

ХРИСТО КАЛЧЕВ
ВЪТРЕШНА СВЕТЛИНА

chitanka.info

ПЪРВА ЧАСТ

1

— Вера Манолова?

— На телефона.

— Добро утро, обажда се Васил Каров.

— Кажете.

— Аз съм на улица „Шипка“... в Галерията...

— Да?

— Можете ли да дойдете? Става дума за разпродажба на...

— Асен Москов?

— Да.

— Трудно ли произнасяте това име?

Каров мълча известно време, преди да каже:

— Чакам ви.

— Нямам работа на такава разпродажба.

— Трябва да дойдете! Чакам ви!

Когато сигналът на свободна линия дрънна в ушите му, Каров помоли барманката за двойно кафе. Беше малко след осем сутринта, събота, край на октомври, но все още топло. Дъждовете се бавеха. От смъртта на Асен бяха минали шест месеца. Следствието се произнесе категорично: нещастен случай. Проследиха спирачния път, опита да овладее колата, намериха камъка, обърнал пежото. Успяха да докажат тезата си. Във всеки случай никой не се усъмни в заключението. По време на погребението и после, когато Лилда покани у тях събраните около гроба, „нещастен случай“ се утвърди като стил за ругаене на „проклетата съдба“. Дори Адриана взираше воднистите си очи в лицето му и търсеше потвърждение. Каров не можеше да говори за тази смърт. Нервната му система отказваше да приеме края на Москов като нелепа случайност. И Вера Манолова не приемаше така смъртта му. На погребението, Каров не можа да остане насаме с нея. Вера дойде едва при гроба, остави букет цветя върху пломбирания ковчег и си отиде като човек, изпълнил досадно задължение. Васил беше видял всичко, реакцията на Адриана, придружена от Биджерано, и Велин, неин брат, по слухове бивш любовник на Вера. Човек, който дълго и

упорито беше мразил Москов, макар често да беше ползвал кесията му. „Момент, Вера!“ — Каров беше опитал да я спре по алеята към изхода, но Вера го изруга по мъжки и напусна гробищата.

В нощта след погребението Васил Каров лежеше до спящата Лилда, чуваше равното дишане на сина си, равномерното тиктакане на стенния часовник, оскъдното движение на улицата, последните рейсове на въздушния трафик. Сънят бягаше от очите, нервна тръпка като нажежен реотан протичаше по десния крак от сакроилиачната става до ахилесовото сухожилие, чувстваше всеки зъб в устата си венците смъдяха като открита рана, небцето му беше изтръпнало от цигари, слюнката го режеше като нож. Потискаше с труд суха кашлица, която бе смутила съня на малкия и би изтръгнала проклетия от устата на Лилда. Васил се вдигна внимателно и на пръсти излезе от спалнята. „Асен Москов — нещастен случай или самоубийство?“ Кой можеше да отговори на този въпрос? Кой беше отговорил на Вера Манолова? Каров знаеше, че тя не приема версията „нещастен случай“. Москов беше поставил живота си на чисто. Беше се освободил от вещи, от жена, от приятели, от илюзията „аз творя“, а това напомняше оттегляне, емиграция, бягство. Каров изпи една бира и дълго държа студената бутилка на челото си. Тогава доби онази халюцинация, която по-късно, нарече „вътрешна светлина“. Охладил челото си, седнал на изтръпналия нерв на десния крак, Каров видя серпантините на Градево, летящото пежо, дългото, проточено като змия село, реката, която пълзи „на пръсти“ между полепнали с химикали и тиня, камъни. Пежото се отделя от шосето, в скалата се пречупва на две и пада в дерето. Асен Москов, чист и спретнат, легнал по корем, затворил очи като унесен от дрямка и тънка струя кръв, тиха, дискретна, но и дива, и яростна... това беше смъртта, яростна усмивка, врата от единия свят към другия... Каров смъкна пижамата, облече се и с бира в ръка слезе на улицата. Колата се отдели от бордюра. В заспалия град примигваха единствено светофарите. Когато напусна града, хвърли бирата от прозореца, включи директна и остави беемвето да покаже истинските си възможности. Халюцинацията не го напусна. На разклона за Перник постовият милиционер опита да го спре, подгони го, но скоро разбра абсурда на усилията си. Каров прелетя през Станке Димитров, през Благоевград, през Симитли обра газта и заизкачва височините на Предела... Кракът му инстинктивно натисна спирачката. На пътната

табела пишеше „Градево“. Слезе, запали цигара, опита да концентрира разсейващата се халюцинация. Тук започваше Градево, а преди да свърши, трябваше да намери лобното място на Москов. Васил подкара отново, стигна до края на селото, без да е открил нищо. Беше нощ, но осветлението достатъчно силно, а и цинковата светлина на луната достатъчно мощно пробиваше мрака. Каров се върна на началната точка и тръгна отново. Лицето му изхладня, почувства, че се отделя от себе си, че постига концентрация. Кракът му отново спря колата. Беше намерил мястото? Тук? Да. Ето скалата, дерето... Заспуска се толкова бързо, колкото позволяваше тъмнината. Асен беше прелетял това разстояние за секунди, сега на него му трябваша петнадесет минути да се смъкне долу. През реката светеше другия бряг на селото, над главата му шосето се губеше. Откри петно прегоряла трева, нахвърляна пръст, автомобилни стъкла, парче от лайсна. Вместо болка Васил Каров изпита животински страх, който прогони вътрешната светлина и го накара да скимти като куче в тази пустош. Когато кризата отмина и започна да пълзи по обратния път, „самоубийство“ се загнезди твърдо в главата му и той се отпрати към София, сигурен, че се е добрал до истината. Двеста и петдесетте километра му струваха четири часа. Беше шест часа сутринта, когато се върна в спалнята. Лилда и Александър спяха. Вмъкна се в леглото, затвори очи. „Асен Москов — нещастен случай или самоубийство?“ Как би могъл да проникне в тази загадка без помощта на вътрешната светлина, на прозрението. Лежа буден до сутринта, но освен възпаления нерв на десния крак не чувстваше друго.

Вера Манолова изглеждаше добре. Силна биология командваше това тяло.

— Дойдох, вместо да ви пратя на майната ви! Не издържах на изкушението.

— Държете се като гамен.

— Шокиран ли сте?

— Не.

— Тогава мълчете! Какво ще прием?

— Алкохол?

— Защо не?

— Рано е.

— Мога да ви поднеса само гарниран със спирт. Поръчайте ми една „Плиска“. Не я плащайте.

Каров се вдигна тежко, отиде на бара, поръча коняк. Върна се на масата.

— Ако не си държите езика, ще би набия! Викнах ви по работа, не да слушам простацини!

— Не ме плашете, Каров!

— Ако ми повярвате, ще си спестите неприятности. — Васил избягваше да я гледа. — Склонна ли сте да чуете това, което имам да ви кажа?

— Няма друга причина да бъда тук.

— Става дума за имуществото. Не подозирах, че няма нито един кръвен роднина. Асен е бил по-самотен, отколкото можех да си представя...

Каров отпи от кафето, но устата му се напълни с утайка и не можа да потисне гримасата.

— Ще взема нещо за пиене — по инерция поръча „Плиска“. На бара отпи малка глътка, допи остатъка на екс, поръча втора и се върна на масата. — Адриана няма права над имуществото му, така че то попада под разпореждането на Фонда.

— И какво е това имущество?

— Ателието и четиридесет и четири живописни платна.

— Знаехте ли, че Асен рисува?

— Каза ми един ден. Тогава не видях картините. Видях ги след смъртта му... Убедих Фонда да покрие цената на пежото. Документите са в джоба ми.

Очите на Вера блеснаха злобно. Конякът се разигра в чашата, побърза да я прекъсне, преди да е изригнала ругатните си.

— Аз познавах Асен Москов. Не ме прекъсвайте! Нито вие, нито аз вярвам в нещастния случай. Знаете с какъв пасив излезе от конкурса на модна къща „Диана“? — Вера кимна. — Разчисти всички сметки, включително с жена си и мен... Ние, които минавахме за най-близки... Парите от ателието са на ваше разположение. Фондът чрез Външнотърговска банка прехвърлиха валута на ваше konto. Поръчах да изпишат „Пежо 504“. Вчера получих квитанцията за покупката — Каров остави документа пред нея. — Нямате митнически задължения. — Вера опита да „вземе думата“, но Каров я прекъсна отново. —

Остават картините. Съюзът ще уреди мемориална изложба, подготвят печатните материали и монографията, скоро ще знам кога ще изложат картините. Стигнахме до решението да вземете седем.

— Мразя ви! — Вера беше спокойна и сдържана, така че думите ѝ не прозвучаха убедително. — Но не мога да не ви благодаря.

— Пет от картините ще бъдат ваши. Ще видите портрет на Адриана. Искам да го ангажирате и да ѝ го преотстъпите. Схващате, колко унижена би била, ако разбере кому дължи този жест! Аз ще разполагам с картината. Съгласна ли сте? — Вера кимна. — Другата е портрет на един бивш монах, приятел на Асен. Имал е неприятности, някакъв побой или нещо подобно. Това е другата картина, която искам да ангажирате, без да притежавате.

— Добре.

— Да прием по този случай?

Заведението беше започнало да се пълни. Каров кимаше разсеяно на познати, виждаше, че оглеждат Вера. Готвеха се да седнат на тяхната маса. Не искаше да бъде груб, но знаеше, че ще му се наложи, ако не го оставят на мира. Поръча „Плиска“, отказа „едната минута разговор“ на Владо Матов. Въпросът щеше да бъде „Коя е тази жена?“. Завари Вера с напирещ въпрос. „Обмисля дали да глътне поредната грубост, или да я хвърли в лицето ми“ — реши Каров и не се излъга.

— Знаете ли какво мисля? — каза Вера. — Дали не се чувствате благодетел? Защо не купите портретите? Подарете им ги. Нямам против аз да го направя, но на ваше място не бих отстъпила това право никому. Асен ви поддържаше, докато играехте на опозиция. Помогна ви да направите име и пари, когато решихте да влезете в играта. Подкрепи брака ви. Любовта на жената се изчислява по портфейла на мъжа, Асен се хвърли през глава в огъня... Не казвам, че е било само заради вас, но когато го предадохте, когато му отказахте помощта, която му дължахте, не ви отправи нито един упрек. Прав сте, преди да умре разчисти всичките си дългове, но го направи за своя сметка, от своя джоб. Вие искате да бъдете благодетел към близките му за моя сметка и от моя джоб. Сега вие няма да ме прекъсвате! Колата беше на баща ми. Когато отидох да му кажа, че такава не съществува, той попита: „Не можа ли да запазиш този човек?“ Беше разбрал, че такава смърт се иска само от отвращение. „Не можа ли да подсладиш живота

му?“ — значеха думите на баща ми. Можех или не можех да запазя Асен Москов. Извинете наивността ми, но реших, че съм могла, че е трябвало по-агресивно да вляза в живота му, да не изчаквам да отболяват болки, да избледняват спомени. Сега виждам, че отровата, която сте му поднасяли, е в много по-силни дози от захарта, която аз можех да му предложа.

Каров мълча дълго, преди да попита:

— Мислите ли всичко това, или търсите начин да ме уязвите?

— И двете! Бих искала да би уязвя, но се съмнявам, че е възможно!

— Не се сетих да купя картините... Не звучи вероятно, но е факт, това задължение отпада от вас.

— Не с тази цел ви апострофирах. Глупости, седнали сме да се уверяваме в безкористие. Ще взема и пезото, и картините! Няма да ви лъжа, колата ми липсва, а картините ще държа, докато преодолявам кризата. Ако тръгна към друг мъж, ще ги обявя за продан. Повикайте сервитьорката.

— Платено е.

— Казах да не ми плащате коняка.

— Ще ви потърся, когато подредим изложбата. Не ангажирайте портретите. Колата можете да получите днес.

Вера Манолова мина покрай пълните с мъже маси, взе палтото си и съзнавайки цената на впечатлителното си тяло не го облече в заведението.

„Това беше всичко, което можех да направя за Асен“ мислеше Каров. Конякът го беше хванал. Ако престанеше да пие сега, до обяд главата му щеше да се пръсне. Или трябваше да се напие и да спи, или изобщо да не почва. У тях все още беше мадам Елен Розева, жената, която гледаше Александър и щеше да го учи френски. Розева беше шестдесетгодишна францужойка, вдовица на генерал. Откакто влезе в дома им, по някакъв особен начин го превзе. Беше остра и нервна с него, но ласкава с детето, затова Каров все още я понасяше. Розева се дразнеше от тембъра му, от навика му да чете в тоалетната, от алкохола, на който често мирише и с поведението си му доказваше пълно презрение. Лилда говореше езици, беше пътувала по света, познаваше Франция и за бившата генералша това беше достатъчно, докато в негово лице виждаше само невъзпитания простак, който е

принудил Лилда към нещастен брак. Каров потърси в речника думата „мезалианс“ и се увери, че въпреки оскъдния си училищен френски, все пак е разбрал смисъла на понятието. Лилда беше родена в село Ветрен, беше пораснала между селяни и ако в живота ѝ имаше кошмар, това беше споменът за ранното детство. Беше забранила на баща си да говори за Ветрен, да кани гости, гледаше на смъртта на баба си с облекчение, „това вредно дълголетие“ беше всичко, което казваше по въпроса. Баща ѝ ликвидирал германските колаборанти в района, участвал активно в колективизацията, свикнал да казва мнението си и да не мълчи, пред дъщеря си се превръщаше в памук и смяташе за абсурдно да се опълчи срещу каквато и да било нейна глупост. Каров знаеше, че той се среща с хора от селото си, че ги поддържа материално, но криеше това от дъщеря си и го беше заклет да не ѝ казва. Откакто Розева влезе в дома им, Каров започна да „изтрезнява“. Завръщането на Лилда от Бразилия след дългогодишно отсъствие, след неясно и подсъзнателно очакване, му се стори сияйно като католическо разпятие. Бракът му започна като сън, като пиянство, последва детето, щастиято изглеждаше пълно и ако не беше смъртта на Асен Москов, би казал, че е щастлив. Старият Раев, бащата на Лилда, отвори обятия, прие го като син, накара острата му природа да повярва в бащинството, което от собствения си баща не беше получил. Лилда, под влиянието на вдовстващата генералша, започна да отваря критично око за него. Повод за първата разпра станаха ръцете му. „Мръсен сте, не пипайте детето!“ — беше заповядала генералшата. Васил взе сина си. „Това не са мръсни, а боядисани ръце — каза той. — Забранявам ви да ми правите забележки!“ Чувствителната францужойка се обиди. „Получавам хонорар, за да се грижа за Александър, и ще изпълнявам задълженията си по съвест. В нашия договор няма клауза, която ме оближира да търпя обиди!“ Лилда беше в Боровец, но когато се върна и научи за инцидента, няма търпение да го дочака за обяд, отиде в ателието и вдигна скандал.

— Какво си въобразяваш, че ще позволя да изгониш мадам Розева? Може би искаш да отгледаме сина си като бурен, невъзпитан и див като баща му?

— Не съм обиждал Розева.

— Мадам Розева! Моля те на обяд да ѝ се извиниш. Кажи, че те е боляла глава, че не ти е вървяла картината, измисли нещо и

непременно поднеси цветя.

Каров преглътна. Подготвяше проект за фреска. Беше затънал в работа до гуша. Предпочете да не обядва, но и да не поднася извинения на самозабравилата се генералша. В шест часа Лилда дойде отново.

— Мадам Розева те чака два часа. Казах ѝ, че те боли от срам, че търсиш начин да се извиниш, а ти разиграваш евтини номера. С лихвите ще ми платиш тези два часа!

Каров разглеждаше жена си. Беше гримирана, в рокля с гол гръб, в официални обувки. Докато Лилда му държеше високопарното си слово, Каров имаше една единствена мисъл. „Къде ли отива?“ когато Лилда се умори да крещи и за момент настъпи тишина, зададе въпроса.

— Излизам с приятели — беше отговорът. — Мама е при Александър. Когато го приспи ще си отиде.

Каров се върна при проектите. Рисуваше идейни скици, четеше история и се мъчеше да намери не банализирани символи за решението на стената. Знаеше, че не може да избяга от политическата риторика, все пак това беше калкан на един от градските комитети, но искаше да направи нещо, което да се различава от традиционната пропаганда. Ровейки се в партийните документи, беше намерил снимки на Благоев, Димитров и Кирков в младите им години. Комбинира силуетите и ги нареди един до друг с техниката на барелефа. Когато се готвеше да пренесе скиците на представителния проект откри влиянието. По същия начин Гътсън Боргълъм беше изучава в Южна Дакота бюстовете на американските президенти от Вашингтон до Рузвелт. Каров скъса скиците и започна отново. Мъчеше се по изказвания на Благоев и Димитров да „върже“ някаква композиция, но или заприличваше на стенвестник, или оставаше в лоното на традицията.

Каров затвори очи, напрегна мозъка, постара се да се изолира от външни шумове, да забрави хилядите политически картини, които беше виждал и да намери свое решение на стената. В главата му се въртяха мадам Розева, официалната рокля на жена му, старата Раева, която нямаше да пропусне да намекне, че не бива да оставя Лилда да скита сама, без да се интересува той я оставя, или тя скита, без да пита никого. „Ние нямахме добро семейство — казваше Раева. — Мъжът ми

беше зает, правеше революция, заздравяваше строя, а аз бях млада и имах много свободно време. Казвам ти го, за да пазиш Лилда. Тя е моя кръв, а жените от моя род са били и ще си останат кучки. Иван ме е бил с каиш, държал ме е гладна. Нищо, кълна ти се, нищо не помогна. Спала съм дори с тези, които смяташе за светци. Светци, глупости! Светът се дели на мъже и жени, Иван Раев нямаше време да бъде мъж и може да се сърди само на себе си!“

Човек може ли да е политичен, когато е ревнив? Каров заряза фреското. Откакто под давление на Асен беше направил проект на „Диана“, не беше нарисувал нито една картина. Изложбата му обикаляше Европа, през декември щеше да излага в Берн и Цюрих, получи и признание, и валута, приемникът на Раев в Рио де Жанейро беше уредил гостуването му в Бразилия. Въпреки това не рисуваше. От смъртта на Асен правеше четвърти стенопис, работеше сръчно и вяло, „името“ го пазеше от критиката. Проекти, които само преди една година би нарекъл боклук, сега започваха да го задоволяват. В дома на един приятел на Раеви подрастващия син, ученик в прогимназията, донесе пастели „Ван Брустер“. Помолиха го да рисува. Каров опита да отклони, но след общо настояване, започна на шега да скицира присъстващите. След толкова несполучливи опити да се върне към живописата, след десетки започвани и зарязвани картини, тук в него се върна художникът, прозря лицата, характерите, спецификата на светлината и нарисува свършена картина, изумителна по простата си сила. Докато ѝ се любуваше и търсеше понятие за състоянието, което беше движило ръката му, тогава терминът „вътрешна светлина“ все още не беше узрял в него, гостите се изреждаха, коментираха образите си, смееха се или се сърдеха шеговито до един момент, в които Лилда каза „Стига игри!“, взе листа, сгъна го на две и го скъса. Кръвта се качи в очите му, изпоти се, приля му, но състоянието му не направи впечатление, никой не съжали за картината, в същата секунда я забравиха и разговорът потече в друга посока. Каров се овладя трудно, но изпадна в противоположно състояние — крайна апатия. Оттогава не беше опитвал да рисува. Беше започнал да строи вила, строежът беше преоскъпен, като се започне от проекта на архитект Манолов, та се стигне до вносната мозайка, която Лилда изписваше на баснословни цени. Тази къща щеше да се превърне в гроб за художника. Каров погледна за последен път проекта и след десет минути седеше в

колата, глупаво загледан в таблото. Къде да иде? В къщи? Александър спеше, старата Раева само щеше да засили досадата му. В някои от ресторантите можеше да срещне Лилда, а това щеше да я наведе на погрешната мисъл, че я следи. У Адриана? Можеше да вземе бутилка водка и да отиде на гости у бившата жена на Асен, но Жак Биджерано след първите сто грама щеше да запее старата песен „Какъв мъж бях някога, какво направи животът от мене!“ И скучно, и тягостно. Къде тогава? Но те едва се познават! Каров би могъл да каже, че минава случайно. Този тип, търсеше кой да го почерпи. Беше чул, че дължи пари на всички в заведението. Това не намали цената му в очите на Каров. Той беше живял от заеми, но никога не ходеше там, където би могъл да срещне кредиторите си.

Васил Каров влезе в заведението на писателите. От вратата видя острия, лукав профил на Стефан Дяков.

— Тук затварят. Да слезем в ресторанта.

Дяков избра закътаната зад колона двойна маса и поръча водките, преди да седне.

— Когато един мозък се оросява добре и мисленето вдига качеството си.

— Не гледам така на алкохола — каза Каров.

— Чувах доста приказки за вас. Говореше се, че не приемате никаква друга храна... Поне през устата! — по ситните, преждевременни бръчки около очите Каров можеше да познае, че този мъж е преуморен да поддържа извора си на лукав хумор...

— Бяхте звезда. Предполагам, че не сте си давали сметка колко сте популярен. — Дяковите очи светнаха, направи пауза. — По познатия български терк, със светкавична бързина се превърнахте в нищо. Изумително любопитно е да видиш как един измамен претекст за самовъзхищение може да разнищи дрипа с години култивиран характер. Не знам дали на географска ширина това е възможно.

— Не работя, ще му дойде времето.

— Кога? Сега правите пари. Строите вила. Ще дойде време да смените мебелировката в апартамента, после ще остарее колата, отново работа за пари. Когато смените колата, ще предприемете околосветско пътешествие, пари, пари, пари... Вилната мебелировка ще остарее, ще порасне синът ви. Около един подрастващ мъж

грижите се огромни, съдя по себе си, после ще умрете и т.н., та кога ще работите?

— Както изглежда, никога.

— Тогава да пием. Господ — Бог, този хаиз, не изсипва всички блага на едно място. Или имате пари, вили, коли, а срещу това презрението на мъчениците на изкуството... Колко глупаво звучи! Или работите, но нямате нищо, освен дългове. Е, ако се случи изкуството да ви донесе охолство, тогава ще имате рак или друга неизлечима болест.

— Мрачен човек. Мога ли да ви наричам Стив?

— Така ми викат всички.

— Кажете нещо за себе си?

— Аз не влизам в сметката. Познават ме тези, с които пия, мразят ме и се страхуват от мен по съвсем прозаична причина. Казвам истината и за себе си, и за тях. Аз имам наследствено историческа памет, а вие сте производство на хаоса. Всички вие! Имате различни качества, но еднакви недостатъци. Ако нещо наистина ви липсва, това е мащабно мислене. Смятате се за безсмъртни или ако случайно допускате, че един ден ще умрете, непременно мислите, че това ще стане в някакви следисторически периоди, когато едва ли не ще е безразлично жив ли си, или не. Стив е смъртен и го знае. Тленният степенува по значимост земните блага, ако е решил да ги консумира. Да ги презре, ако смята, че в мъчителния диалог „аз и аз“ може да открие повече удоволствия. Аз давя вечерите в алкохол за чужда сметка.

— Знам.

— Мислите, че някой от тях го е открил? Аз им го казвам. Има идиоти, които при такава констатация мислят, че могат да ме презират. И вие ли сте от тях?

— Живях по същия начин.

— Срамувахте ли се?

— Да.

— Това е историческата разлика между вас и мен. Аз не се срамувам. За мен е абсолютно ясно, че не историческият тип търси поводи за презрение, което е по-интересно, обикновено ги намира. Презират едни, че ходят немарливо облечени, но и истински елегантните хора са презирани също. Подозират ги в празноглавие, в

повърхностност и т.н. Глупостта има неизчерпаем арсенал от обидни определения.

— Какво излиза? — попита Каров.

— Ще ви кажа — ухили се Стив. — Но ще ви струва много водки из нощните заведения.

Когато почувства, че се напива, Каров потърси начин да се измъкне, но вместо Лилда чу по телефона гласа на тъща си. Дяков се наливаше мрачно. Злъчта му започна да се превръща в оръжие.

— Ще напиша книга за вашия приятел Москов. Щом смъртта му направи впечатление, значи в нея има нещо. Носи се слух, че сте играли нечестно. Какво ще кажете за свое оправдание?

— Ставаш нахален.

— Аз съм единственият човек, който е в състояние да направи хроника на интересните хора в София. Познавам града като никой друг, знам да отсявам истината независимо под какви Чомолунгми отлъжи ми я поднасят и имам съзнанието, че времето ще унищожи много от стария аромат, ще го скрие от погледа на потомството. Москов загива, изоставен от тези, които допреди няколко дена е поддържал? Този феномен заслужава внимание. За вас няма да пиша повече, отколкото заслужавате... Жесток, но страхлив, суетен и алчен, честолюбив, но за жалост безчестен и, разбира се, рогоносец.

Каров почувства очите си на половин метър пред тялото, пресегна се през масата, придърпа го за ревера и му нанесе тежко кроше между скулата и ухото. Стив полетя със стола, но когато се озоваха един срещу друг, шутът му попадна в чатала на Каров. Разтърваха ги. Пиеха в Унгарския ресторант. Портиерът повика милиция. Когато ги подкараха към колата, старият клиент Каров получи известна компенсация.

— Не знаех, че си ти — каза портиерът. — Съжалявам, Василе!

Дяков подхвърли:

— Няма да му стане по-леко в затвора!

До затвор не се стигна. Заведоха ги в Столичното управление на милицията. Дежурният милиционер се надигна от шах дъската, прочете името на Каров, каза:

— Отдавна не съм имал популярни клиенти! — глоби ги по двадесет лева и ги изпрати до вратата. — Имам ли честната ви дума, че няма да се биете?

— Да — каза Каров. С това инцидентът приключи. Вървяха един до друг, мълчаха. Когато стигнаха центъра, Дяков спря.

— Търсих си го — каза той. — Ще ти върна парите за глобата, водките можеш да платиш, но не и отношенията ми с държавата.

Каров погледна часовника. Беше дванадесет часа.

— Къде отиваш? — попита той.

— Откъде да знам! — беше отговорът.

Отидоха в бар „Астория“. Прибра се в пет. Лилда спеше. Подведен от алкохол, от разхалтени нерви, Каров разказа на Стив целия си живот. От ранното детство, когато с Борис и Асен поставяха тухлени капани по улиците, до онзи миг, когато отказа да заеме пари на Москов, човек, на когото дължеше всичко.

— Откъде-накъде заживявам с вина за Асен?

Когато легна до Лилда и затвори очи, Васил Каров реши да опита да подобри отношенията си в къщи и да се върне към сериозна работа.

Събуди се в единадесет часа. Детето беше изведено на разходка, Лилда спеше. Старата Раева беше идвала, познаваше се по подредените играчки в детския гардероб. Васил остави ваната да се пълни и отиде да закуси. Направи чай, намаза филия, но не беше отпил първата глътка, когато долетя гласът на Лилда:

— Водата прелива.

Каров заряза всичко и се върна в спалнята. Подпряна на възглавници, Лилда разглеждаше лицето си в тоалетно огледало.

— Събуди ли се? — попита Васил.

— Не виждаш ли?

— Кога се прибра?

— Преди тебе.

— Къде бяхте?

— На Щастливеца.

— Кои?

— Това прилича на разпит.

Каров отиде в банята. Зле започваше тази сутрин. Отпуши ваната и насапуниса лицето. „Ще се върна в спалнята, ще я вдигна от леглото и ще я пребия! Ще го направя наказателно, по-скоро унижително, отколкото болезнено! Няма да обръщам внимание нито на ругатни, нито на сълзи!“

Лилда беше в спалнята. Каров се облече. Когато тръгна към хола, чу, че заключва банята.

— Чаят изстина! — извика Лилда. После шурна душът.

Васил допи чая, но филията не му се услади и я хвърли на гълъбите. Преседя в кухнята доста дълго и би седял още, ако отново не чу гласа ѝ:

— Би ли направил кафе?

Докато чакаше експресо-машината, Каров потърси средства за разбирателство. „Добре, ще се извиня на мадам Розева, ще се старая да не я дразня! Или: влизам, свалям я на леглото и т.н. Няма по-добър

умиротворител от леглото. Или: Лилда, тази вечер ще преспим детето и ще отидем някъде, където искаш, само двамата...“

„Може би трябва да говоря с Раев? Все пак той е неин баща. Ще му кажа: — Един тип ме нарече рогоносец! — Или: — може би ще постъпя с жена си така, както ти на времето с майка й! — Или: — Говори с Лилда... — Какво би могъл да й каже — Лилда, не изневерявай на мъжа си, не закъснявай вечер, не го дразни, бъди мила с него...“

Докато наливаше кафето, Каров отново премисляше думи. „Влизам и казвам — Лилда искам да говоря с тебе...“ Но когато наистина влезе в спалнята, Лилда го посрещна с въпрос насочи мислите му в друга посока.

— Канени сме у нашите. Помниш, нали?

— Нямам настроение за семейни обеда.

— Ще ида сама.

Каров спра на средата на стаята с подноса в ръце. Почувства се глупаво, разбра, че е загубил аванс и като че ли ще му се наложи да го удари на молба.

— Прекалено самостоятелна стана! — кръвта отново плъпна към очите му. — Ти си моя жена и това те задължава, например да ми обясниш как си прекарала нощта. Или с кого? За твое сведение, Стив Дяков ме нарече рогоносец!

Лилда взе кафето и се върна пред тоалетката.

— Стив искаше да спи с мен. Тук, пред детето. Било вълнуващо.

— Кога?

— След Руския клуб. Знаеше, че си на съвет и че ще закъснееш.

— Защо ми казваш чак сега?

— Защо ли въобще ти казвам!

Каров я сграбчи за яката, но пенъоарът се разтвори и голотата й въздържа ръката му.

— Лилда!

— Кажи? — усмихваше се в лицето му, предизвикваше го.

„Дали не търси разрив?“ — Каров я пусна, взе кафето и отиде в хола.

Раева върна сина им от разходка. Безразборното бърборене на детето разведри атмосферата, принуди ги към скъсяване на

дистанцията, дори към известна приветливост. Когато седнаха в колата на път за дома на старите, Раева сложи ръце на раменете на зет си:

— Пазете отношенията си, деца! Като ви гледам как спите до обяд, сърцето ми се къса. В нашия дом никога не е имало толкова спокойствие!

Каров изпусна волана. „Какво ли ще отговори?“ — мислеше той.

„Какво би могла да отговори?“ — но когато чу: „Ние имаме семейство, мамо!“ — думите му подействаха като шамар и спря колата.

— Случи ли се нещо? — попита Раева.

— Обърках педалите — отговори Каров.

— Как върви работата? — попита Иван Раев. — Срегнах секретаря на пети район. Ако побързаш с проекта, ще ти предложат декорирането на ЦКС.

— Това фреско ще виси там петдесет години. Ако „побързам“ петдесет години, ще ме псуват!

— Не го слушай — каза Лилда. — Паникьор. И Комитета ще завърши в срок, и другата сграда ще декорира.

— Не поемай ангажименти от мое име!

— Заслужава да побързаш — обади се Раева, макар всячески да се старае да остави впечатление, че не се бърка в чужди работи. — Семейство сте, вила строите, утре детето ще порасне...

— Моля! — Васил беше по-рязък, отколкото би искал. — Професионалът трябва да пази името си. Ако се издъня веднъж, това ще е краят.

— Прав е — каза старият. — Алчността никога не ми е била симпатична... Въпреки това, ще се справиш ли?

Трябваше да даде някакъв отговор:

— Надявам се.

— За себе си нищо не искам — Раев продължи с удвоена жар. — По дяволите парите! Знаеш колко горд ще бъда, когато стари приятели разглеждат районният комитет и аз: „Зет ми направи тази украса!“ Лилда вървя трудно, не можах да кажа: „Дъщеря ми е отличничка!“ — макар много да ми се искаше. После и в живота... Не че имаше лоши прояви...

— Татко, моля те!

— Какво съм казал? Аз съм горд със зет си и искам всички да го знаят. Когато откривахме изложбата и видях колко стари другари са

зачели Васил, едва сдържах вълнението си. „Ето, казвах си, създадохме поколение. Какво значение дали това са собствените ни деца, или техните връстници за комунистите всички деца са свои!“

— Майка-героиня! — подхвърли презрително Лилда.

— Ето този тон не обичам! Откъде събра толкова жлъч? Внимавай да не обучиш малкия на отрова!

— Прекаляваш! Жлъч, отрова, хвалиш Васил като бебе, оплакваш се от мен... По-добре кажи какво направи за Рио?

Раев мълча няколко секунди.

— Ще има покана за теб... За последен път!

Лилда беше чула най-важното:

— Поискай самостоятелен паспорт. Не искам да пътувам като придружител.

— Това е по-лесно.

— И срока... Поне шест месеца.

— Шест месеца ли? — Васил помисли, че не е чул. — Четири, максимум шест седмици, искаше да кажеш седмици, не месеци.

— Казах месеци! Ако ти нямаш работа в Бразилия, аз съм там, имам приятели, искам да се върна, когато ми скимне. Никаква нужда няма това да бъде по едно и също време с тебе. Какво ще правя на изложбата? Ще се държа като госпожа съпругата на господин гения? Мерси!

Мълчанието падна като преса. Каров отново почувства възпаления нерв на десния си крак, кръвта напираше към очите, склонни да набъбнат в приливи на гняв. Имаше ли някаква работа тук? Вдигна се тежко, изгаси фаса.

— Върви, където искаш, стой, колкото искаш! — тръгна към вратата, спря и се обърна към стария. — Кажи им да търсят човек за ЦКС!

Отиде в ателието, преоблече се, подготви статива и легна. „Какво разменям срещу унижението си?“ Дом, средства, жена... Само допреди година и половина нямаше нищо! Никога нищо не беше имал. Баща му беше болнав човек, изнежен от затоплени стаи, със слабо сърце и разрушена нервна система. Болестта му, поне тази, която се виждаше с просто око, се наричаше умиление. Александър Каров плачеше, когато срещне познат или се сети за детството си, когато го попитат как се чувства или му отстъпят място в трамвая, когато сядаха да обядват

заедно или когато Васил проявяваше задължителното внимание, общо взето, най-тягостното му задължение. Каров можеше да каже: „Днес се чувствам зле!“ — и да ревне или, напротив. „Тази нощ спях добре“ — и от очите му да потекат порои. Плачеше тихо, без глас, без хлипане, но Васил не можеше да се отърве от мисълта, че баща му е „подгизнал“, понятие, в което не влагаше кой знай какъв смисъл, но което го държеше на разстояние като от предмет, който не бива да се пипа с ръка. Старият Каров (всъщност той не може да остарее) работеше като касиер в антикварна книжарница, славеше се с педантизма си, гладеше сам тъмносините си лакетни ръкави, говореше непрекъснато за висока почтеност, употребяваше точно този израз, разбира се, придружен от обилни сълзи, носеше на майка му жалката си заплата, казваше тихо: „Отглеждай сина ни, майко!“ след което изпадеше в транс. Плачеше от всичко, от детски глас, от уличен скандал, от кашените супи на майка му, от добрите бележки, които Васил получаваше в училище, докато баща му беше жив, Васил не покани никого в къщи. Преди години Асен го беше попитал защо, Каров отговори: „Не бива!“ и с това разговорът приключи. Асен Москов първи влезе у тях, но след смъртта на родителите му. Една вечер в отсъствие на Васил майка му беше получила стомашна криза. Вместо да потърси лекар, старият беше плакал до леглото ѝ. Когато започнала да посинява, повикал съседите. Късно, майка му получила перитонит на път за болницата. Тогава Васил разбра какъв стълб в къщата е била тази тиха жена. За майка си нямаше друго понятие. Не помнеше да е разменил повече от две изречения с нея, да я е чувал да пее, да се смее, да повишава глас. Майка му беше продавачка в същата книжарница, в която баща му беше касиер. И двамата не бяха работили друго в живота си, но докато тя беше жива, в къщата винаги имаше какво да се яде, както след смъртта ѝ, никога нищо. Васил получаваше тридесет лева пенсия, даваше ги на баща си и системно седеше гладен. Това беше годината, когато баща му купи две картини, огромни, грозни платна, които нарече „мили“, задавен от сълзи, без за миг да помисли какво ще ядат вечерта. Васил не искаше да помни детинските прояви на баща си, никога не му отправи упрек, обаче се принуди да мине във вечерно училище и да работи на преса до края на гимназията. „Затворен характер!“ Беше чувал този упрек от кого ли не. От приятели, от жените, които минаха през живота му, от Лилда... „Трябва

да се бориш със затворения си характер!“ — казваше тя и Васил изтръпваше. Под опията на любовта се канеше да ѝ разкаже всичко за себе си, но после, след изтрезняването... Задоволяваше се да скърца със зъби. През двете години казарма видя баща си един-единствен път, когато го пуснаха да кандидатства в Академията. Служеше в специални части и отпуските бяха сведени до минимум. В казармата, за първи и последен път сподели живота си с някого. Командирът му си даде сметка, че Васил е единствения войник, който не получава пари и никога не говори за дома си. Заведе го в града на вечеря и попита: „Какво става у вас?“ Под влияние на виното и на особеното уважение, което в казармата мъжете развиват един към друг, Васил му разказа всичко с подробности. Тогава капитанът разкри пред него една непозната страна на живота — надеждата.

— Ако не влезеш в Художествената академия, ще препоръчам на командването да те изпрати във Военната. Ще получиш инженерна диплома и ще се превърнеш в независим човек.

„Положението ми не е безнадеждно!“ Васил лежеше буден до войнишкото легло. Не вярваше, че ще го приемат. „Толкова щастие не е за мен“ — беше вътрешния му довод, но след разговора с капитана дишаше по-леко. „Все пак от мен може да излезе нещо“.

В Академията го приеха първи в списъка и първата стипендия получи той. Започна да рисува дипляни, илюстрации във второстепенните вестници, видя се с пари и откри алкохола. След усилените упражнения във войската — водолазно дело, парашутизъм, стрелба — след две години изпитание на тялото, започна и неговото разлагане. Докато следваше, из Европа шестваше екзистенциализма. Като всяко модно течение и то намери привърженици в България. В кафенетата се водеха безкрайни разговори за смисъла на живота, общо взето, такъв се отричаше, за смъртта, за бога и дявола. Каров, по природа склонен да приема трагичното, гледащ на себе си като на човек без бъдеще, повярва от сърце на „Жреците на мрака“. Започна с подражателски сюрреалистични картини, но здравето начало в него, приказките, които беше изчел покрай антикварната дейност на родителите си, го вкараха във фантастични „тилилейски“ гори, започна да „внася“ вили и самодиви, вещици и караконджули, преплете представите си за ад и рай (не беше чел нито Данте, нито Библията) с по-модерните атрибути на екзистенциализма и поради мрачния си

характер, успя да внуши на колегите си „вътрешен ад“, термин, популярен през втората половина на петдесетте години. Още в първи курс, Каров се превърна в мъгла, която прескочи рамките на Академията. Това остана тайна за баща му. Васил не говореше в къщи. Задоволяваше се да му дава половината от хонорарите си, които старият вземаше със сълзи на очи и разпиляваше с втрещяващо лекомислие. Така мина последната година от живота му. Чистейки със спирт костюма си, Александър Каров опожари до тухла кухнята и прележа с тежки обгарения близо три месеца ту в болницата, ту в къщи. Когато се пооправи и реши да се изкъпе, падна в банята така, че наниза увисналото месо на дясната си ръка върху превключвача на водата, припадна и умря от загуба на кръв. Васил го погребва, замени двустайния държавен апартамент срещу държавно ателие, „отдели се“ от родителите си и започна да ги измисля. Забули с тайнственост смъртта на баща си. Колегите му знаеха в какъв род войски е служил и изтълкуваха погрешно мълчанието му. В нетърпящото посредственост въображение на младите художници стария Каров се превърна в разузнавач, загинал при акция. Васил не направи нищо против този мит. Напротив, до такава степен се вживя в него, че веднъж, това се случи един-единствен път, когато показваше някаква хватка от скайджуса, не се въздържа и каза: „Знам я от баща си!“

Когато стана да търси цигарите си, погледът му обходи ателието.

„Мога ли да зарежа всичко! Абсолютно всичко!“ Прав, трезвен, съсредоточен, такава раздяла не изглеждаше лесна. Напротив, всичко подсказваше, че промяната на бита ще нанесе тежък удар върху навиците му. Какво наричам промяна на бита? Една раздяла с Лилда би му причинила травми, би му отнела сина. „Обичам ли това дете, или по някакъв начин го свързвам с мисълта за майка му?“ Александър беше бебе, не знаеше нищо, ядеше, спеше, имаше безразборна отделителна система. Как се култивира бащинско чувство, съществува ли то, или е мит. Кръщавайки малкия на името на баща си, той беше разиграл стария номер „възкресяване на скъпия покойник“. Докато детето беше в болницата, едва изчака мига да го прибере в къщи. После настроението му рязко се промени. Това синьо-розово парче месо ли беше онзи бъдещ човек, които щеше да продължи рода му? Каров гледаше малкото старческо тяло едва завършило ембрионалния си период и не чувстваше нищо, освен сподавено отвращение.

Отвращението поразмина с подрастването му, с изчистването на кожата, с избистрянето на очите, но не изчезна съвсем. Лилда намираще детето красиво, Васил мълчаливо си признаваше, че е много грозно. Лилда намираще плача му и някакъв шум, който наричаше „гугукане“ сладки, Васил — крайно противни. Лилда откриваше прилика ту с него, ту със себе си, Васил не възразяваше, но смяташе такава прилика пресилена и отбягваше да се визира в сина си. Жена му го обвини в безчувственост, в студеносърдечие и т.н. Принуди го да се самоанализира, преди да посмее да си признае: „Това дете ме изпълва с досада!“ След шестте месеца Александър видимо се очовечи. За Васил стана по-лека преструвката „бащинство“. Започна да пробива втвърдената си вътрешност, да пристъпва към сина си, но тогава се сблъска с недоверието на Лилда и с обвинението „Преструваш се!“ Наложил му се отново да се отдръпне. Александър растеше, ставаше забавен, весел, Васил би просеждал при него цялото си време, но Лилда и Розева го изолираха, забраняваха му да носи сина си, да влиза в спалнята, когато иска, и Каров предпочете да не воюва за правата си. Лилда забелязала отстъплението му, каза: „Умори се от бащинство?“

Какво можеше да загуби и от какво имаше нужда? Каров лежа до седем вечерта, загледан в залязващите контури на Витоша. Лилда го завари не решил проблемите си, не започнал да рисува, негоден да мисли.

— Какво правиш? — попита тя.

— Почивам.

— Къде е проекта?

— На бюрото.

— Само това? — Лилда въртеше в ръцете си няколко надраскани листи.

— Само това.

Жена му приседна срещу леглото и дълго се визира в лицето му.

— Болен ли си?

— Не.

— Знаеш ли какви разходи престоят?

— Ордерите идват на мое име.

— Тогава?

— Не мога да работя.

Лилда тръгна гневно към ателието. Понечи да каже нещо, но в последния момент се отказа.

„Ще я набия — мислеше Каров, — тук нито ще чуят, ако вика, нито някой би посмял да се намеси! Ставам и я пребивам, после...“

— Бразилия е страната, в която ще ходя колкото пъти ми се отдаде възможност и ще стоя до края на парите си. Запомни това! Да не си посмял да правиш демонстрации... това значи да не видиш нито мен, нито Александър!

Каров стана бавно, приближи, замахна, шамарът му попадна върху бузата, изплющя като мокро знаме и я смъкна на пода. Известно време тишината тежеше, предизвика задух, студени тръпки. После Лилда се окопоти и избухна, от устата и потекоха порои от заплахи, обиди, хули... Каров слуша известно време, после я хвана за лакътя, изведе я на стълбите и се прибра в ателието.

3

Каров изключи телефона, престана да се бръсне, допи алкохола, който му беше останал, изтрезня и започна да разработва проекта за сграфито. След дълги месеци на криза, след десетки опити да реши композицията, сега като че ли се добра до нещо. Драскайки по листа, рисува един мак, после втори, трети, няколко прекършени, раздели кървавото си съдържание в долната половина на листа, други покълващи, израстващи, пробии окървавената земя с филизите си. Сутринта занесе проекта в Съюза. Свърза се с инвеститори, насрочи художествен съвет за събота, дванадесети октомври, прибра се в ателието, чете до вечерта, но когато се стъмни и започна да чува телевизионни сигнали през стените, не издържа и излезе.

Започваше да ръми, вдигна яката на шлифера, запали цигара. Прикрит от навеса на входа, дълго гледа улицата. Срещу него блестеше фасадата на хотел „Хемус“. Достатъчно беше да прекоси площада, за да потъне в някое от заведенията. Въпреки това се колебаеше да вземе ли колата, или да иде пеша до някое от централните. „Какво ще правя тук?“ — питаше се той, без да си признава, че в центъра би могъл да срещне Лилда.

Десет дена не беше чувал нищо за жена си. Старият Раев донесе вещите му и многословно изрази съчувствието си. Не помнеше думи, в него остана вкусът на съжаление и едва се въздържа да не постъпи с Раев като с дъщеря му. Лилда не се обаждаше, той също, а това започваше да прилича на раздяла. Странно, но единствената му мисъл беше детето.

Васил знаеше какво значи срам от родители и щеше да намери начин синът му да се гордее с него. Бебето Александър му беше безразлично, дори противно, но момчето или мъжът Александър щеше да изпълни така силно осезаемата нужда от близък човек. Каров щеше да се подготви за този ден. С възмъжаването момчетата започваха да се гордеят с бащи спортисти, млади, стройни, умеещи да се върнат към детството, без да са непохватни или тромави, знаещи да създават респект, без да го търсят, запазили усмивката на младостта, но

добавили нещо и от „скептичната ирония на времето“. Александър щеше да получи от баща си всичко, което помага на физическото възмъжаване. Каров можеше да го научи да плува, да се бие, да шофира и това беше наистина всичко, което един баща беше длъжен да достави на сина си, освен материалното спокойствие и възможности за професионална ориентация. Васил Каров можеше всичко, когато Александър се наситеше на тялото си и обърнеше поглед навътре в себе си, щеше да открие другата страна на баща си, твореца. Загубил вкус към еротика, към суета, потънал в работа, изхвърлил всичко излишно от битата си. Както казваше Пикасо: „Постигналият истинско богатство, материално и духовно, може да заживее чистия живот на бедния човек!“ Васил знаеше цената на подобни мечти. Схващаше цялата им инфантилност, беше твърде суетен, за да си признае, че мечтае, знаеше, че иска да бъде обект на гордост, да се превърне в модел на подражание, че суетата му е по-агресивна, отколкото логиката устойчива, че всичко това има само лична цена и че е много възможно един ден Александър да се отнесе с презрение към него. Успокояваше го фактът, че ако му се наложи да се черви, ще бъде единствено пред себе си.

Каров знаеше как да поставя дистанция пред това, което наричаше „слабост от любов“. Знаеше, че ако се наложи, ще отстрани Лилда с „мръсни картини“. В носталгията си по нея беше достатъчно да си припомни разюзданото ѝ отношение към леглото, безскрупулния ѝ нрав, за да измести от съзнанието си „десетте години на очакване“, детския пламък в очите ѝ рано сутрин, физическата ѝ привлекателност, които все още го подкупваха и го държаха в зависимост. По същия начин се беше справил с болката за майка си. Вместо тихия ѝ глас, безшумните стъпки, висшата скромност той предпочиташе да си спомня за пълната ѝ безличност, за скуката, която навяваше, за нещо друго, на което не намери понятие, но все пак наричаше с приблизително точното „отсъствие“. Тогава болката се затваряше, заглъхваше, губеше се. Каров беше загубил единствения си приятел, Асен Москов. Приживе острият му нрав се отнасяше с известно презрение към този „търговец, който всячески се стараяше да мине за артист“. Нещо принуди Каров да мисли, че Москов е длъжен да го подкрепя материално, че в отношенията им уважението, толерантността, вътрешната и външно показната вяръност са дълг само

за едната страна, и то не неговата. „Аз съм художник, мислеше Каров. Чиновниците в бранша се хранят на мой гръб, трупат самочувствие за моя сметка и ако съзнават, че са длъжници, не съм аз този, който ще ги освободи от повинност!“, но когато Москов загина, Каров изпадна в апатия. Асен беше проникнал дотолкова в него, че смъртта му обезсмисляше усилията. „Москов живее добре, но аз ще му покажа, че на този свят има нетленни неща!“ — беше вътрешния мотив на Васил, когато рисуваше в ателието си, глух и сляп за всичко външно. Асен го подкрепяше, но и дразнеше. Изложбата възстанови името на Каров, обезпечи го материално, но беше отровена от тази смърт. Когато гостите започнаха да идват, когато салонът се напълни с официални лица, Васил изпадна в странна тъга, която по-късно определи като самосъжаление. Чувстваше се сирак, който се е старал да покаже значимост пред родителите си, а те подло са умрели един час преди неговия триумф. „Асен трябваше да бъде тук!“ — мислеше Васил, докато получаваше комплименти, искрени или фалшиви, и преди съзнанието „Аз се наложих!“ да добие увереност. Създавайки си бариера срещу болки, Васил не може да изолира Асен, даваше си сметка, че времето ще задълбочава нуждата от близост с Александър. В централните ресторанти нямаше нито места, нито познати, но в полупразния бар на кинодейците завари Стив Дяков.

— Чакаш ли някого?

— Дължа ти двадесет лева? — Дяков му подаде парите. Пред него нямаше нищо, нито цигари, дори пепелникът беше чист.

— Разчистваш дългове?

— Отношенията си с държавата уреждам сам!

— Помня. Ще прием ли нещо?

— Започнах да работя. Докато не свърша, ще се държа на сухо.

— Барът не е най-доброто място за въздържатели.

— Не ме свърта. На гости не обичам да ходя. Живея вкъщи и по баровете.

Васил поръча сливова ракия. Дяков му действаше добре, държеше го нащрек, в негово присъствие беше изцяло ангажиран от провокации, но поне не му оставаше излишно време да се рови в мисълта си. Когато отпи първата глътка и почувства спирта в стомаха си, запали цигара, отпусна се и попита:

— Какво пишеш?

— Роман. Събирам писма, ходя при близки на персонажа... Не те ли интересува кого съм избрал за главен герой?

— Досещам се.

— Асен Москов? — Каров кимна. — Прав си. Сутринта бях при Адриана. Обеща ми писма. Ще ме излъже ли?

— Не.

— Имам списък на хората, които трябва да разпитам. И ти фигурираш вътре.

— Асен притежаваше таланта да превръща в пари всичко, по което се докосне, но живя с чувството, че пропилява живота си. Искаше да бъде художник. Ако някой не вярваше, че е, това бях аз.

— А сега?

— Страдал е... картините му са гърчове.

— Искаш да кажеш, че изложбата ще бъде посрещната добре?

— Нищо подобно не казвам. Беше артистичен, имаше и замах, и кураж, а сега разбирам, че е знаел какво е...

— Стрдание? — Каров кимна отново. Мълчаха. Стив го дочака да допие ракията, да поръча втора, преди да каже: — Ще участваш ли в „разясняването“ на Москов?

— Да.

— Достатъчно ли ще бъде?

— Познаваш ли Ивайло Денев?

— Хомосексуалистът?

— Когато монографията му излезе от печатницата, ще пуснем изложбата.

— Говореше се, че не понасяш Денев.

— Без значение.

— Ексхумация? — Дяков се засмя дрезгаво. — Оставихте го да умре, приживе го изхвърлихте на боклука, сега му готвите паметник. Празна работа, Каров! Вашият приятел е в гроба... Що за човек е Адриана Биджерано. Бих прекарал няколко ноци с нея.

— Кажи й го. Само че няма дете и няма да е особено... Как се беше изразил. Вълнуващо?

— Твоята съпруга не откликна на дружеското предложение, успокоява ли те?

— Трогва ме.

— Да смятаме, че няма инцидент?

— Да смятаме. Как реагира Адриана, ако си така любезен да ми кажеш?

— Не знам още — Стив се усмихна, — чакам я.

— Тук?

— Да, тук, всеки момент.

Каров почувства възпаления нерв на крака си. На нещо напомняше тази среща... След развода с Адриана Асен го беше поканил, когато очакваше отговор от Вера Манолова. Васил много добре помнеше колко неловко се беше чувствал тогава.

— Умълчахме се — каза Дяков. Лицето му беше иронично и с онова „сатанинско изражение“, което толкова упорито се стараяше да постигне. В един момент очите му посърнаха и Каров откри истината. Споходен от вътрешна светлина, той видя с гърба си Адриана и Жак, а когато се обърна, те вече крачеха към масата. Обхвана го странно успокоение. „Какво ме интересуват отношенията на Адриана?“ въпреки това му беше приятно, че този арогантен хлапак ще остане с пръст в устата.

— Отговорът се получи — каза Каров.

— Недвусмислен отговор! — Стив се беше съвзел и се усмихваше. Стана. — Заповядайте! — целуна ръка на Адриана, ръкува се с Жак. — Мисля, че ще ви бъде приятно да видите Каров.

Адриана целуна Васил, седна до него. Жак вдигна палец за поздрав, стар гаменски жест, разпространен в петдесетте години.

— Обаждаш се много по-малко, отколкото е прилично — каза Адриана. — Разделил си се с Лилда?

— Така изглежда.

— Сериозно ли е?

— Не знам причината.

Адриана сложи ръката си върху неговата.

— Сигурен ли си, че ще бъде по-добре, ако знаеш причината?

— Не знам, ще бъде по-ясно.

— Ела на бара!

Причината се оказа Антон Гаев, син на дипломат в Бразилия. Според Адриана копие на Васил Каров отпреди петнадесетина години, но много по-красив и много по-арогантен. Мълвата свързвала Лилда с него, макар че той бил официално сгоден с... Васил не запомни за кого. Симулирали приятелство, но било ясно, че връзката им отишла

значително по-далеч. На обяд ходели в Руския клуб, вечер по Витошките заведения. Антон имал тъжни очи, носел бели костюми и изглеждал добре. Каров чу повече. Ставаше смешно. Двадесет и двегодишен любовник. Не почувства нито ревност, нито болка.

— Тъжно признание за остаряване — каза той.

— Не го взимай като клюка. Знаеш, че обичам Лилда.

— Сега имам повече надежда да запазя Александър — каза Каров.

Жак беше възвърнал нещо от фасона, така безмилостно смазан от дългогодишен престой в Париж. Беше заработил като шеф на протокола в списание „Курортен дизайн“, след това бяха му предложили да приема протокола на Комитета по туризма. Работеше с чужденци, с пътнически фирми, получаваше хонорари и самочувствието му бързо се възвръщаше. Беше възстановил изрядната си елегантност, престоят по планинските курорти беше освежил лицето, но все още не беше постигнал материалното състояние на онези момчета, които в петдесетте години го гледаха като „Господа — бога“, това бяха негови думи. Васил Каров виждаше метаморфозата на Биджерано и за хиляден път си мислеше, че ако не беше Асен, всичките щяха да са просяци. Жак дължеше всичко на бившия мъж на жена си, но заедно със съзнанието, че му е била подадена ръка, беше запазил и дребнавата злоба към покойния си благодетел...

— Видях Вера Манолова в „Пежо–504“? — каза Биджерано.

— Е?

— Говореше се, че Асен е загинал с нейния автомобил?

— Слухове!

Васил видя посърването на Жак, но го дочака да продължи:

— Оказва се, че е бил толкова зле материално?

— Никога не е бил зле.

— Защо го съжалявахте толкова?

— Асен никога не е бил за съжаление! — натърти Каров.

В девет часа лежеше в ателието с криминале в ръка. До ръката му димеше чаша „Ърл Грей“, на някаква случайна станция беше намерил изпълнения на рок-звездите от петдесетте години. Беше тихо, спокойно, а Каров не искаше друго.

Адриана го успокои. Мислеше, че на Лилда ѝ е рано за любовник.

Отдаваше поведението ѝ на отвращение, на антипатия следствие на студенината му към детето. Истината се оказа толкова банална, че го досмеша, „Нещастна кучка!“ Очакваше, че ще изпита поне ревност, както беше прилично в подобни случаи. Вместо това го обзе пълно спокойствие, желание да прекара най-накрая една спокойна вечер. Живял четиридесет години със съзнанието, че нищо красиво и лесно достъпно на този свят не е за него, че се е родил под угаснала звезда, Каров беше от хората, които са готови да приемат всички мизерии на живота като нещо нормално и да преболеват изненадата си от инцидентните радости по един шокиращ околните начин.

— Завиждам ти! — беше казал Асен. — Можеш да положиш истински труд, а това е първото условие за вътрешно съвършенство.

— Липсват ми първите седем години.

— Не надценявай седемте години. Ти си художник.

— Дори да съм, никой няма да го забележи.

— Артистът никога не остава неоткрит — продължаваше Асен, лишен от завист, готов да се радва на чужд успех, или с цялата си страст да се отдаде на някаква кауза, стига да я вземе за благородна.

Васил беше казал:

— Твърде много вярваш в бъдещето.

— А ти твърде малко! Ако не те познавах, бих казал, че кокетираш.

Пристъпвайки към брака си, Васил знаеше, че ще произлязат разочарования, но десетте години, през които беше чакал завръщането на Лилда, до такава степен я бяха идеализирали, че той се хвърли през глава под венчилото с мисълта, че ако има опасност, все още е далеч.

„Антон Гаев? Той или някой друг, какво значение би могло да има? Ще отида да ги видя!“ — помисли Каров. Интересно що за птица бе малкия? Как ще се държи Лилда, когато застанат очи в очи. Щеше да отиде и да седне на масата им... Не, би приличало на ревност, би ги подвело към грешни заключения. Ще потърси някого и ще отиде в клуба... Борис Попов? Не беше го виждал от помена на Асен. Точно шест месеца! Как би обяснил поканата? Работа? ЦКС-то? Разбира се! Стига предложението да е в сила.

Васил се хвана за телефона. Почти веднага чу гласа на тъста си.

— Васил Каров! Да, аз съм! Не, не търся Лилда. Искан да те питам дали си отказал ЦКС-то? Офертата съществува? Бих желал да

помогна на един колега, близък приятел. Ще бъда консултант. Съюзът няма да има нищо против. Провери, моля те, ще чакам на телефона.

Един час по-късно Иван Раев се обади. Беше получил потвърждение. Проектът за сграфито щеше да бъде поверен на екип под консултантството на Каров, стига да не възрази Съюза на художниците.

„Готвя се да имитирам Асен Москов!“ — мислеше Васил с ръка на телефонната вилка. — „Борис търсеше контакт с мен, аз го отблъснах, искаше да бъде художник, аз му помогнах да се откаже. Сега му предлагам работа само защото някой трябва да дойде с мен утре на обед в Руския клуб. Не бива да позволя на мръсната си фантазия да ме превърне в меценат в собствените ми очи!“

— Мария? На телефона е Васил Каров. Би ли повикала Борис?

„Как да започна?“ — мислеше Каров, когато чу гласа на му.

— Тази вечер трябва да отговоря на едно предложение. Би ли изработил сграфито за сградата на ЦКС? Не знам пълните подробности, но калканът е девет на шест или петдесет и четири квадрата. Оценката е тридесет хиляди. Срокът ми се вижда приличен. Помисли тази вечер и ми кажи утре на обяд, например в Руския клуб? До утре ще знам всичко и ще съм взел разрешението на Съюза. Извини ме пред Мария... — когато затвори телефона и се облегна на стола, пижамата залепна за тялото му.

Васил влезе в Руския клуб преди дванадесет. Завари Борис. Поръчаха вино, Борис разказа няколко вица, Васил се смя от сърце. Само допреди няколко месеца тези вицове биха го вбесили. Присъствието на Борис Попов го успокояваше, като че ли запълваше онази празнина, която смъртта на Асен беше оставила. Все още отбягваха разговора за сграфитото. Беше чул, че Мария не е добре, че страда от някаква гръдна болест. Да, но лекарите очаквали след раждането организма да укрепне. След пет месеца чакали дете. Някакъв медицински капацитет, казал, че любовта и спокойствието, тези универсални лекарства, и този път оправдали славата си. Борис използвал всеки миг, за да я води по планините, морето все още й било забранено, а чистият въздух, слънцето и снега, довършвали оздравителния процес, Каров не попита за каква болест става дума.

Борис му се стори по-търпим от друг път. Възрастта си казваше думата, беше загубил нещо от напрегнатостта си, това, което Каров вземаше ту за алчност, ту за прекалена амбиция, сега като че ли се уталожваше. Предаността, с която говореше за жена си, започна да го трогва. „Той ще се окаже единствения щастливец между нас“ — помисли Каров.

— Съвсем ли захвърли четките?

— Основах цех за картички, изгледи, сватбени фирми — каза Попов. — Преминах във фонда. Работата ме затисна така, че нямам време да вдигна глава.

— Направи тази стена? Ще ти помогна... За кураж. И без това ще ме пишат консултант. Ако това не те обижда.

— За каква обида може да става дума? Бих се върнал към занаята. Не вярвам Съюза да потвърди кандидатурата ми.

— Аз съм член на секцията — каза Каров. — Проблем със Съюза не съществува. Моето консултантство ще бъде формално, за пред инвеститора, разбира се, безплатно. Ще те свържа с моя екип, другото е въпрос на работа. Толкова бездарници цапат стените на София, че не виждам причина да се държиш скромно. Готов съм да обсъждаме проекта, в каквата и фаза да се намира.

— Ще опитам.

Каров почувства облекчение.

— Помниш как се хванах за „Диана“? Ако Асен не беше настоял още щях да гладувам... Не казвам, че ти имаш нужда от работа, но нищо не ти пречи да се върнеш в бранша.

— Ще опитам! — повтори Борис.

— Това заслужава по-твърд алкохол. — Каров беше започнал да забравя защо е тук. Борис му беше достатъчен. Беше престанал да чака Лилда. Времето минаваше, приближаваше два часът, вероятността да дойде все повече намаляваше. Допиха виното, обядваха, поръчаха кафе, отново се върнаха на Асен. „Този разговор ни наслаждава!“ — мислеше Васил, докато слушаше с какво удоволствие Борис разправя стари спомени, колко в склонен да идеализира Асен, с каква готовност му признава достойнствата, които приживе би оспорил. „Само пред смъртта сме толерантни!“ — беше последната му мисъл.

Когато се раздели с Борис, Каров мина през Съюза, оформи документите по възлагането, продиктува писмо до инвеститора, преседя в клуба на приказки до свечеряване и към седем часа се прибра в ателието. Имаше особена библиотека. Купуваше всичко, за морски пътешествия, за подводни експедиции, за самотни мореплаватели, беше събрал книги за финикийски и сарацински експедиции, за генуезки и венециански колонизации, за великите колонизатори на католическите корони. Беше събрал всичко за големите капитани от Марко Поло до Писаро и Нуньос, знаеше с подробности пиратската хронология, развитието на морските сили от средните векове до наши дни. Можеше доста точно да каже с колко съда са водени битките при Трафалгар, Цушима, Абукир и т.н. Минал през водолазна подготовка, служил в армията като фрогмен, събираше книгите на Кусто, Ханс Хаас, Ханес Келер и т.н. След Чичестер и Ален Бомбар мисълта за собствена яхта не излизаше от главата му. Не искаше да поставя рекорди или да прекосява океаните в сезона на бурите, но ако съществува идеална самота, тя може да се постигне само в лодка, когато очертаванията на града потънат зад хоризонта. Лилда каза: „Не виждам смисъл в толкова скъпа смърт. Можеш да се удавиш безплатно, с камък на шията!“ Каров бавно се приближаваше към идеята си. Яхтата беше дълга девет метра, широка два и деветдесет, а по модела и газенето беше от типа „Балтийк“. В силистренската лодкостроителна работилница щяха да му построят този съд за около две хиляди лева. Но трябваше да намери лек и мощен мотор, а това струваше скъпо и се купуваше само от чужбина. Изкуши се да приеме поканата от Швейцария. Каров не говореше езици и предпочиташе да не мърда от България, вместо да скита от държава в държава, поставен в унижителна зависимост на преводачите. Никога не беше учил езици, не беше излизал зад граница, но при мисълта, че ще донесе мотор и екипировка, даде съгласието си. Другото му желание беше да купи леководолазен комплект „Еспадон“.

Имаше още една страст. Ателието беше пълно с модели и макети на морски съдове от всички епохи. Скитайки по антикварните книжарници, беше накупил стари корабни снимки. „Ако преснимам корабите върху високочувствително платно и дорисувам с масло или с пастел, би се получило нещо като апликация, колаж... по-скоро нещо, което засега няма име, но не е правено и дава много възможности.“ „Така се почва — каза Лилда. — После ще снимаш голи жени, а накрая откровена порнография“.

Каров започна подготовка за цикъл морски картини. Изписа платно, избра четиридесет фотографии, преснима ги рамкирани и ги складира в очакване на настроение.

Време беше да обмисли трезво бъдещата си работа. Каров взе стар капер и го прикрепи за статива. Намерението му беше да построи модерен град, пълен със светлинни реклами и капера, останал като „Острова на блажените“ в това море от бетон и желязо. Положи основния тон, размаза го с парче велур и се приготви да нанася контурите, когато дрезгавият глас на звънеца го извади от конструкторските фикции.

— Васил Каров, нали? — попита младо момиче. — Идвам при вас.

Каров я пропусна да мине. Момичето започна да броди из ателието. Каров се подпря на вратата и я разгледа с подробности, които някой би нарекъл мръсни. Беше облечено в черна копринена блуза, под която бюстът ѝ танцуваше, изложил пълни подробности. След време това момиче щеше да напълнее, около ханша и талията щяха да се натрупат меса. Сега обаче склонността и към пълнеене можеше да мине за апетитна. Краката ѝ, скрити под джинсите, изглеждаха достатъчно дълги, за да източат тази фигура, но и достатъчно плътни, за да завършат представата за бъдеща матрона. Момичето беше много младо, но поведението ѝ имаше сигурност на жена, която се харесва. Знаейки, че я разглежда, чувствайки погледа му на гърдите си, тя улесняваше запаметяването на подробностите.

— Казвам се Зоя. Толкова слушах за вас, че накрая си казах: „Иди да видиш, кака, що за птица е този Каров?“

— И какво видяхте?

— Още нищо. Поканете ме да седна де, дайте една цигара, нещо за пиене! Така ли посрещате гости?

Каров побутна цигарите към нея и отиде да донесе малко водка.

— Кой ви е говорил за мене? — попита той.

— Лилда, разбира се. Аз съм годеницата на Антон Гаев.

— Не познавам такъв човек.

— О-о, ще се запознаете! Тони е любовник на Лилда.

Васил седна срещу нея.

— Така ли? И какво ви води тук? Ревност?

— Исках да видя дали отговаряте на представите ми. Тони има комплекс от вас. Използвайте го, ако решите да се преборите за жена си.

— Какъв комплекс има? Страх от бой?

— Едва ли, макар че няма да е зле някой да му смачка красивия нос. Престанете да ме гледате в гърдите!

— Ако се дразните, трябваше да ги прикриете по-старателно.

— Не се дразня. Тони не може нищо и затова стана... артист. Знаете ли, че следва в театралната академия?

— Нищо не знам. Наздраве!

— Вие няма ли да пиете?

— Не.

— Когато работите, не пиете! Чувала съм от Лилда. Искате ли да ви заведа на едно място? Там ще се запознаете с Тони.

— Разбира се, че не искам.

Зоя праметна крак върху крак, отпусна се в стола и отново плъзна очи по картините.

— Майка ми е мечтала да стане художничка. Не е станала, разбира се, манекен е... И досега по стените висят нейни картини. Не разбирам от живопис, попитах я за вас каза: „Каров е най-интересния жив художник!“ Според нея, ще ви признаят в Европа. И като мъж ви харесва. С тяло на атлет и с глава... забравих каква глава беше.

Каров почувства приятен гъдел. Малката Зоя с полуголите гърди го беше поласкала без умисъл, но толкова дълбоко, че трябваше да положи усилия, за да го скрие. Васил си наля водка, напрегна очите (съзнаваше, че подсилва остротата им) и отново ги остави на бюста ѝ.

— Искам да върна комплиментите на майка ви. От мое име можете да ѝ кажете, че е създала красива дъщеря.

— Харесвате ли ме? — във въпроса имаше толкова простодушност, че изведнъж заприлича на бебе. — Някои намират, че

съм малко пълна. Не ям нищо. Знаете ли какво е глад? Престанете да ме гледате в гърдите де!

Васил се усмихна за втори път. Присъствието на това момиче ставаше все по-приятно, но плътта ѝ дразнеше и мисълта му беше как да заключи вратата.

— Ще гледам, където искам.

— Какво пък толкова, гледайте! — Зоя разкопча блузата си, откри розовата си плът, без да загуби нищо от сериозността си, остави го да гледа няколко секунди и закопчавайки се, попита: — Само кораби ли рисувате?

— Това са фотографии.

Зоя се разходи, пипна платната с върха на показалеца си, детски жест, който можеше да бъде трогателен, погледна от прозореца и попита:

— Наистина ли няма да дойдете с мен? Там, където ще би запозная с Тони.

— Наистина.

— Все един ден ще трябва да се срещнете.

— Не виждам нищо задължително.

Зоя помисли миг-два.

— Може би сте прав — преди Васил да реагира, отиде в антрето и се върна облечена. — Аз тръгвам.

Това младо тяло си отиваше. Връхлетя го смущение, пръстите му горяха от желание да го погали, мислено зъбите му се впиваха в устните ѝ, пръстите — в натрупаното около кръста твърдо месо.

— Пак заповядайте — каза Каров на вратата.

— Скучно ви е с мен. Представях си, че сте по-възрастен. Тогава може би щяхте да ме задържите?

— Пак заповядайте — повтори той.

Зоя тръгна по стълбите.

— На колко години сте?

— Тридесет и седем.

— Ще дойда утре... към два часа! — зави по профила на стълбите и изчезна от погледа му. Преди да заглъхнат стъпките ѝ Каров я чу да вика: — Разликата ни е осемнадесет години!

Работата го увлече. До вечерта решението за картината узря в главата му. Нарисува сграда с кораб, врязан в нея в горящ от светлини

вечерен град, една река от плъхове, провиращи се между потоци автомобили и капитан, останал сам на мостика, очакващ сградата да се стовари върху главата му, с инфантилно достойнство, със смешно престаряло чувство за дълг.

На другия ден картината беше напълно завършена, но започна да му прилява от глад, заболя го глава, стомах. Изпи бутилка вино, докато му опекоха филето, но умората го връхлетя, зави му се свят, почувства се пълен, поиска да му завият месото за в къщи и се прибра в ателието. Беше един часът. Излезе на балкона и вдишвайки въздух, малко по малко дойде на себе си. Беше работил дванадесет часа, но беше поставил началото на новия цикъл, вътрешностите му ликуваха. „Ще спя. Дори Зоя да дойде ще чуя звънеца.“

Васил легна, заби се с одеялото, затвори очи. „Ще се отпусна. Първо краката, после трупата, след това и ръцете... Трябваше да оставя една бележка за Зоя. Ако заспя, няма да чуя звънеца...“ Връхлитащата дрямка го завари в борба със смазаното тяло. Последната мисъл беше: „Едва ли ще спя повече от половин час.“ Събуди се в осем. Чувстваше се преспал, главоболието се беше засилило, виното беше оставил кисел вкус в устата. Влезе под душа. Почувства се по-добре. Когато се обръсна и изми зъбите, енергията му се беше възвърнала и главата отново възприемаше нормално. „Зоя не дойде — всъщност можеше да признае, че не е вярвал в идването ѝ. — По-добре. Та тя е бебе! Осемнадесет години разлика, това е цяло поколение. По-добре, че не дойде!“

Облечен в хавлия, Каров си направи чай и зареди тостера с филии. Вечеря. Едва сега можеше да погледне картината. Здрава работа! Беше работил внимателно, детайлите бяха изпипани и, най-важното, корабът беше заживял органично в картината. Балансът, между фотография и живопис, беше изчислен деликатно и не дразнеше. Все още в хавлия, Каров смъкна готовата картина от статива и сложи втора фотография. Корабът беше разположен в десния горен ъгъл, беше многомачтов и пътнически. Имаше предварителна идея за сюжета. Трябваше да я потвърди или да я отрече завинаги. Корабът щеше да се спуска към земята в ослепителна слънчева светлина като в комбинирана фикция между древност и космическа хипотеза за извънземен живот, „Къде, по дяволите ще кацне този кораб? — помисли Каров. — Пясъчна пустиня, тук-там застроена, с причудливи

постройки, очакващи своите обитатели.“ Светът е пустиня, ако отсъстват хората или светът ще престане да бъде пустиня, когато хората донесат светлина. Философията не беше силата на Васил Каров, знаеше го достатъчно добре, за да търси много сложни словесни обяснения на картините си, но емоционалната му енергия разполагаше с логика и ако някъде се увличаше, то никъде не си позволяваше да бъде смешен. Летящият дребен кораб, но би носил повече смисъл и символи, отколкото самия той е в състояние да вложи. Добро и зло, светлина и мрак, бог и дявол, мир и война... С това ли се изчерпаха колизиите? Корабите щяха да носят една обща тема, ако успееше да я изведе от цялостното впечатление на цикъла. Трябваше да символизираят път, движеща се човечество, старата жажда за непознати светове и заедно с това да представляват онова място, където хората живеят заедно. Отчуждението, ако е възможно на сушата, в морето, тогава, когато наоколо има само смърт, се превръща в лудост. Този цикъл трябваше да се опълчи срещу града, срещу инерцията на общуване, нравственият му императив може би щеше да звучи: „Върнете се към мечтите си!“, ако скромността не го принуждаваше да го прикрие зад картини, които илюстрират града и инерцията му, без да ти обсъждат. Колко добре би изглеждал един кораб на булевард „Руски“ или пред Парка на свободата!

Каров отиде да се облича. След осем часа сън не можеше да остане в къщи, без риск да изпадне в депресия. Сложи тъмен костюм, риза, връзка, не знаеше къде отива, но искаше да изглежда добре, да се чувства добре, да прекара добре. Заслужаваше го. Беше на път да излезе от кризата, да изпита отново доверие в себе си. Онова доверие, което му позволи да работи като роб в лишения и анонимност, но запази куража и гордостта му, които годините на брака бяха подложили на унизителни изпитания. Обиколи заведенията, но не намери нито познати, нито места за сядане. Чувството, че си устройва празник, малко по малко заглъхна в ресторантската досада и не беше минал час, когато отново беше в къщи. Преоблече се, наля чаша водка, не му се услади и седна да пише писма. Първото, придружено от петстотин лева капаро, трябваше да замине за Силистра на адреса на лодкостроителната работилница, другото — в Созопол при Христос Ливанди, човекът, който щеше да поддържа лодката в негово

отсъствие. Писмата му отнеха време. Сутринта щеше да ги изпрати, а сега можеше да бездейства.

Извади от библиотеката „Експедиция Ксарифа“ от Ханс Хаас.

Обичаше тази книга и я препрочиташе с удоволствие. Запали цигара, отпи водка, почувства сладостта на уюта, готвеше се да потъне в света на морското дъно, когато позвъни Зоя. Беше пияна, хълцаше, стари сълзи бяха превърнали грима и в сини вади, но беше в официална рокля и в ръцете си държеше бутилка шампанско.

— Лошо ми е — каза Зоя. — Не мога да се прибера в къщи. Нашите мислят, че съм у Тони, но там е Лилда, а аз съм тук. Ако ме изгониш, ще спя пред вратата.

Прикрепяйки я, Васил я заведе в банята, даде ѝ пижама, отстъпи ѝ леглото си и се пренесе на дивана. Когато шумът стихна и по всяка вероятност Зоя заспа, Каров отново взе книгата, но очите му механично вървяха по редовете. Опита се да спи. Когато загаси лампата, беше един часа, в четири и половина още беше буден.

Сутринта обиколи пазара, купи зеленчуци, месо, вино и се върна в ателието. Зоя беше в банята. Чуваше я да тананика под душа, да крещи в престорена уплаха от горещата вода.

— Ще пиете ли кафе? — попита през вратата.

— С удоволствие! — беше отговорът.

Зоя се появи като утрин, еластичната ѝ кожа беше възвърнала цвета си, очите ѝ, тъжни и пияни снощи, сега излъчваха светлина и разведряваха един очакващ пороен дъжд ден. Каров почувства изтръпване на десния крак, знак, че го връхлитат нервите. Зоя беше в неговата пижама, навила ръкави и крачоли, вдигнала до средата на торса ластика на панталоните. Представляваше и комична, и прекрасна гледка, а съзнаваща това, подсилваше го с лукава усмивка.

— Добре изглеждат, нали?

— Чудесно!

Зоя отпи глътка кафе, погледна го със сериозните си детски очи.

— Не биваше да ти се изтрисам в този вид. Бях страшно пияна... Бяхме на сватба, Антон дойде да ме вземе от къщи. Седя да чака докато се обличам, беше мил, а после... Дойде Лилда. Тя е дама, не мога да се състезавам с нея. Кажй ѝ да остави Антон на мира!

— Не мога!

— Така си мислех. — Зоя се усмихна виновно. — Ако не се върна до обед, ще стане страшен скандал. Колко е часът?

— Десет и половина.

— Имам време. Чака ли ме вчера?

— Знаех, че няма да дойдеш.

— През цялото време мислех да дойда. Харесва ми тук. И ти ми харесваш. Мислех да легна с теб. Понякога съм пълна глупачка. Мислех си, че ако разберат Антон и Лилда, ще побеснеят. Ти мислил ли си за това?

— Да — призна Васил.

— Ако бях дошла вчера, щеше ли да ме любиш?

— Сигурно.

— Защо не го направи снощи? Облякох пижамата едва тази сутрин. Бях сигурна, че ще влезеш, после съм заспала.

— Много лесно говориш за...

— Леглото? — Васил кимна. Зоя запали цигара, очите ѝ посърнаха. — Антон казва, че в мене има нещо от курвата. Всеки можел да ме замъкне в леглото. — Помълча известно време. — Можеш ли да ми кажеш защо Лилда ходи с него?

— Не.

— Ти я обичаш, нали? Не ми казвай, че не ревнуваш. Достатъчно е да те погледна и знам всичко.

Каров се засмя от сърце. Тази сцена беше толкова глупава, така се доближаваше до абсурда, че не вярваше на участието си в нея. Срещу него седеше полугола жена, млада и достъпна, с крещяща от примамки плът, а той пиеше кафе, слушаше откровения ѝ цинизъм, отговаряше на въпросите ѝ. Предстоеше да обсъди с нея и семейното си положение. Абсурд, подобен на първия, но по-достъпен за въображението му, а по тази причина и по-лесен за преодоляване.

— Да не си хомосексуалист? — попита Зоя и побърза да си отговори. — Ако беше щях да чуя. Трябва да тръгвам. Мога ли да идвам понякога?

— Разбира се. — „Тя ще си отиде, а аз ще се побъркам от самотия. Достатъчно е да стана, да я хвана за лакътя и да я замъкна в спалнята. Няма да го направя и причината за това не е нито Лилда, нито тя самата, още по-малко някой си Антон. Причината е вътре в

мен. Не мога да посегна на тази хетера при такава вътрешна комбинация с дете!“

Зоя отиде да се облича. През отворената врата чуваше подробностите на тоалета ѝ, кракът му тръпнеше, нервите отново се събираха в очите му. „По-бързо да се маха!“ — беше единствената му мисъл. Щеше да дойде на себе си, да пусне писмата, да обядва, при подходящо настроение би могъл да рисува или да пие в някое от заведенията. Колкото по-бързо останеше сам, толкова по-лесно щеше да потуши нервите си. Зоя преседя в банята половин час, но излезе остаряла с десет години. Сега гримът, червилото, роклята криеха възрастта ѝ и Каров си даде сметка, че ако в този вид беше излязла от спалнята, нямаше да намери сили за потискане на желанията си. Зоя подаде бузата си за целувка. Каров се върна на масата, доля кафе и се втренчи в статива с невиждащ поглед. Няколко секунди по-късно се обади звънецът. „Тя е!“ — Каров почувства пулс в гърлото. — „Връща се!“ — изведнъж денят блесна с ослепителна светлина. Скри вълнението си зад престорена кашлица. Беше Стефан Дяков.

— От тебе си слезе това прекрасно животно? — попита той, докато се провираше в ателието. — Не ме лъжи. Познах парфюма! — Лицето му беше сгърчено и злобно, изглеждаше унижен и не се опита да го скрие. — Мислех, че трудно понасяш авантюризма на жена си.

— Ще пиеш ли нещо? — попита Васил.

— Не тук. Пия по заведенията. Дай ми петдесет лева до понеделник... най-късно вторник.

— Ще ти дам.

Лицето на Дяков се отпусна. Уреждането на финансовите проблеми видимо го облагороди. Очите му минаха по платната, но не се задържаха никъде.

— Прекрасна жена! — каза той. — Сигурно страшно скъпа. На нашата страна липсват средства, за да задоволят нуждите на един артист от съвременен тип.

„Човек, способен да се бори сам, е лош войник! Къде съм срещал тази фраза и какво означава тя?“ — питаше се Каров. Струваше му се особено валидна за него. Човек, който може да се бори сам, не търси подкрепа, изолира се, откъсва се от средата си, губи представа за проблемите на времето, превръща се в единак, а на края дори в човеконенавистник. Не ме ли заплашва подобна участ? Предстоеше да се яви пред съвет, който трябваше да възложи сграфитото на Борис Попов, болеше го глава, беше изпаднал в един от онези припадъци на лошо настроение, в които се чувстваше напълно безпомощен, лишен от жизнена сила, негоден да се съпротивлява на връхлитащата го досада. За какъв дявол уреждах този съвет? Идваше му да се откаже. Навън валеше като „из ведро“, не обичаше изтъркани, преупотребени сравнения. Изливаше се плътна водна маса, дъжд нормален за август и непривичен за началото на есента. Беше студено, през нощта щеше да обърне на сняг, в подобно време най-подходящото място беше ателието. Сутринта се обади Лилда.

— Александър е болен — каза сухо тя. — Ако искаш ела да го видиш.

Докато се обличаше, телефонът извън втори път. Беше Зоя.

— Какво правиш? Сама съм. Ела да пием кафе.

— Не мога — отговори Васил, убеден, че денят ще му сервира само неприятности. Вместо да отиде при Зоя, единственото място, където наистина би отишъл с удоволствие, трябваше да се занимава с дела, напълно чужди за него, да се среща със семейство Раеви, да шофира в потоп. Васил обеща да се обади, когато свърши, и тръгна към вратата. Третият телефон го върна от стълбището. Беше Борис Попов.

— Днес е съветът — каза той. — Ще дойдеш ли?

— Връщаш ме от стълбите — отговори троснато Васил.

— Изкарах си нервите на теб. Току-що бях говорил с Лилда.

— Разбрах, че не си в ред. Как ще процедираме?

— Според случая... По маниера на Асен.

— Не забравяй Акела! — Борис гледаше плахо. Колкото повече искаше да изглежда спокоен, толкова по-малко, му се отдаваше.

— Днес Акела е друг човек — каза той.

Съветът започна веднага. Предложението на Каров беше първо в дневния ред. Инвеститорът прочете условията и отстъпи думата на председателстващия.

— Постъпило е предложение от Васил Каров за създаване на колектив под негова консултация. За проектант е посочен Борис Попов. Има ли предварителни възражения? — нямаше възражения нито по този въпрос, нито по последвалите. Акела, беше дошъл да защитава свои проекти и не обърна внимание на тяхната оферта. Съветът узакони колектива и ги освободи двадесет минути след почването на заседанието.

— Не очаквах, че ще мине толкова добре — каза Борис.

— Асен ги научи да не ни пречат.

Каров говореше в множествено число, включваше го в групата и видя благодарно изражение на лицето му.

— Имаш ли работа? — попита той.

— Мария чака да научи как е минал съвета.

— Обади ѝ се, че ще я вземем по-късно. Искаш ли да обядваме заедно? — Борис кимна. — Да идем до Раеви, малкият е болен, ще вземем Мария и ще хапнем някъде. Докато го уредиш по телефона, аз ще се кача при секретарките.

* * *

В канцеларията научи, че срокът на Районния комитет се съкращава с два месеца. Най-късно в началото на декември трябваше да започне фреското на калкана. Темповете го ужасиха. Още не беше завършил проекта окончателно, макар и да имаше доста приличен вариант, не беше оформил група, не беше договорил материали, нито тръбно скеле — може би най-тежкия проблем. А ако опита да говори с Мария за бившия ѝ мъж, Станой... не помнеше второто му име, този, който Асен беше наел при изпълнението на модна къща „Диана“? Нетактично? Каров харесваше Мария. Имаше нещо тихо и приятно в нея и не би желал да ѝ припомня един брак, който ѝ беше донесъл

само унижения. Кой би могъл да се справи с изпълнителската работа? Някой сръчен мъж с вкус и парични нужди. Някой като брата на Адриана... Велин беше негодник, но за разлика от Москов, когото мразеше откровено, към Каров проявяваше декларирана симпатия. Велин беше подходящ човек.

„Как ли се чувстваше Асен, когато уреждаше за мен това, което аз се готвя да направя за Борис Попов, за бившия му роднина Велин?“ Смъртта на Москов респектиреше суровата му природа, не би посмял да му прикачи „тенденциозна подлост“. „Асен беше по-добър от нас!“ или Васил Каров предпочиташе да мисли така? „Няма смисъл да се боря сам, няма нужда да се превръщам в добър войник. Нека остана между близки, както правеше Мостов.“

„Аз се превърнах в оплаквачка.“ Каров се приближи до телефонната будка. Борис говореше с Мария, беше щастлив и не го криеше. Наричаше я „моето момиче“ и нежността му не подразни Васил Каров, напротив.

* * *

Лилда ги въведе в хола. В спалнята седеше мадам Розева с куки за плетене в ръце. Въпреки френския си произход, излъчваше английска строгост.

— От какво е болен?

— Ангина. — Лилда се стараеше да изглежда ласкава. — Нищо страшно. Децата често боледуват. Ще пиете ли коняк?

Борис кимна. Васил не възрази, въпреки че искаше да напусне час по-скоро тази къща. Александър спеше. Надвесен над леглото му, Каров се мъчеше да изпита бащина обич, но единственото чувство, което откри в себе си, беше неприязън към мадам Розева и желание да ѝ наговори грубости.

— Не го буди. — Лилда хвана Васил за лакътя. — Сънят лекува.

Каров се освободи по-грубо, отколкото би останало незабелязано, потъна още по-навътре в лошото си настроение, все пак я последва в хола.

— Нещо сериозно? — попита Борис.

— Не — каза Лилда. — Използвах случая да подсетя Васил, че има син. — Почака миг-два, но като се увери, че провокацията ѝ ще остане без последствия, добави. — Запознал си се със Зоя?

— Да.

— Сега си обяснявам някои неща... — Лилда се обърна към Борис. — Каза ли ти, че се разделихме?

— Досетих се.

— Прави любов с едно момиче, което може да му бъде дъщеря. Педофилията е подсъдна драги!

— Зоя дойде да ми се оплаче, че си ѝ откраднала годеника. Ако някой е под угрозата педофилия, това си ти.

Изражението на Лилда се промени и изостри. Каров се опита да открие какви чувства го променят, но освен инат не различи друго.

— Нямам връзка с това момче.

— Тия басни — на Зоя. Тръгваме, Борисе!

— Имаме делови въпроси! Трябва да потвърдиш поканата за Рио.

— Никаква покана няма да потвърдя.

— Какво ти струва да ми направиш това удоволствие? Знаеш, че искам да замина.

— Баща ти има възможност да го уреди. Аз имам работа тук.

— Няма да ми отпуснат валута.

— Съжалявам. Хайде, Борисе!

Борис се суетеше и Каров разбра.

— Какво има?

— Най-добре е да взема Мария и да се срещнем в клуба.

— Аз съм разкъсана от колебания — каза Лилда, когато останаха сами. — Гордея се, че съм твоя жена. Ще ми повярваш ли, мога да полудея при мисълта, че някога ще се разведем. Не можеш да понасяш това поколение, нали?

Каров не отговори.

— Луда съм за това момче, но толкова бързо ми омръзва, че ми идва да плача. Понякога си мисля, че съм луда. Наистина! Антон говори с преклонение за тебе. „Искам да бъда като Каров — казва — искам да ми е все едно какво става около мене, как расте синът ми, къде ходи жена ми, защо умират приятелите ми. Това е егоизъмът на твореца!“ Една вечер свършихме цигарите. Антон отиде да купи от бара на кинодейците. Видял те със Стив Дяков, каза: „Празен бар и

само те двамата. Не ги интересуват нито жени, нито хората наоколо. Пълни са със себе си. Гледах Каров, упорито, агресивно. Когато погледът му попадна върху мене, имах чувството, че вижда през тялото ми нещо на пода. Дяков казваше: — Никоой не знае как най-добрият парфюм ще седи върху дадена кожа! — На пръв поглед изречение без смисъл, но всъщност значи много. Те говориха за индивидуалния експеримент.“ Помниш ли този разговор?

— Да — каза Каров.

— Направил си му впечатление. Той не е глупаво момче, млад е, страда от красотата си. „Не мога да понасям да се отнасят с мене като с икона!“ Харесва ли ти тази фраза?

— Не е лоша.

Лилда мълча няколко секунди.

— Какво ще стане с нас, Василе?

— Не е ли ясно?

— Твърде горд си да изтърпиш това... увлечение? Как мислиш, можеш ли да почакаш?

— Не — каза Каров. — И не защото не мога да почакам, защото няма смисъл.

— Не те разбирам!

— Ти никога нищо не разбираш.

— Искаш да се отървеш от мене!

„Трябва да си ида веднага — мислеше Каров. — Арогантността й ще стигне дотам, че ще поиска съчувствие в прелюбодеянията си!“

— Не може да няма смисъл в усилията на двама души да останат заедно.

— Нямам нито време, нито желание да ти обяснявам елементарни истини. Аз съм твърде честолюбив, за да бъда твой съпруг.

— Защо се оженихме?

— По най-различни причини.

— Искам да знам.

— Когато замина, останах с впечатление, че животът ме е ограбил. Малко хора знаят, че моята опозиция е мъка. Когато се върна, Асен ми помогна да се разконсервирам. Добре, а после? После илюзиите имат грижата да се запазят илюзии. Всяка умна жена на твое място би разбрала що за мъж има до себе си. За жалост ти си глупава, а

още по-жалко е, че късно го разбра. С тебе е свършено, но Александър ще ни принуди да се виждаме.

— Това е една от причините — каза Лилда. — Какви с другите?

— Гледайки Адриана и Асен, вярвах, че са постигнали хармония. Харесвах ми физически, намирах прекрасно красиви хора да се съберат и да създадат красиви отношения. В разрива им имаше неща, които не проумях. Сега ги изпитах на гърба си. Знаеш ли каква е трагедията на съвременното семейство? Непрекъснато състезание за налагане на личния егоизъм с цялата му бруталност. Мога да приема твоята връзка сега, когато съм наложил превъзходството си. Ако ти се разделиш с малкия и останеш при мен, рискуваш да бъдеш бита физически. Онези шамари бяха пълната ти разруха. Ако знаеше как да ме ангажираш като баща, може би щеше да запазиш някакъв шанс. Ти ми внуши, че съм излишен, по-скоро пречка, отколкото необходимост. Какво ми остава? Съдът ще го повери на тебе. Моят изход е да превърна в пари идеята за сина си и да го забравя. Един мъж обича дете само от любима жена.

— Обиден си, Василе! Даваш ли си сметка, че това е първи ни сериозен разговор? Много време загубихме в приказки за пари. Шамарите... едва след тези шамари повярвах в този Васил Каров, за когото ми говореше Асен.

— Не искам да слушам глупости! — Каров стана. — Мързи ме да се разправям с адвокати, със съдилища. Подай молба за развод, аз няма да възразявам. Прекъсвам всякакъв строеж. Мога да ти дам документ, че нямам претенции върху вилата. Оставам в ателието и запазвам колата. Имам неприятното чувство, че имитирам Асен, но изглежда животът ни се стича до подобни обстоятелства.

На вратата Лилда го спря.

— Какво ти струва да ми помогнеш за Бразилия?

— Нищо, аз няма да пътувам.

— Нека подам документите от твое име. Винаги ще намериш аргумент да се откажеш.

— Подай — каза Васил.

Лилда извика след него:

— Обичам те!

Каров забърза крачките.

- Коя дата е днес? — попита Зоя.
- Пети декември.
- А ден?
- Петък — отговори Каров.
- Излиза, че пети ден сме тук.
- Така излиза.
- И все вали?
- Вали.
- Поне да валеше сняг. Щяхме да се разхождаме, когато...
- Не сме в леглото?
- Да — каза Зоя.
- Да слезем в ресторанта.
- Ако слезем ще ям. Не искам! Ти гладен ли си?
- Не.
- Мислиш ли, че отслабнах?
- Може би. Не искам да отслабваш.
- За да бъда пухкаво ангорско коте?
- Да.
- Говори ми мили глупости. Кажу ми, че съм пухкаво коте-моте!
- Стар съм за толкова мили глупости.
- Не си стар. Може би в лицето, но в тялото си като момче.
- Стар съм. Само аз знам колко съм стар, като те гледам какво пухкаво коте си.
- Ето ти милите глупости. Дай една цигара! Тази вечер ще се напия. Колко пари имаш?
- Пари ли искаш?
- Искам да знам дали ще ни стигнат.
- За какво да ни стигнат?
- Ами за всичко. За ядене, за пиене, за глупости. Нали ще останем още девет дена?
- Бъди спокойна.
- Значи мога да правя каквото си искам?

— Можеш.

— Обичам те! Не ми се пуши. Видя ли каква козметика докараха? Щом си толкова богат стар чичо, купи ми едно „Фиджи“. Струва четиридесет лева.

— Ще ти купя.

— Хайде да станем! Ще ми купиш едно „Фиджи“ и ще ядем. Нещо малко, кажи им да ни направят нещо, което го няма в листа. Готвят все отвратителни неща. Кога ще дойде Камен? Камен бармана.

— Довечера.

— Жалко, пие ми се нещо. А защо не идем някъде другаде? Например до Простор или до Щастливеца?

— Трябва да обикалям цяла Витоша. Не ми се кара в такъв дъжд.

— А до Копитото?

— До Копитото може.

— Добре тогава. Обличаме се, купуваш ми „Фиджи“ и Копитото. Решено?

Каров прокара ръката си по гърдите ѝ, но Зоя го отстрани и изтича в банята.

— Обличай се!

— Рано е.

— Не е рано. Гладна съм. От любов се огладнява страшно, донеси ми една запалена цигара! „Тихият кът“ е толкова мрачен, когато вали дъжд.

Каров дръпна пердето. Есента и зимата се бяха слели в един сезон. Валеше дъжд, влагата проникваше навсякъде. Резедата на БМВ-то блестеше под капките като слюда. Каров се загърна в якето и притича до колата. Огледа гумите, картината му се стори задоволителна, но бензинът беше на края.

— Докато купиш одеколона, ще се върна. Слизам за бензин.

— Не се бави! — това можеше да бъде гола любезност, но Васил го схвана като страх от самота и подкара с максимална скорост за мокър планински път.

Велин прие предложението. Хонорарът му се стори толкова висок, че започна да заеква. Каров опита да му издейства заплата, но срещна съпротивата на Съюза. „Фреското е пробно. Ако се справи, ще му осигурим ритмична изпълнителска работа.“ Васил потърси Адриана. Срещнаха се в едно кафене около Семинарията. Адриана

дойде с Жак. „Умореният тигър“ беше във фланелен костюм с цвят на циклама, капризна дреха, която би изглеждала добре на малко хора. Личеше, че помни конфликта от бара на кинодейците. Очите му, обикновено цинично премрежени, сега гледаха с открита неприязън.

— Трябва да положи усилия и добросъвестно да изпълни сроковете. Ще има сигурна и добре платена работа. Моите стени му стигат да надхвърли годишен хонорар от десет хиляди лева. Съюзът ще се погрижи да не стои със скръстени ръце и после.

Адриана, загрижена за непрокопсания си брат, се впусна в благодарности. Каров ги чуваше с половин ухо, не изпускаше от очи Биджерано. Чувстваше растящия градус на лошото му настроение. „Москов не е лъжица за устата ти“ — беше казал Каров и очакваше закъснялата реакция като отговор именно на тази реплика. Не се излъга.

— Странна игра! — каза Жак. — И ти, и Асен полагате извънредни усилия да изглеждате благодетели. Един ден ще разбере какво преследваш. Целта ти не е толкова благородна, отколкото мисли Ада.

Васил беше подготвен за провокацията.

— Прав си! Колкото повече хора ангажирам с благодарност, толкова по-добре се чувствам.

— Не вярвам! — гласът на Адриана прозвуча наивно. Досмеша го.

* * *

Наля бензин и се върна. Завари жена на неговата възраст; облечена модно, с натрапчив грим и предизвикателно деколте, от вратата разбра, че това е майката на Зоя.

— Сетихте ли коя съм? — попита жената.

— Да.

— Нямам намерение да вдигам скандали.

— Ще бъда благодарен.

— Седнете. Зоя отиде да си купи парфюма. Ще ни чака в ресторанта.

Каров свали якето, извади цигарите си, седна срещу нея.

— Казвам се Каров.

— Весела Ризова. Някога бях манекен при вашия приятел — Москов. С вас ще бъда откровена... Случвало се е да бъдем и по-близки.

— Любовница?

— И така може да се каже. — Весела Ризова се усмихна.

„Тъжно“ — помисли Васил в първия момент и „мръсно“ — когато я разгледа внимателно.

— Асен е покойник. Разчитам на дискретност.

— Не се безпокойте.

— Вие сте известен мъж, Каров. Цяла София знае, че ходите с дъщеря ми.

— Преувеличавате!

— Зоя става красива жена... Не ме тревожи, че се люби с вас. Тревожи ме друго.

— И какво е то?

— Какво мисли да прави? Да работи, да следва? Тревожи баща си, макар че привидно е вдигнал ръце и не се занимава с нея.

— Очаквате аз да я ориентирам?

— Трудно ли ще бъде?

— Не знам. Нямам представа какво би могла? А Вие?

— Аз още по-малко. Бих могъл да съм ѝ от полза единствено ако се опита да рисува. Да сте забелязали такива напрежения?

— Не.

— Аз също. Трябва да я питаме.

— Човек не може да я предизвика към сериозен разговор. Когато разбрах, че се е разделила с Тони и е дошла при вас, помислих: „Каров е сериозен човек. Жената около него би се срамувала да лентяйства!“

— Разочаровах ли ви?

— Откровено казано — да!

— Очаквахте аз да се свържа с вас?

— И да, и не. Не сте от типа хора, които се раздават. Асен може би, вие в никакъв случай!

Каров изпита симпатия към тази жена. „На нейно място аз бих се държал по-грубо!“ Весела Ризова имаше всички основания да го мрази, вместо това седнаше с него да обсъди бъдещето на дъщеря си. Говореше спокойно, декламираше ако не симпатия поне разбиране и

Васил беше длъжен да се чувства благодарен, ако истинското чувство, което изпитваше, не беше най-обикновено отегчение.

— Аз съм зает. Невинаги работя, но почти винаги главата ми е заета с нещо. Професията е такава, че не дава миг отдих. Това е една от причините да не помисля за... бъдещето на Зоя. Другата, естествено, е егоизмът, за който току-що говорехте.

— Не бива да ме разбирате зле. В края на краищата аз съм майка.

Тогава нещо „подбъзна“ Каров да каже онази реплика, която събори всички прегради между тях.

— Ще ми позволите ли да ви викам „мамо“?

Зоя ги завари седнали един срещу друг, изпадащи в припадъци от смях колкото пъти срещнат очите си.

— Вие сте луди! — каза тя, — това е климактериум!

Вечерта Каров изпрати Весела Ризова. Зоя остана на „Тихия кът“. На връщане мина през кафенето на Съюза и научи за внезапната смърт на Акела. Беше починал същия ден, рано сутрин, докато насапунисвал лицето си за бръснене.

Погребах го като държавен мъж. Изложиха тялото за поклонение, правителството мина да изкаже съболезнования, застана на „почест“ при ковчега, после се занизаха културни дейци от всички браншове. Когато ритуалът свърши, понесоха тялото към гроба. Васил Каров видя всички художници, които познаваше, но единствения човек, който разпозна в тълпата и който би желал да върви до него, беше Стив Дяков. Изравни се и Стив го хвана под ръка.

— Тази смърт не те разстройва, нали?

— Акела беше голям човек — каза Каров. — Не го обичах, но винаги съм знаел, че е епоха.

— Не очаквах да те срещна тук.

— И аз не вярвах, че ще дойда. Ти защо си тук?

— Изпращам в гроба един от главните врагове на Москов. Искам да видя кой ще присъства. Тук ли са Денев, Борис Попов?

— Да.

— Асен би ли присъствал?

— Не. Конфликтът им беше твърде дълбок.

— Адриана е била любовница на професор Андреев.

— И това ли успя да научиш?

— Тя ми каза, че не бих могъл да напиша сериозна книга, ако не науча всичко. Ще ми отговориш ли на един въпрос?

— Казвай!

— Правил ли си любов с Вера Манолова?

Стив се вреше навсякъде, като куче се завираше по дупките. Каква книга би могъл да напише? До каква степен Асен се поддаваше на анализ? Лекотата, с която живееше, чара, който притежаваше, парите, които печелеше като на шега, амбициите, които толкова дълго потискаше, всичко това беше Асен Москов и въпреки това не всичко. Любовта му към Адриана и наивната лековатост, с която я загуби, отвращението от майка му. Куражът в битката срещу Акела, всичко беше Асен Москов и въпреки това нещо се изплъзваше. Някакъв много важен детайл се губеше в тази характеристика. Почтеността? Може би Асен беше най-почтеният човек, който беше срещал. Дори механизмът, който изгради около конкурса на модната къща, начинът, по който парира Акела в съвета, имаха почтена и хуманна цел.

— Въпросът ли те затруднява?

— Какво? — Каров беше забравил Стив Дяков. Мисълта му беше направила лошата шега да го върне няколко години назад и сега отговорът му би бил повече от съмнителен. — Вера Манолова? Виждал съм я два пъти. Една нощ в дома на Асен и по-късно след смъртта му в кафенето на Съюза.

— Можеш ли да се закълнеш?

— Отдаваш ли значение на клетвите? Мога, разбира се! Кълна ти се, че никога нищо общо не съм имал с Вера Манолова!

— Защо те мрази?

— Смята, че съм се отнесъл зле с Асен.

— Има ли основание?

— И да, и не. Отговорът е дълъг.

— Аз не бързам.

— Отказах една услуга няколко дена преди смъртта му.

— Каква сума поиска?

— Пет хиляди лева.

— Мълвата твърди, че ти е помогнал да спечелиш над тридесет хиляди.

— Не разбрах в какъв момент ги иска. Имах други грижи, отнесох се повърхностно, бях свикнал да мисля, че може да се оправи

с всякаква ситуация. Всъщност не знам, нищо не знам вече!

Началото на колоната спря, бяха стигнали гроба.

— Ще останеш ли? — попита Стив. — Отивам да чуя речите.

Каров остана сам. „Какво правя тук? Защо не вървя по дяволите?“

— Здравей, Василе! — вдигна глава и видя затлъстялото лице на Владо Матев. — Виждаме се от погребение на погребение.

Матев отмина. Проследи го, докато се смеси с хората и тръгна в обратна посока. „Акела умря. Умря както живя, със смърт, за която можеш да му завидиш. Да умреш в момента, когато се готвиш да станеш по-красив... прекрасна смърт! Беше живял пълнокръвен живот, пълен със слава, знаеше и върхове, и пропасти, беше участвал във войната и се беше върнал с орден за храброст, беше приел революцията и беше между първите, които я проведоха в художественото мислене на нацията. Каров помнеше с какво възхищение гледаше ранния Андреев. После животът му изигра прастарата си шега, позволи му да остарее. Противно нещо е старостта! Човек губи енергия, чувство за мярка, за съвременност. Акела не направи изключение и се превърна в ретроград. Започна да изключва студенти за модернизъм, написа статия, в която нарече абстракционизма идеологическа диверсия, взе да преследва всяка деформация на формата. Каров още не можеше да си обясни как завърши академията в най-мрачния ѝ период, когато Акела беше ректор. «Каров е объркан и разложен тип — казваше Акела. — Но има талант, а талантът винаги намира път към истината.» това беше причината да не го изключат от академията. Човек с уважение към таланта би трябвало да страни от явни бездария, готови лакеи, като Владо Матев. Акела ги толерираше. Какво ги свързваше с Асен Москов? Властният сатир Андрей Андреев и деликатният Москов? Дали това, което ги свързва на времето, не ги превърна във врагове после? Вкусът! Докато вярваше във вкуса на Акела, Асен го поддържаше, даваше му кураж, опитваше да оправдава сатрапските му припадъци... До деня, в който загуби доверие. Тогава посегна на любовницата му, тогава проведе прословутата си битка, в която загина физически, осъждайки на смърт отживялата естетика на Акела. На пръв поглед плах човек, Москов не се страхуваше да воюва. Акела умря по-рано, умря в схватката си с него. Съдбата на Васил Каров,

кариерата му, успехът, охолството, всичко това се разреши в двубоя между Асен Москов и Акела. Първият отдавна беше в гроба, вторият щеше да бъде спуснат днес. Стълкновение с ужасяващи жертви!“

Каров тръгна към гроба на Москов. „Какво ще му кажа — мислеше трескавият му мозък. — Асене, ще кажа, посрещни Акела, не те преживя старият сатир!“

* * *

Отдалече видя превития гръб на жена, подреждаща цветя върху гроба на Москов. Помисли, че е Адриана, но като се приближи, разпозна Лилда.

— Какво правиш тук? — попита Каров.

— Чакам те.

— Откъде знаеш, че ще дойда?

— Би било подло да не дойдеш! — Лилда го целуна по бузата бегло, дори служебно — помисли Васил. — Седни! Искам Асен да чуе това, което ще ти кажа. Започнах да ставам мистичка.

Васил седна на пейката. Лилда се отпусна до него, кръстоса крака, запали цигара.

— Беше ли на гроба на професора? — попита тя.

— Оттам идвам.

— Има ли хора?

— Съсловието.

— Обичах Асен, беше най-близкият ми приятел. Тази смърт е възмездие. Този тип беше косвената причина за смъртта му.

По своя път и без давление Лилда изказваше на глас една мисъл, която го защитаваше вече близо година. Акела, и никой друг беше виновен за смъртта на Москов. Това трябваше да знаят и Вера Манолова, и Адриана, всички! Васил забрави Лилда, за втори път позволи на мисълта си да остави сам партньора му. „Аз отказах пари на Асен, защото няхах време да ги тегля в деня, когато му трябваша. Не разбрах угрозата, която виси над него. Откъде-накъде се чувствам виновен за тази смърт? Никой от нас не разбра истинската роля на Акела може би освен Вера. Както аз, така и тя би трябвало да знаем

колко горд човек беше Асен и колко трудно понасяше проникване «Вътре».

— Разделих се с Антон — каза Лилда.

— Какво? А, Антон... Напусна ли те?

— Няма да те лъжа — отговори Лилда. — Антон е капризен като жена, но истинската причина си ти.

— Що за глупости, моля ти се! Чувал съм всякакви обвинения, но да ме държиш отговорен за разрива с любовника си!

— Не те държа отговорен. Антон ме напусна, защото не иска да ти причинява мъка. Казва: „Каров е голям художник, не искам да развалям семейството му!“

— Какво искаш от мен? Писмо до него? Да му пиша да те приеме?

— Намразил си ме, Василе!

— Остави високопарните приказки! Какво искаш?

— Антон ще ти отнеме Зоя. Познавам го. Само да й свирне и ще дотича.

— Така да е. Какво мога да направя?

— На твоє място, ще взема Зоя и ще я замъкна на края на света. Да не мислиш, че „Тихия кът“ е много скришно място? — Васил се усмихна неволно. — Не се смей! Ако това момче не се върне при мен, ще умра! — Гласът ѝ затрепери, Васил я погледна в очите. Лилда изглеждаше зле, предателските бръчки около очите ѝ се бяха размножили, нямаше грим, занемаряваше се. — Знам, че ще върне Зоя. Няма да я намериш горе.

Васил Каров стана.

— Значи така е трябвало! — каза той. — Подаде ли молба за развод?

— Не съм, нямам време за нищо. Този идиот ме побърка. Александър е с нашите във Ветрен. От три дена седя до телефона и чакам да се обади... Не мога повече, Василе! Направи нещо!

Каров я поведе по пътеката. Заобиколиха централната алея, можеха да срещнат връщащите се от погребението на Акела. Качиха се в колата. Лилда не издържа, сълзите и потекоха, спазъм раздра гърдите ѝ и предизвика истерично ридание. Васил потегли. „Къде отивам? Кога престанах да обичам тази нещастница?“

Каров се включи в движението, даде газ. Лилда седеше притихнала до него. Отмина центъра, излезе на булевард „Тотлебен“. Лилда го погледна, хвана погледа ѝ и двамата знаеха къде отиват. До „Тихия кът“ не размениха дума. Васил въртеше радиото, търсеше музика и чувстваше увеличаващата ѝ се тревога, Лилда отказа да слезе от колата. „Ще чакам тук“ — каза тя. Каров тръгна към бунгалото сигурен, че Зоя я няма, затова и отсъствието ѝ не му направи впечатление. Беше събрала багажа му, оправила леглата и оставила бележка: „Връщам се при Антон. Зоя.“

Каров седна. Не почувства нито разочарование, нито мъка. Зоя беше дошла сама и сама си беше отишла, по-лошо беше, че нямаше нито настроение, нито нерви да съобщи това на Лилда.

На двадесет и осми декември инвестиционната комисия прие стената на Борис Попов. Това, което се хвърляше в очи, беше несъмненото влияние на Акела. Борис беше импровизирал професора, беше удължил фигурите, използвайки като похват вратовете — колони на Моделиани, но оттам нататък цялостното третиране на темата, детайлите, които съставляваха почерка, помпозността на героиката, бяха изцяло цитати от Акела и не издаваха автор. Каров не сподели впечатлението си дори с Дяков, с когото се среща по-късно същата вечер. Поздравя Борис, взе Велин и го остави да се радва на триумфа си.

— Жена ти заминала за Бразилия? — започна полусведение полувъпрос Велин.

— Да.

— Детето при теб ли е?

— При родителите й. Наели са жена да го гледа.

— Сега, като свърших с Борис, имаш ли предвид нещо ново? Няма да ме изоставиш, нали?

— Как работихте?

— Не се оплаквам. Рано е да се оплаквам. Има ли някакъв шанс да взема самостоятелен проект? Не веднага, след година, две?

— Отсега никой не може да отговори.

— Борис ме „удари“ с хиляда кинта. Мислех да изпискам. Ади ме посъветва да ги прежаля.

— Права е.

— Очаквал си изложбата на Асен да има успех.

— По-вероятно е да има. Мъртвите не пречат никому.

— Какво кара Вера да мисли, че катастрофата не е нещастен случай?

Каров почувства нервния реотан в крака си. „Това нагло копеле си позволява много!“

— А какъв е случаят според нея?

— Знаеш, че тя не говори с мен.

— Тогава какво те кара да мислиш... — Васил използва началото на неговата фраза и влезе още по-навътре в лошото си настроение. Велин почувства това и побърза да смени темата. — Вера се е сближила с Ивайло Денев. Ивайло е подхвърлил нещо на Адриана.

Това са сведения от трета ръка.

— Намеква за самоубийство, нали?

Васил паркира зад централните хали.

— Ще изпия нещо в Клуба на кинодейците — каза той. — Искаш ли да дойдеш с мен?

— Нямам пари.

— Аз те каня. — Каров все по-трудно потискаше досадата си. — И да приключим със смъртта на Асен. Хора като Москов не се самоубиват. Самоубиват се хора, които не знаят как да живеят.

Каров позна Антон. Това лице му беше направило впечатление и по-рано, но не го свърза с разказа на Лилда, сега си припомни всичко. Седяха със Стив подпрени на бара, на ъгловия стол пиеше това момче. Нахалната му красота се натрапваше веднага, когато откри, че малкият го разглежда. Реши, че е педераст, и престана да му обръща внимание. Велин избра маса в досадна близост, погледа на Антон вече шареше по тях. Каров спря на бара, купи цигари, а когато се упъти към масата, позна и Зоя. Беше пепеляворуса, изглеждаше отслабнала, като че ли пораснала. Пиеше кампари, отпиваше, когато срещна погледа му, задави се и кашля престорено и излишно дълго.

— Уплаши ме! — извика тя. — Не очаквах да те срещна тук.

— Пораснала си — отговори Васил. Тази среща го развесели. — Бялата коса ти отива.

— Това е Антон Гаев — каза Зоя.

— Чувал съм за вас.

— Заповядайте на нашата маса — в гласа на момчето имаше нещо от онази интонация, присъща на мъжете, несвикнали да им отказват.

— Аз съм човек на възраст. Ако ви е интересно, елате вие.

Антон скочи веднага, но Зоя се поколеба и това не убягна на Каров. Когато все пак стана и смени стола, лицето ѝ не беше победило смущението. Васил намести стола ѝ, почака да седне...

— Това е Велин Велинов, а това са Антон и... — в този момент името ѝ изчезна от главата му. По всяко друго време на деня, по всеки

друг повод би се сетил, по-точно, никога не беше го забравял, но в мига то беше на огромни разстояния от паметта му. От опит знаеше, че е излишно да се насилва. — Антон и неговата приятелка! — завърши представянето ѝ по-троснато, отколкото би искал.

Настъпи глупаво мълчание. Каров виждаше, че лицето ѝ пламти, че оскърблението тежи, че Антон, гледал нащрек сцената, не крие иронията си.

— Казвам се Зоя!

— Паметта ми изневерява. — Каров се усмихна, повика келнера.

— Какво ще пиете?

— Аз нищо. — Зоя се вдигна от стола. — Ще се върна.

— Обиди се — каза Велин. — Паметта невинаги подава информацията, която ни е необходима.

— Паметта игнорира само ненужната информация — отговори Антон.

— Невинаги. Забравял съм и много важни неща.

— Случаят не е такъв. — Антон говореше спокойно, като човек, свикнал да изказва мислите си, очакващ от другите да го изслушват. — Аз пия уиски.

— Ти, Велине?

— Все едно.

— Тогава да прием уиски! — каза Каров. — Една бутилка и всичко, което се полага с нея.

Когато келнерът отиде да изпълнява поръчката, Антон каза:

— Насилвате ли се да приемете компанията ми?

— Не — отговори Васил.

— Надявам се, че това не е гола любезност. Вашият приятел знае ли кой съм?

— Едва ли.

— И не мислите да му обяснявате?

— Не вярвам да го интересува... — Зоя се връщаше. Стори му се по-хубава, по-привлекателна от всякога. Отслабването беше изострило линиите на лицето ѝ, беше я състарило по онзи вълнуващ начин, по който остаряват двадесетгодишните момичета. Алкохолът беше засилил блясъка на очите, неволната обида разширяваше ноздрите, вълнуваше деколтето.

— Как намираш Антон? — попита Зоя. — Красив е, нали?

— Да...

— Не занимавай хората с мен — каза Антон.

— Сигурна съм, че Лилда му е надула главата. Права ли съм?

— Случвало се е да чуя нещо...

— Нещо маловажно, нали? Нещо, което сте забравяли веднага!

— гласът на Антон издаваше злобни интонации, очите му се насилваха в орбитите, но такива усилия предизвикват само сълзи. Каров едва се въздържаха да не му го каже.

— Името забравих случайно. Прекъсната връзка между мозъка и езика... колкото до вас... запомнил съм, че сте красив. Днес се уверявам лично.

Каров увлече Велин в разговор. Без да назовава имена, обясни защо смята стената на Борис Попов лоша, дори вредна.

— Питаш как умря Асен. В борба срещу този вкус. Изпълнителят няма вина, работи върху готови проекти, но ако има амбицията да бъде автор, трябва да се съпротивлява, да влияе, да променя вкус, да оспорва лекото съпротивление. Артистът избира от натурата само това, което го привлича истински. До такъв подбор се стига бавно, след къртовска работа. Тръгни по улицата, излез сред природата, прави го за спорт, мисли за жени, но дръж съзнанието си нащрек. Това, което подразни периферното зрение, това, което те наслади, без да го регистрираш, това именно е твоят вкус, това трябва да се превърне в твой стил. Ако застанеш пред статива с мисълта как да запълня тази дупка, по-добре зарежи картината. Човек става артист едва когато овладее умение и вкус и превърне в средство за борба с темата.

— Ненавиждам Борис — каза Велин.

— Ощетил те е.

— Видях го да израства в очите си, да се превръща в маниак. „Вяра в собствените сили!“ — много пъти съм я чувал тази фраза. Отнесена към Попов тя губи смисъл, изражда се в грубо незначитане на всичко извън него, в деклариране на творческа мощ, която липсва. Той притежава една от най-противните черти, които съм срещал у хората. Раболепен е с всички, от които зависи, и жесток с всички, които зависят от него.

— Толкова по-зле за Борис Попов. — Каров наля уиски на всички, вдигна чашата си за „наздраве“ и се върна към разговора. —

Беше близък с Асен. Уредих да му възложат стената, но за миг не съм се лъгал, че го правя заради него. Закъснял акт на признателност към Асен, нещо като преклонение пред паметта му. Звучи надутото? Докато съм в секция „Монументална живопис“, Борис няма да цапа стените на София. Ще спра и теб, ако се окажеш негоден.

— Преди да ме спреш, ще трябва да ми помогнеш...

— За какво мислиш, че съм те довел тук?

— Василе!

— Не скачай като петел. Плевенския мавзолей. Ще те включа като съавтор, ще направиш проектите, ще избереш темата, разцветките, всичко. Ако успееш, ще ги принудя да признаят дебют. Ако мине без корекции, ще пиша името ти пред моето и ще остана консултант. Ако се наложи да преработвам проекта, ще те опитам трети път, на друга стена.

Каров виждаше, че Велин се задъхва от радост, че настроението му прави впечатление на Антон и че малкият е започнал да се вслушва. Велин не се владееше. Това суетно момче беше толкова развълнувано, че беше престанало да се интересува как го възприемат околните.

— Какво те кара да ми помагаш? — попита той, насилвайки дрезгавия глас.

„Наистина, какво ме кара да се заемам със съмнителни начинания?“ В ресторанта влезе Стив Дяков. „На никого не бих се зарадвал повече!“

— Дяков! — извика той. — Стив!

— Зает ли си? — попита Стив.

— Почакай ме, ще отидем да вечеряме.

Стив се подпря на бара и заразглежда компанията с присъщото си нагло любопитство.

— Ще отговориш ли? — Велин гледаше на бягството му като на заплаха.

— Ако Асен наднича отнякъде, би бил доволен. Уверявам те, че това е единствената причина. Плащам, моля!

— Няма да Ви позволя да платите бутилката — каза Антон.

— Кой ще я плати?

— Аз!

Сервитьорът дойде на масата.

— Работите ли, Гаев? — попита Васил, но гласът му издрънча метално и Стив наостри уши.

— Следвам.

— Тогава баща ви ще плати бутилката. Как мислите, мога ли да приема?

Антон отбори уста, но тежкият поглед на Каров го накара да се откаже.

— Не обичах Асен! — Велин продължаваше да не вижда нищо извън вътрешните си вълнения. — Длъжен съм да ти го кажа.

— Знам... — Васил плати, прибра рестото, цигарите си. — Това не би променило отношението му. Спомни си Жак. Ако е още жив и разнася из града маниашките си костюми, причината е пак Асен Москов!

— Преувеличаваш!

— Не мога да обсъждам Асен с тебе. Искам да знаеш, че ако си срещал значителен човек, това е бил Асен Москов!

Каров стана, кимна на Антон и Зоя и отиде при Стив.

* * *

Вечеряха, пиха бяло вино, говореха незначителни неща. Заведението започна да се пълни, стана шумно, върнаха се в бара. Велин си беше отишъл, но Зоя и Антон продължаваха да пият уиски на същата маса. Подпряха се на бара. Усмивката играеше по лицето на Стив, и знаеше точно какъв въпрос ще зададе.

— Не бой се — каза Стив. — Няма да те питам известни неща. Искан да се уверя, че това е момичето, което срещнах по стълбите у вас. — Каров кимна. — Има ли смисъл да ти казвам с кого съм срещал малкия?

— Не. — Каров се усмихна приветливо, но беше шокиран от реакцията на Дяков.

— Ти си с понижена чувствителност. Дълго мислих откъде идва спокойствието ти, къде намираш сили за работа при всичките камъни, които ваят на главата ти... смърт на близък приятел, разрыв с жената и т.н.

— Не се занимавай с мен! — Каров опита да го прекъсне, макар че беше започнал да мисли върху думите му и с тревога откриваше, че е чул истината.

— Не мога да напиша книга за Москов, без да те познавам добре. Колкото повече те разбирам, толкова се задълбочава страхът ми. Ако ти си бил най-близкият човек на Москов, тогава неговият образ е пълна измама. Думите ми нямат за цел да те наранят?

— Е, и? — каза Каров.

— Не съм срещал човек, който познава Москов и не му е лично задължен. На един е помогнал в кариерата, други е облагодетелствал с пари, борил се е срещу професор Андреев, срещу някой си Киряков, но и в двата случая мотивите му са повече от благородни. Знаеш ги, нали?

— Никой не ги знае по-добре от мене.

— И ти си между тези, които дължат ако не всичко, то поне значителна част от успеха си на Москов. Ще го признаеш ли?

— Никога не съм го отричал?

— Москов е говорел за тебе като за най-близкия си приятел. Чувал ли си го да те квалифицира така?

— Естествено.

— Ти също си употребявал този израз по негов адрес. Ще отречеш ли?

— Не.

— И какво излиза? Че ти и той, съученици, състуденти, колеги едва ли не сте се моделирали по един тертип. Така ли?

— Горе-долу.

— Москов е мъртъв, нямах случая да го видя, но теб познавам достатъчно, за да се усъмня в него. Ти си краен егоист, безогледен към всичко, което не се отнася до личната ти суета, дом, кариера, контакти, няма значение. Ти си чакал Лилда десет години, заради нея отказа помощ на Асен в най-тежкия момент от живота му, ти си бил луд за тази жена. Така ли е? Не очаквам отговор. Постави се на мое място. Когато тя реши да те напусне, ти не промени нито настроението си, нито темпа на работа, нито навиците. Как би обяснил връзката си с това момиче, лекотата, с която даваш бащински съвети на любовника на жена си... Има едно-единствено обяснение, ти си човек без сърце! Ти не си обект на моя интерес, но ако най-близкия приятел на Асен Москов е бил Васил Каров, тогава портретът, който си съставих за

Москов, е инфантилен и лъжлив. Не мога да го изписвам като съвременен Христос, като безкористната кротост, като абсолютната доброта съпътствана от трезв ум и чувство за реалност, ако го съпоставям с теб. Разбираш ли в какво се състоят проблемите? — Каров кимна. — Обясни ми тези противоречия.

Каров мълча много дълго. Асен Москов, всичко се въртеше около него, целият му живот доби този знак. За добро или за зло, той легна като кръст върху гърба му и всякакви опити да се освободи доизграждаха и без това неласкавата представа за него. „По дяволите представата им за мен! По-лошо е, че не мога аз, Васил Каров, да се отърва от горчивия вкус на вината!“

— Асен знаеше много от пороците, които ти ми приписа, но те не го интересуваха. Дребното ровичкане не беше негова работа, той ни приемаше като владетел поданиците си, беше готов да ни прощава, предварително известен за нашата подлост, вътрешна мизерия. Ще бъде грешка да съдиш за Асен по мен. Той не приличаше на никого, той беше Асен Москов. Да напишеш книга за него, значи да се издигнеш над клюката. Той съществуваше в тази кал, без да се оваля в нея, той беше красотата, той беше красив мъж, живя красиво, общуваше с красиви жени, грижеше се за разкрасяването на хора и умря красиво. Не виждам причина, пишейки за него, да се ровиш в мен.

— Поставяш ме на място?

— Казвам ти истината. Имам много недостатъци, но не лъжа.

Този път Стив Дяков мълча дълго, а когато вдигна глава, очите му бяха загубили предизвикателния си блясък.

— Не знам как да ти го кажа, но модна къща „Диана“ се премести в сградата на леката промишленост. „Диана“ става френска гимназия. Министерството на просветата е решило, че разголена женска фигура не може да стои пред образователно заведение. Наредено е да бъде махната.

— А стената?

— Засега няма разпореждане, но очакват да последва... Знаеш в какъв смисъл, замазване и изписване на подходящ сюжет.

— Значи, Асен Москов е загинал напразно!

— Знаех, че това ще бъде първата ти реакция.

Васил Каров не очакваше такъв удар. Почувства треперене на тялото, гняв, зараждащ се като тайфун, бавно, като на шега, като че ли придружен от вътрешна музика.

— В този паметник е вложен смисълът на цялото ни съществуване! — Каров се вдигна от стола, остави десет лева за бармана и тръгна към вратата. Стив не опита да го спира, друг направи тази грешка. Антон Гаев скочи от масата си и препречи пътя му. Младото му тяло трепереше от нерви, напрегнатите му очи едва въздържаха сълзите.

— Бяхте груб с мене! — гласът му фалцираше, намирисваше на истерична сцена. — Трябва да ми се извините веднага!

— Остави ме на мира, момче!

— Не ме наричайте момче! Няма да позволя да се гаврите с мене!

— Не се гавря с тебе, остави ме на мира!

— Не ми говорете на ти! Чувате ли? Забранявам да ми говорите на ти!

Без външна проява на гняв Каров замахна, стовари тежък шамар върху възбуденото лице на момчето и го смъкна в краката на Зоя. Пил видимо повече, отколкото можеше да понася, уплашен и сразен от удара, Антон Гаев допълзя до стола, скри красивата си глава в длани и се разплака.

Каров поседя на вратата миг-два, кой знае защо, очакваше реплика или някаква намеса от Стив Дяков, когато такава не последва, сви рамене и излезе.

Изложбата на Асен Москов беше насрочена за дванадесети януари събота, в осемнадесет часа, но залата започна да се пълни близо час по-рано. Каров беше завършил подреждането предишния ден, сега използваше времето, за да пререди някоя стена, да размести картини, които биха изпъкнали по-добре от друго място, в залата влезе Вера Манолова.

— В сила ли е предложението? Мога ли да избира картини?

Каров кимна. Преструваше се, че гледа каталозите, че разлиства монографията, но очите му следяха тази жена. Вера се разходи из залата, хвърли бегъл поглед, после започна да гледа картините поотделно. Каров чувстваше вълнението ѝ, картините я бяха извадили от привидното безразличие.

— Ако разместим местата на „Равновесие“ и „Натюрморт с роял“, като че ли ще бъде по-добре? — Каров веднага схвана основанията на това предложение.

— Разместете ги — каза той.

— „Равновесие“ е тежка картина?

Каров свали платната, размести ги и се върна на масата. Вера продължи да гледа.

— Как мислите, Каров! — извика тя. — Публиката ще хареса ли картините?

— Надявам се.

— Как оценявате всичко тук?

„Какво да ѝ отговоря?“ — Каров беше нащрек с тази жена. С удоволствие би я видял да си отива. Присъствието ѝ създаваше смут, който не беше свикнал да чувства. „Какво ли обвинение ще ми хвърли в лицето?“ — мислеше, докато пресмяташе отговора.

— Не за първи път ви казвам, че ценя тези картини!

— Искам да го чувам непрекъснато — Вера седна до него. — Вие се сърдите. В кафенето бях груба, можете ли да ме извините?

— Няма за какво да се извинявате... Асен е странен художник, друг такъв не е имало.

— Каква реакция очаквате от критиката?

— Традиционната ще оцени изложбата като камерна.

— А авангардната?

— Не вярвам в такава критика. Няколко критици ще я изберат.

— Ивайло Денев?

— Да.

— Вие няма ли да пишете?

— Не подреждам мислите си писмено.

— Ще ви помогна.

— В смисъл?

— Вие ще ми обясните какво виждате, как са изпипани, в какво се състоят качествата, аз ще го напиша.

— Нищо няма да излезе!

— Защо? Четох монографията на Денев. Съдържа предимно общи приказки. От нея не може да се разбере през какви мъки е минал Асен или какво иска да каже. Можем да осветлим тази страна на творчеството му.

— Това значи, че виждаме едно и също в „Равновесие“ например!

— Важно е какво виждате вие. Статията ще носи вашия подпис.

— Не, няма смисъл!

— Има смисъл, Каров! Асен свършва тук, в тази зала. Картините ще потънат по домове и галерии, ще изчезнат завинаги, някои ще отидат у бившата му жена, при вас, при мен и той ще се окаже художник на тесен кръг любители, докато съвсем изчезне за професионалистите. След години дори по монографията няма да може да се възстанови това малко творчество. Предлагам да направим списък на движещите се картини, коя в кой дом отива, на какъв адрес, в коя държава. Да направим съвестен анализ, уверявам ви, дължим го на паметта му.

— Добре, „Луда вода“... Елате! — Каров я поведе. — Привидно весела картина, ярка цветова техника, широко движение на ръката, крупен шрих, това виждате, нали? — Вера кимна. — Оттук нататък започва проникването. Загубен фокус в перспективата. Усмивка — гърч, изливане на енергия, започнало с отприщена вода, превърнало се в изтичаща кръв. Виждате ли?

— След като го чуя.

Влезе журито.

— Предстои скандал — каза Васил. — Почакайте в кафенето.

Вера Манолова взе ръката му.

— Ще опитаме ли? Обещайте ми, че ще опитаме, Каров! Един ден ще бъдете щастлив, че не сте отказали.

— Добре. Ще опитаме. Нямам сили да ви откажа.

Вера понесе гъвкавото си тяло към вратата.

— Ще ви донеса кафе! — извика тя, заобиколи официалните представители на Съюза и напусна залата.

* * *

Изложбата мина без успех. Професионалистите бяха свикнали да гледат на Москов като на човек, занимаващ се с мода, схванаха посмъртното излагане като демонстрация на хоби, като жест пред една нелепа, ненавременна смърт. Това настроение се отрази на разпродажбата. Откупени бяха десет картини. Два портрета купи Каров, за Адриана и за монаха, „Луда вода“ за себе си. Картини взеха Денев и Станислав Манолов, пет платна получи Вера по предварително договаряне със Съюза. Това беше всичко. Пресата беше още по-хладна, задоволи се да информира за откриването на изложбата, но не допусна истинска рецензия между колоните си.

Откриването беше шумно и вяло. Ивайло Денев прочете объркано, задръстено от чуждици представяне. Каров пиеше кафе на масата с монографиите и разглеждаше тълпата. Освен официалните гости и представителите на съюзите, публиката приличаше много на тази, която присъстваше на Асеновото погребение.

— Как мислите? — Вера беше над главата му. — Триумф, нали?

Лицето ѝ сияеше, беше облякла официална рокля, изглеждаше по-млада, отколкото беше, по-хубава от всякога. „Чака го пълно забвение!“ — Каров обмисляше отговора, когато искаха да издигнат и да разхвалят някого, ангажираха пресата, телевизията, Каров го знаеше по себе си. Тук интересът беше служебен, церемониалът задължителен, вниманието куртоазно. „Не, няма да ѝ кажа това!“ — Каров остави чашата и се изправи.

— За това сме тук, за да подготвим триумфа.

Вера приближи, чувстваше парфюма ѝ, виждаше възбудената руменина, заляла лицето ѝ.

— Защо му отказахте пари? — попита смутено.

Желаеше да получи задоволителен отговор. Имаше нужда да вярва в дружбата на тези мъже.

— Не разбрах в какъв миг ги иска — каза Васил. — На другия ден, след два дни... бих му дал всичко, което имам... Току-що се беше родил синът ми, няколко часа преди това Лилда се върна от болницата. Не разбрах пред какво изпитание се намира. Няма по-нещастен ден в живота ми. Чувствам се мръсник, кълна ти се, не разбрах пред каква Голгота е застанал.

— Мисълта, че си го предал за пари, беше непоносима! — Вера мушна ръката си под лакътя му. — Знаеш ли кога се усъмних в представата си за тебе?

— Не.

— Когато разбрах, че при развода си оставил всичко на жена си. Сигурна съм, че Асен не е бил разменен за монети, поне не от теб.

— Кой ти каза толкова подробности?

— Каров? — Стив Дяков се промъкваше през тълпата.

— Не те видях досега — каза Васил.

— Церемонията ще става все по-безинтересна. Да пием по нещо?

Каров се готвеше да даде съгласието си, когато Вера каза:

— Каров е зает! Поканих го на вечеря.

* * *

Вечеряха в Клуба на архитектите. Разделиха се с уговорката да изчакат критиката и да се заемат с анализирането на картините.

— Какво те кара да мислиш, че Асен... чувала ли си го да говори за самоубийство? — Каров държеше вратата на пезото, приклепнал на тротоара, така че главите им бяха на едно ниво.

— Никога!

— Сигурна си, че смъртта му не е нещастен случай?

— Да.

— Странно! — Каров се изправи. — След погребението отидох на онова място... Асен е могъл да вземе онзи завой!

Вера запали колата, затвори вратата, свали стъклото.

— Аз бях на същото място преди погребението — каза тя.

* * *

Иван Янев, културно аташе в Берн, откри изложбата на Каров. По-късно картините щяха да заминат в Цюрих, Никозия, Атина, преди да се върнат в София. Вместо в Берн Каров отиде в Созопол. Преснима четири корабни снимки върху платна, опъна ги на рамки, прибра ги в багажника и замина. Термометърът се движеше около нулата, но още по пътя застудя, а на морето слезе под десет градуса. Настани се у Христос Ливанди, майстора на лодки, разпъна статива, но малката чугунена печка разкъсваше студа само на метър в диаметър и вкочанен, усещаш началото на треска, отиде в старото кафене. Изпи две „Плиски“ с горещ чай, дойде на себе си и се отпусна. До него висеше декоративна рогозка, така че да крие от раменете нагоре хората, седящи на съседната маса. Загледа се в ръцете: ръце пипащи чаши, палещи цигари, ръкостискане на ръце, видя дълги изящни пръсти, възлести, задебели от работа, спокойни ръце. Оставени да отпочиват, дейни и бързи като след ровене, нервни, плахи, всякакви. Прибра се в квартирата. Премести масата до печката, даде гръб на огъня и седна да рисува. През останалата част от деня и през цялата нощ търсеше смисъл на картината. Скъса стотина листа, докато стигне до решение. На разсъмване идеята доби окончателна форма. Корабът застана в средата на картината, превърнат в къща за мода, под ватерлинията разположи сграфитото, което с Манолов направиха за „Диана“, като постамент нарисува скулптурата на богиня Леда с главата на Асен Москов, крепящ с едната ръка кораба (подобно палячото на Пикасо от розовия период), самия кораб, обхванат от пламъци, разпадащ се, разбито пежо в краката на Асен Москов в пресен гроб, с чаша кафе в ръцете, цвилещи коне, оставени да търсят паша на паважа, хвърчаща козметика, рокли, обувки, модни журнари... когато свърши, натъпка печката с рисунките и легна с дрехите. Зави се, с каквото намери. Треската се засили. Когато на сутринта гъркът

донесе термометър, Каров разбра, че е много болен. Температурата приближаваше четиридесетте градуса. Грип, нищо особено, но пет дена го закова за леглото. Когато се вдигна, краката не го държаха, ръцете му трепереха, чувстваше се слаб, безпомощен. Не се реши да запали колата и да се върне в София. Петте дни прекара въвизиране в картината и реши да посвети цикъла на Асен Москов. Дълго мисли как да го нарече, докато в ръцете му не попадна разказ, на който се мъдреше латинското заглавие „Мемория етерна“, това беше най-подходящото заглавие. Студът намаля, но продължи да е под нулата, духаше мелтем и Каров избягваше да излиза. Майката на Христос, баба София, готвеше, купуваше коняк от бакалницата. Ходеше да пълни термоса с кафе, цъкаше с език, с изкуствените си зъби и цял ден бродеше като призрак из голямата къща на Ливандите. Братята на Христос плаваха из Атлантика, жените им работеха в консервната фабрика, децата ходеха на училище, така че баба София цял ден му правеше компания. Петимна за приказки, в началото непрекъснатото ѝ ломотене го дразнеше, но като падна температурата започна да се забавлява. Рисуваше катастрофата на Асен, припомняйки си нощта след погребението. „Вътрешната светлина“ — все още наричаше така чувството, което го обзе на онова място на градевското шосе. Каров заби носа на колата в тинята, като бивол на водопой, изписа заспалото село, потънало в летаргия и Асен Москов по корем, в полупрофил, в локва кръв, изтекла от устата му, която се спускаше надолу по руслото на реката, за да я превърне от жалка бара в буен порой. Баба София се кръстеше, колкото пъти погледне картините и на силния си гръцки акцент питаше: „Къде си видял кораб на сухо? Къде си видял кръв да тече равно? Кръвта се спуска в земята, светлината на човека иде от душата, през косата топли, през очите свети. Кръвта е черна, черна като земята...“ Каров започна да се заслушва. „Несрета те мори, момче, вина те газе, всичко грозно рисуваш, само мъртвото красиво! Не сърди Господа, момче! Не търси съчката в окоето на брат си, погледни гредата в своето око! Не е за съжаление мъртвият, той е при своя бог, на него му е въздадена правда, него го мерят така, както е мерил той на земята. Смири се, погледни света с окоето на твореца! Само онзи горделивец, лукавият, опитва да промени нареденото, затова се пържи в собствената си лой! Виж реда, подчини му се! Смокинята

не расте върху репей, това е казано отколе и отколе се знае, че кораби не вървят по камъни.“

Баба София не се задоволи с думи. Донесе Библията, отворена на Евангелието от Матей.

— Чети, безбожникo! — каза тя. — Тука е написано всичко за реда и законите.

Това беше първата среща на Каров със Светата книга. Библията стоя отворена на Евангелието, докато една вечер след безплодна работа, не взе да я прелиства. На четиридесет години Васил Каров с усилие се срам проникваше в иносказателността на стария свят. Библията не го направи по-религиозен, нито го подтикна към преоценка, но откри пред очите му чара на притчата и го застави да мисли за възможното тълкуване на съвременния свят през очите на евангелистите. Вера Манолова го завари да довършва „Пробуждане“. Сюжетът беше прост. Корабокрушение, изписано традиционно, с небето на Жерико от „Сала на Медуза“, но с оранжева вода като при камшичестите амеби на Хуан Миро. На палубата на потъващия кораб Асен Москов в гръб на отминаваща буря, но оставащ в прегръдките ѝ, и сал, отдалечаващ се към просветлението, върху който с китайска прецизност изписа Адриана, Жак Биджерано, Ивайло, Борис Попов, себе си.

— Корабът е символ на мечтата, на пътя, на промяната... Как действа? — попита Каров.

Вера пристигна сутринта. Чу шум на мощен мотор, помисли, че крадат колата му, погледна през прозореца и видя маневрата на Вера. Баба София я настани на втория етаж, над главата му, каза: „Ако ще мърсуваш, пази се от децата!“ и не криейки яда си, потъна из къщата.

— Болен си бил. — Вера слезе преоблечена, с картон „Ротманс“ и бутилка „Мартел“ в ръцете. — Дипломатическо заболяване?

— Не помня да ме е свалил грип.

— Очакваше ли такова посещение? — Вера седна на леглото, отпуши бутилката, разпечата картона.

— Не.

— В понеделник трябва да съм в София. Три дни. Казах си, иди виж горкия Каров, или е болен от препиване, или от липса на пиене. Нещо неудобно?

— Не намирам.

— Аз също, макар че ако някои познати... клюките ще тръгнат веднага.

— Много важно!

— Нали! Ще пиеш ли един коняк?

— Не сега! Ще ти покажа лодката.

* * *

Христос Ливанди работеше на сухия док. Корпусът беше изготвен в Силистра, той правеше надстройките. Помагаха му местни момчета. С вродената си фамилиарност Вера бързо стана близка с хазяина, поръча риба за вечеря, плати с мъжки ларж, хареса лодката, направи му комплименти, които изчервиха стария и го накараха да се усмихва благодарно. Каров, който си представяше лодката другояче и се готвеше да наложи мнението си, трябваше да подкрепи ласкателствата на Вера. Компромисът не развали настроението му.

Обядваха в казиното. Вера пи вино, умората се изписа на лицето ѝ, отиде да спи. „Ще дремна половин час“ — каза тя и спа от един до шест, отдавна беше тъмно, когато откряна вратата.

— Лошо ми е! — изплака Вера. — Вие ми се свят, всичко ме боли...

Каров я настани на леглото, зави я с одеялото, поднесе ѝ чаша „Мартел“.

— Сега ще дойдеш на себе си.

Пиха. Вера възвърна цвета на лицето си, запали цигара. Каров, отдавна, вече цял ден, очакваше отпускането ѝ, за да ѝ покаже картините. Нареди ги, подпрени на стената и седна на единствения стол с гръб към печката. Пиеше френски коняк, пушеше английски цигари и следеше реакциите ѝ. Вера мълча дълго, от време на време срещаха погледите си, знаеше, че въпросите напират в нея. Лицето ѝ изглеждаше напрегнато. Каров го взе за гневно. Очакваше да чуе, че се бърка в непозволени подробности от интимния живот на един покойник. За негова изненада Вера каза:

— Критиката остана студена пред платната на Асен. Сравнен с тебе, той е ученик. Казвам го с болка.

— Глупости! — Каров я прекъсна. — Асен беше това, което наричат слънчев тип. — Васил прибра картините, придърпа стола към леглото. — Трябва да минат години, много вкусове да отживеят, за да се разбере до каква степен Москов или Каров имат стойност.

— Не ме заблуждавай! — Вера отхвърли одеялото, изпъна крака, протегна празната си чаша. Каров наля коняк и седна до нея.

— Кажи ми, без екзалтация, ако трябва да пишеш за Асен, в какво виждаш достойнствата му... че да го сравняваш със себе си. Всеки критик, би нарекъл такова сравнение несериозно.

Облегнат на меките възглавници на баба София, с бутилка „Мартел“ между краката, Каров повтори от свое име библейските уроци на старата гъркиня.

— Асен беше роб на красивото, на божественото начало в природата, на човека. Зрителят се респектира повече от дявола, затова деформацията, страшната, уродлива представа за света, гърчът на грозното привличат окоето като магнит, създават илюзията за богат и изранен вътрешен мир. Асен знаеше, че кръвта е черна, че не се лее, че прониква в пласта на земята, откъдето произлиза и където се връща за гниене. Знаеше, че мъртвият не е в негова власт, подчиняваше се на установения ред, знаеше, че върху репей не расте смокиня, че кораби не вървят по камъни. Агонията не беше негово чувство. В най-мрачните си картини той не отиваше по-далече от тъгата, в съпротивата си — от иронията. Знаеше, че е излишно да вади треската от окоето на ближния си, преди да е измъкнал кола от своето! — Каров направи дълга пауза. Знаеше, че цитира, но без да развие чувство на имитатор и без вина от неволната спекула. Не я разви дори когато Вера каза:

— Колко красиво говориш!

Мълчанието ги натисна. Пиеха, гледаха през прозореца. На улицата, група деца поливаха с вода наклона между къщите с надежда да направят пързалка.

— Не съм била с мъж близо година — каза Вера. — Не издържам вече.

Каров не разбра.

— Асен няма нужда от монашески актове.

— Налей ми коняк! — гласът ѝ изфалцира нервно, накара го да я погледне, да види унижение на лицето ѝ.

— Вера?

— Искам те! — каза прегракнало, дори злобно. — Като лекарство!

Васил взе ръката ѝ.

— Ще бъде глупаво!

— Страшно глупаво ще бъде! — кимна Вера. — Особено събличането! — отново млъкна и мълча дълго, преди да повтори: — Искам те, Василе!

Каров стана, подаде ѝ ръка. Сега седяха прави един срещу друг, беше достатъчно тъмно, за да виждат подробности, и въпреки това уличната светлина беше твърде силна, за да се скрият един от друг.

— Заклучи вратата! — каза Вера.

Каров се подчини. Остана там, подпрян на касата. Мисълта му още не беше обхванала предложението ѝ, очакваше гавра, груба шега, кой знае какво... Вера измъкна пуловера през главата си, хвърли го на земята, наведе се, вдигна го и го преметна върху облегалката на стола. Съблече се бързо. Каров виждаше как сгъва панталона върху пуловера, бельото.

— Не стой като глупак! — извика Вера.

Каров се бавеше. Видя я да отмята завивката, да скача на леглото, да се завива до брадата. Тогава се съблече. Направи го припряно и за разлика от нея не вдигна дрехите си от земята. Вера трепереше. Прехвърли крак върху нейните, с едната ръка обви раменете ѝ, с другата заопипва гърдите и корема, слабините...

— Не се насилвай да ме целуваш — каза Вера.

* * *

Вечеряха с Ливанди. Баба София и децата се прибраха, жените почистиха масата, донесоха риба, доляха каната с вино, оставиха дамаджаната в краката на Христос и се оттеглиха по стаите. Вера се държа, като че ли нищо не се в случило, като че ли отношенията им не са претърпели никакви изменения. Вироглав строител на лодки, Ливанди беше приятен събеседник, духовит, словоохотлив, с възпитанието на моряка, свикнал да бъде почтителен, без да е раболепен към онзи, който му плаща. В дванадесет часа Вера стана,

каза: „Доспа ми се!“ и се качи в стаята. Христос и Каров продължиха да пият. Каров по-скоро се наливаше и се налива дотогава, докато състоянието му не направи впечатление на Ливанди.

— Да лягаме, а?

— Да лягаме! — кимна Каров.

Беше два часа, когато влезе в стаята си и три, когато тръгна към горния етаж. Вера не спеше.

— Пиян съм! — каза Васил.

— Ела! — Вера се изтегли в края на леглото. — Отпусни се и спи.

Каров легна на гръб, затвори очи. Рядко пиеше вино ефектът беше винаги този. Виеше му се свят, гадеше му се.

— Аз съм пияна свиня! — изломоти той, криейки с ръка очите си от светлината.

Почувства, че Вера се надвесва над него. Усмихваше се, лицето ѝ сияеше, устните ѝ тръгнаха към неговите.

— Сега можеш да ме целунеш! — каза тя.

— Защо чак сега? — попита Каров.

— Ти дойде при мен — беше отговорът.

Целувката наруши дишането му, усили позива за повръщане, доразлюля го и в без това плуващото легло... Повече не помнеше. Сутринта откри Вера до себе си, останала без завивка, спеше свита на кълбо, вкочанена от студ. Зави я, запали цигара, изпуши я мълчаливо, загаси я, затвори очи и заспа отново.

Отношенията на Каров и Попов се изродиха в ненавист. Решил, че рисуваните картички не задоволяват суетата му, Борис използва възможността да проникне между монументалните пластици и положи усилие да остане сред тях. Задаваше се период, богат на работа.

Съюзът създаде художествени комисии и ги изпрати по страната да спрат изпълненията на аматьорите. Васил Каров председателстваше софийското жури.

Беше извел сина си, разхождаха се из парка, ядоха бонбони, шоколад, сладолед, бяха в Зоологическата градина, все луксове, които мадам Розева позволяваше на Александър след уговорки за послушание, след отегчителен ритуал от заучени обноски, които много напомняха дресура на куче. Васил се дразнеше и когато взимаше детето, и когато го връщаше на самозабравилата се генералша. Разхождаха се дълго. Беше топло, снегът изчезна, появиха се шлиферите като първи намеци за пролет. Измори се от бръщолевенето на детето, престана да чувства краката си и единственото му желание беше да седне. Каров го поведе към Съюза. Срецнаха членовете на Управителния съвет. Докато рошеше косата на Александър, председателят каза:

— Ти ръководиш софийското жури. Първият съвет е насрочен за понеделник.

— Никога не съм участвал в заседателни органи!

— Затова изборът падна на теб.

— Не искам да се смразявам с колегите...

Взе Вера и тръгнаха към Клуба на кинодейците. Вървяха пеша, прекосиха градината на Народния театър, тръгнаха към Халите. През ръкавицата чувстваше топлината на ръката ѝ, бодрата ѝ походка. Вера замина от Созопол преди него, пое група англичани, разведе ги из страната, изпрати ги, пое друга. Каров се върна в София в момент на нейно отсъствие, когато Вера приемаше втората група, той вече беше заминал да огледа стената на Плевенския мавзолей. Виждаха се след четиридесетдневна раздяла.

— Започвам да се влюбвам във вас, Каров! — каза Вера.

— Плашиш ме?

Васил я целуна по косата.

— Мислих дълго — предстоеше нещо трудно за казване, личеше по дългата пауза, по неуверения ѝ тон. — Ще ме ревнуваш ли от Асен?

— Не.

— Бях близка с Велин... но не съм била негова любовница... Как мислиш, няма ли да се чувстваш гузен, именно с мен да пишеш рецензия за Асен?

— В някои очи...

— От кого очакваш обвинение? От Адриана, от Лилда?

— От Стив Дяков. Познаваш ли го?

— Беше при мен. Пише книга за Асен, искаше да му дам писма.

Що за птица е този тип?

— Умно момче.

— Каква реакция очакваш от жените? Неговата твоята?

— Никаква!

— Ти си близък с Адриана.

— Но не съм я упълномощил да контролира отношението ми.

— Значи, можем да направим рецензията?

— Разбира се.

— Ако нашите отношения станат известни...

— Ще станат известни! — прекъсна я Каров.

— Ще помислят, че е тенденциозна материалната компенсация?

— В какъв смисъл?

— Колата, картините? Обогатявайки мен, всъщност си, обогатил себе си.

— Нашите отношения започнаха по-късно и напълно случайно.

— Кой би могъл да бъде сигурен в това?

— Права си — влизаха в заведението. — Не ме интересува кой какво мисли!

Първото лице, което видя в заведението, беше Зоя. Този път Антон седеше с гръб. Среднаха погледите. Зоя кимна, Каров отговори сухо. Кой знае как щеше да реагира малкият? Трезвен може би щеше да се въздържа от скандали, а после? Антон и Зоя пиеха водка, времето щеше да напредне и ефектът и да се почувства.

— Яденето е празник на тялото, пиенето — на душата — каза Вера. — Чух го от един шотландец. Харесва ли ти?

— Звучи достоверно.

— Тогава да започнем с празника на душата. Какво ще пиеш?

Пиша вино. Вера се държеше спокойно, макар че говореше неща, които биха предизвикали сълзи на повечето женски лица.

— „Ще ме потърси ли?“ — беше единствената ми мисъл. — Влюбих се в теб, Василе! Проклятието ми е да се влюбвам в художници! Кой знае! Никога не разбрах как полудях за Асен... Не знам дали имам право да го кажа... ако имам някакъв кошмар, това е мисълта за него!

— Кошмарът е бивша мечта! — каза Каров.

Сервитьорът донесе бутилка уиски и бележка: „Това е от първия ми хонорар. Не можете да откажете! Антон Гаев.“ В приливи на добро настроение Каров написа на обратната страна: „Заповядайте. Възрастта ми позволява такава покана.“

Зоя използва първата възможност, за да прошепне: „Коя е тази жена?“ Каров не отговори. Пиеха, но разговорът вървеше по двойки, общо взето, вяло, дори скучно потече тази вечер. „Защо ги покани?“ — питаха очите на Вера, но Каров виждаше умението ѝ да общува с непознати, безинтересни хора, да води нищо незначещи, никого неинтересуващи разговори, да поддържа светско лицеприятие с лекотата, с която изпълняваше служебните си задължения. „Имам нужда от такава жена!“ — мислеше Каров, загледан във външната ѝ учтивост, в умението ѝ да чува, когато не слуша, да вижда с тила си, да общува с един процент от сетивата си.

Лилда го държеше нащрек, всичко можеше да се очаква от бившата му жена, от устата ѝ можеха да потекат подробни и цинични спомени за бивши любовници, съзнанието ѝ, мисленето ѝ бяха пошли и думите ги илюстрираха по изненадващо издайнически начин. Вера никога не поиска да се възстановят щетите ѝ след катастрофата на Асен, към никого не се обърна, не прояви никакви претенции. Лилда? „Подаръкът е начина на богатия да се радва на богатството си!“ — Каров беше чул някъде тази фраза, но тогава вместо „радва“ беше нанесъл своя корекция. „Да оправдае богатството си!“ — му се струваше и по-вярно, и социално по-точно. Наблюдавайки Лилда, той разбра защо авторът е формулирал така тази сентенция. Едно от

удоволствията на жена му беше да прави подаръци. Припомняйки си маниера на Москов, Каров бързо разбра, че нещо не е в ред. Поднасяйки подаръка си, Лилда намираше начин да оповести цената му, произхода, трудността на доставянето. Колкото повече потискаше този, на когото е поднесла дар, толкова повече радост светеше в очите ѝ, толкова по-доволна, по-охолна, по-светска изглеждаше.

Вера владееше ритуала на масата, общуването, куртоазните ходове на възпитанието, но по някакъв свой начин показваше, че всичко това я отегчава и че би предпочела отмората на искреността. „Тази жена ме успокоява“ — мислеше Каров, загледан в приветливото ѝ лице.

— Баща ми каза, че изложбата ви има успех. — Антон дочака разговорът между двете жени да изпадне в криза, за да фокусира вниманието. — Знаем Бернската зала на Хелвеция плац. Аз живея на „Острингцрасе“.

— Не съм бил в Берн — каза Каров.

— Не ви пуснаха?

— Отговорете си сам.

— Не може да не са. — Антон пиеше малко, по-скоро мокреше устните си. — Културният аташе стои зад избора, но фактическия изложител е обществото „Медитеране“. Цикълът изложби се нарича „Културата на Средиземноморския пояс“. Доста унижителна серия!

— Защо? — попита Зоя.

— Гледат на нас като на кафри. По мое време мина някаква мароканска изложба. Я събра десет души посетители, я не! Странно, баща ми твърди, че вашата има успех! Той не дрънка от патриотизъм.

— Защо странно? — попита Вера. Очите ѝ блеснаха злобно гласът ѝ беше мек като кадифе.

— Каров не надхвърля местното!

— Ставате груб! — каза Вера.

— Точен! — беше наглият отговор на момчето.

Каров, чул провокацията, предчувстваше, че малкият ще търси начин да си отмъсти, не позволи гнева да го завладее, запази отегчението си, оръжие, което толкова пъти му беше помагало, не промени маската, не даде вид, че има желание да се защитава.

— Каров ще признае сам, ако му стиска.

— Признавам! — кимна Каров.

Гледаше по масите, чувстваше успокояващата близост на Вера.

— Съгласен сте, че творчеството ви не надхвърля местното значение?

— Да.

— Отговорете с думи!

— Съгласен съм, че творчеството ми... — Каров не понасяше тази дума — творчеството ми не надхвърля местното значение!

— Тогава как си обяснявате успеха в Берн?

— С учтивостта на швейцарците.

— Вие се подигравате с мен!

— Точно това заслужавате! — каза Вера.

— Не! — Антон знаеше да гледа в очите. — Не заслужавам такова отношение! Каров играе на невъзмутимост! Бях любовник на жена му, разведох го, не реагира! Отнех любовницата му, ето я на масата, не даде вид, че е забелязал. Няколко седмици по-късно не помни името ѝ, разбирате ли, забравил е името ѝ и това не е театър! Наистина го е забравил. Опитайте се да го разколебаете! Стена! Никаква провокация не стига до него... Но ако му досаждате, ако досадите на негово величество гения, с един удар ви маха от пътя си... Като муха! По-студен и безчувствен тип не съм виждал! По-жесток тип не съм срещал дори описан в литературата!

Антон Гаев скочи, очите му, уморени от налягане, сега плуваха в сълзи, стройното му тяло трепереше.

— Хайде, Зоя! — грабна я за ръката, вдигна я от стола. — Тръгваме!

Повлече я, тръшна вратата, но не я затвори, видя реакцията на ресторанта и си отиде смутен, по-потиснат и по-объркан отколкото стана на масата. Когато останаха сами, Вера каза:

— Това момче те обожаваше!

* * *

Първата рецензия за изложбата в Швейцария носеше подпис Мария Димова, непознатото име за Каров. Димова беше млада жена, завършила история на изкуствата в Прага. Рецензията беше неясна, хвалебствена, бегло аналитична и не даде тон за други отзиви.

Журирането се отложи с десетина дни, Комисията изчакваше систематизирането на проектите, така че Каров лентяйстваше, разхождаше се с Александър, вечерите прекарваше с Вера, четеше Библията и се опитваше да схване триумфа на Христос със средствата, с които се оценява успехът на артиста. Стигна до извода, че на Спасителя му се е налагало да прави чудеса или фокуси, както ги наричаха днес, и да ги прави непрекъснато, за да поддържа вярата в себе си. „Самодоказване!“ — разсъждаваше Каров, докато прехвърляше евангелистите. Това заключение го накара да мисли за собствено самодоказателство. Изложбата мина и замина, отзивите заглъхнаха, швейцарското изложение можеше да донесе нов успех, ако съумееше да организира рекламата. Да се обади на Ивайло Денев, да му покаже статиите в Бернските вестници или просто да ги занесе в Съюза и да ги остави бюрата на секретарките. Трябваше да направи нещо и да го направи бързо.

Завари Иван Манев, председателят на Съюза, загледан в напъпилата зеленина в градината.

— Идваш да се откажеш от журито?

— Не.

— Тогавя заповядай! — покани го да седне, поръча кафе, предложи коняк. Каров отказа.

— Виж, Иване — каза той, — това е излязло в Берн, това е цюрихски вестник, това е „Газет дьо Женев“. Придворните критици си бъркат в носа или и аз не знам какво правят, но мълчат като риби. Как да го разбирам? Да не сте решили да ме вадите от играта?

— Мнителен си!

— Ти какво би бил?

— Дай вестниците!

Каров му ги подаде и се зае с кафето. Манев прегледи немските, швейцарските вестници, прочете френските.

— Ще накарам да ги преведат... Предлагаме те за заслужил. Мисля, че няма да има пречки.

— Време беше — отвърна Каров.

* * *

Конфликтът с Попов започна на другия ден. Между четиридесет и петте проекта, които разгледаха, нямаше нито един, който да не третира хан Аспарух на кон, загледан с орлов поглед някъде там, на югозапад, където предстоеше да създаде славянобългарската държава. Пълна липса на фантазия, на оригинална трактовка, шаблонно мислене, бедност на изразните средства, с това се сблъска Васил Каров в първия си ден като председател на журито. Под един от проектите седеше името Борис Попов. Каров се наложи и журито ги отхвърли. Председателят имаше право на вето. Използва го колкото пъти се опитваха да му пробутат някакъв боклук, имитиращ култура.

Чакаше да се обади Вера, когато позвъни Стив Дяков.

— Имал си плодотворен ден! — ухили се Стив. — Наричат те Гъобелс. От Третия райх насам не били виждали по-мрачен цензор. Бях при Адриана. Борис Попов заплашил, че ще те даде под съд, че ще разкрие истината около модна къща „Диана“, че ще те вкара в затвора, и така нататък.

— Каза ти го Адриана?

— Не, разбира се! Жак.

Дочакаха Вера и отидоха да вечерят. Този път умишлено избягнаха Клуба на кинодейците. Стив ги покани в своето заведение. Каров каза:

— Борис хвърля кърфишеци. Плаши ме със съд. Няма да му стигне куража.

— Мислиш ли? — попита Вера.

— Сигурен съм.

На сутринта телефонираха от Съюза. Борис Попов беше завел дело.

ВТОРА ЧАСТ

— Лошо ми е! — мислеше Каров. — Пиян съм. Стомахът ми се къса. Ще повърна! Нямам сили за позив, един позив за повръщане, и стомахът ще се пръсне. Какво става с мен? Не мога да вървя! Това не е пиянство, аз съм болен! „Старшина, ей, старшина!“ Нямам глас, залитам, това не е пиянско залитане. Боли, боли, боли! Боли страшно! Ще полудея! Падам! Лежа на средата на улицата. Защо ме заобикаля тази жена? Странно нещо са хората! Страх ги е от паднал пиян, страх ги е от вървящ пиян. Страх ги е... как беше: „И лудия, бяга от пияния!“ Умирам! Ако това не е смъртта, тогава смърт няма. Какво ме гледаш, глупако? Помогни ми да стана, нямам глас, в стомаха гори огън. Огън! Гори ме, залива ме вълна, втора... Колко огнени езици мога да издържа? Болката намалява, но ще боли отново и ще боли до ужас! Болката събира сили, тялото затихва хипнотизирано от страх. Нещо става с мен, смалявам се, свивам се, намалявам площта си. Това е смъртта! Болката напират, реже, къса, в сърцето ми се забиват железни нокти. Устата! Разкъсвам собствената си уста, провирам се през устата си, излизам от себе си! Болката намалява, болката пада от мен, както вода след душ. Сега имам материя, но нямам органи, нямам плът, нямам материя. Каров, ти си пияна свиня! Ето го Каров, лежи на земята, от коляното му тече кръв. Отделил съм се от него мога да го напусна. Да, Каров е мъртъв! Какво ме задържа при него? Гравитацията? Не, разбира се! Мога да полетя и да летя безспир като тези около мен. Какво тогава? Топлината! Когато изстине, ще го напусна! Духът напусна само вкочанено тяло. Чувствам тази топлина, смесица от тютюн и алкохол, с ръка се отделям от нея, колкото по-далеч, толкова по-леко дишам. Долу е трупът на Каров. Линейка, това е линейка! Качват го на носилка. Топлината ме привлича. Седя до Каров и го гледам. Нищо не изпитвам към това празно тяло. Поставят система, бият камфор, увеличават температурата. Чувствам се все по-обвързан с тази вмирисана маса! А ако успеят? Ако ме върнат в живота, ще помня ли всичко това? Ще ми повярва ли някой, или ще ме обявят за лъжец, за луд? Виждам други подобни на мен, търся познати

лица. Кого очаквам да срещна? Баща ми, майка ми? Не! Асен Москов? Ела, Асене! Имам глас, гласът ми се е върнал. Пренасят ме в болницата. Вали дъжд. Тленното лице на Каров е мокро, моето — не. Въвеждат ме в токсикологично отделение, поставят диагноза. Не се интересувам от никаква диагноза. Знам моята диагноза — алкохолна интоксикация. Казвам им го, не чуват. Започвам да се оглеждам, намирам се в шокова зала, лежа на реанимационно легло, преливат ми антидот, противоотровата, която трябва да се справи с алкохолната концентрация. Да вървят по дяволите! Не искам да живея! Животът е болка, горещина, студ, афекти, любов, омраза, тленният живот е нескончаем низ от мъка. Смъртта на тялото е единствената утеха на духа. Духът е безсмъртен. Асен е тук! Чувствам, не виждам, все още не съм свикнал да различавам нетленни лица.

— Асене?

— Тук съм! — чувам гласа му, започвам да го отделям от любопитната маса, навъртаща се наоколо.

— Дойдох!

— Ще те върнат в живота!

— Не искам! Изведи ме оттук! Помогни ми, Асене!

— Излъчваш топлина. Не мога да докосвам тленност!

— Жив ли си, Асене?

— Ако топлината е живот, аз съм мъртъв. Ако смъртта е края на живота, аз съм жив. Разбираш ли?

— Не.

— Но чувстваме с инстинктите си. Повикай ги на помощ. Единствено те могат да ти обяснят смисъла на тези думи!

— Късно е. Връщат ме в живота, чувствам движението на кръвта, пулсацията на мозъка... Какво е мозък, Асене?

— Биологически макет на Космоса.

— А инстинктите?

— Памет на подсъзнанието.

— Започва да боли.

— Връщаш се.

— Боли ужасно! Губя съзнание, чувствам го. Ставам жесток, чувствам, че ставам жесток човек!

— В живота това е без значение.

— Какво има значение? Кажете нещо, дявол да те вземе! Боли ме умирам, умирам, Асене!

— Напротив, връщаш се в живота.

— Отговори, докато имам сили да те чуя! В какво вярваш?

— В предназначението.

— Виж тялото на Васил Каров! Какво е предназначението на тази дрипа? Говори! Нямам време. Ще се видим ли някога?

— Когато изпълниш предназначението си.

— Какво е предназначение? Кой налага предназначението? Кога човек разбира предназначението си?...

Боли, боли страшно, огнени езици разкъсват стомаха, повръщам, това са позиви, повърнал съм всичко, стомахът ми е празен. Не мога да мръдна. Вързан съм на системи, над главата ми висят лекари, сестри. „Чувате ли ме?“ — пита възрастен лекар. Кимам. Чувам всичко. Пулс сто и шестдесет, кръвно налягане сто и четиридесет на осемдесет, мозъчна дейност нормална, диореза, прочиства се... „Какви страшни очи има! — казва някой. — Очи за ярост!“ Различавам хората, лежа в стая с трима болни. В мен се вижда младо момче с халат и пижама. Голобрадото му лице не носи следи от бръснач. Чувствам лъчите на слънцето. Ден е. Затварям очи. Болката потъва в тялото, унасям се, може би ще спя, нищо друго не искам. Искам да спя!

* * *

— Професор Монов! — представи се възрастен лекар. — Аз съм шеф на клиниката. Можете ли да говорите?

Каров кимна.

— Как премина вечерта на двадесет и осми март?

— Работих сутринта. Легнах да спя. Десният крак тръпнеше, често имам нервни смущения. Взех елениум. Не заспах. Пих две, максимум три водки, прилоша ми и излязох. Ядох супа в Унгарския ресторант, пих бира. Почувствах пулс, зави ми се свят. Отидох до Клуба на кинодейците. Пих още един елениум и три коняка. Излязох и стигнах дотук.

— Върнахме ви от оня свят. Два часа бяхте в клинична смърт. Кризата премина. Опасност от последствия няма... Но, завинаги сте

изпили полагаемото ви се количество спирт.

— Така си мислех.

— Един колега, психиатър и сугестолог, моли да го приемете. Няма да откажете, нали?

— Не.

— Ще ви задава странни въпроси. Постарайте се да задоволите любопитството му, дори ако ви се стори неуместно или глупаво.

— Ще се постарая.

— Това е всичко. Имате ли да предадете нещо някому? Било записка, било по телефона?

— Не.

— Ще се видим утре сутрин. Почивайте и се старайте да спите. Колкото повече сън мине през тялото, толкова по-бързо ще се възстановите.

В стаята влезе висок, слаб мъж с мощни мустаци и тъмни рогови очила. Протегна ръката си, стисна десницата на Каров и седна до леглото му.

— Кенаров! — представи се непринудено. — Казаха ми, че сте информиран за състоянието си.

— Току-що.

— Спестили са ми ролята на плашило. Как се чувствате?

— Не ме боли, ако това питате.

— Интоксикацията е болезнена само в развитие. Интересува ме психическото ви състояние. Нещо, което си заслужава да разкажете... като на психиатър и, разбира се, при запазена тайна.

— Не разбирам.

— Минали сте през клинична смърт. За известно време сте били зад чертата на живота. Вижте този документ! Загубили сте четиристотин и шестдесет грама лично тегло и сте наваксали в момента, когато дишането се е възстановило. За медицината представлява интерес описанието на това състояние. Разбира се, ако имате памет и ако въобще сте почувствал нещо. Съсредоточете се и отговорете. Чувствахте ли, че умираете?

— Знаех, че ми е лошо и че непременно трябва да се добера до болница...

— Тръгнахте за болницата, но някъде по пътя силите ви напуснаха и паднахте. Опитайте да възстановите паметта си.

— Паднах.

— После?

— После като че ли не помня.

— Съсредоточете се, отравянето е свързано със силна болка.

— Да.

— Боли, нарушава дишането. Започва това, което е прието да се нарича задушаване.

— Точно това почувствах.

— Все още сте били в съзнание. Почувствахте ли разпадане наличността? Нещо, което бихте могли да наречете отделяне от себе си?

— Не ви разбирам.

— Християните наричат това състояние отлитане на духа. Имате ли чувство, че сте възкръснал? Срецнахте ли някого от своите покойни познати? Например родители, близки приятели... Не ме гледайте подозрително, има случаи на подобни твърдения. Науката все още не се е произнесла дали особено свойство на мозъка не извиква в критична ситуация халюцинативни видения, или е някаква материална промяна на човека, при която сензитивността е усилена многократно.

— Медицината не е наясно, как бих могъл да бъда аз?

— Добре... — Кенаров беше свикнал да общува с всякакви пациенти и не губеше търпение. — Да вземем театъра. Съществуват две школи на актьорско поведение. Едната се нарича превъплъщение. Актьорът, заживява в кожата на героя си, вярва му напълно и преживява от негово име колизиите, заложили в драматургията. Така интерпретират по-голямата част от актьорите. Има и друг начин. Примерно актьорът и за секунда не забравя кой е и какво извършва в момента. Това му позволява да наблюдава като че ли отстрани собственото си сценично поведение. Разбирате ли ме? — Каров кимна. — Подобно раздвояване на личността, би трябвало да се получава и при клиничната смърт. Имате ли чувството, че сте преживял нещо от този род?

— Не — споходи го вътрешната светлина.

Почувствал нежеланието му да говори, Кенаров се извини и си отиде. Скован от системата, Каров имаше малко възможности да се движи, а страшно желаше да хукне из болницата. Думите на психиатъра осветлиха празните пространства в съзнанието му, започна

да си припомня падането на улицата, разкъсващата болка на отделянето, извисяването, натрапчивото привличане на топлината... „Асене!“ Знаеше, че никога вече няма да чуе този глас, но сега, лежащ по гръб, затворил очи, очакващ жизнените му сили да се справят с отровите, той започна да си припомня думи. Какво беше казал Асен? „Мозък — макет на Космоса, инстинкти — памет на подсъзнанието?“ Как да разбира това? Предназначение? Положи усилия да мисли съсредоточено, но започна да му се вие свят, догади му се и реши да спи. „Ще мисля като се пооправя!“ Преди да пропадне в съня, се сети, че е пропуснал възможността да научи истината за Асеновата смърт.

В неделя следобед, в притихналата, сънлива тишина на болницата Каров видя да се задават Лилда и Александър. Стана, облече халата и измъчи разтрепераните си колене по десетината стъпала към изхода. Детето пристъпи към него с особена смесица от радост и срам, затова пък Лилда се хвърли на врата му така, че едва не го срути на плочите.

— Господи, на какво си заприличал! Професорът каза, че живееш втори живот. Този трябва да изживееш като хората. Толкова неща имам да ти разказвам. Бях на места, които баща ми никога не би имал средства да ми покаже. Бях във Фоталеза, Парнаиба, изплувахме цяла Амазонка от Макапа до Манаос. Ще ти разказвам седмици. Чух, че си набил Антон. Плаках от радост. Бях започнала да мисля, че в тази противна страна няма кой да ме защити.

Докато Лилда лееше възторжени потоци, Каров опитваше да приласкае детето. Правеше слънчеви зайчета върху стената и следеше всяка негова реакция. Залисана със себе си, с плановете, които кроеше, Лилда се подразни от играта им, плесна Александър и го изпрати на пясъка в градината. Нищо и никаква сцена, но се отрази върху настроението му и Каров не успя да го скрие.

— Ще се върнеш ли? — попита Лилда с тон, с който би попитала за часа или би коментирала времето.

— Чакай да изляза. Трябва да се мисли сериозно.

— Не! — очите ѝ се свиха злобно. — Бившата любовница на Асен, как се казваше?

— Вера Манолова.

— Зоя, Вера, доста свободно живееш. Време е да се заеме със сина си. Александър иска грижи, а не слънчеви зайчета.

— Бракът се разпадна по твоя вина!

— Докога ще ми натякваш стари истории? Не ти ли омръзна да играеш на...

Каров се загърна в халата и се прибра в токсикология.

* * *

На пети април професор Монов го изписа. Каров прочете диагнозата, прикрепи с тел скъсаното коляно на панталона и излезе пред болницата да чака такси. Докато се колебаеше да си купи цигари, или не, никой не му беше забранил да пуши, видя пежото на Вера да маневрира на паркинга. Седна до нея, запали цигара, зави му се свят, загаси я и се облегна на седалката.

— В ателието ли? — попита Вера.

Кимна. Пътуваха мълчаливо. Нападнат от физическа слабост, Каров чувстваше внимателното шофиране на Вера и схващаше мълчанието ѝ като съчувствие. Суровите му вътрешности започнаха да се борят със сълзен спазъм, връвта се качи в главата му и той се принуди да диша тежко, за да не изпусне порой от очите си. „Какво става с мен?“ Не беше плакал много години, от ранното си детство, беше погребал баща си, майка си, най-близкия си приятел, без да отрони сълза, без за миг да почувства гърлото си свито.

— Лошо ли ти е? — попита Вера.

— Не — гласът му звучеше чуждо, трепереше. — Чувствам ще заплача.

„Изумено лице!“ — това е изражението ѝ, мислеше Каров. Побърза да смени темата, да не ѝ позволи да разбере става с него.

— Нещо ново?

— Годен ли си да чуеш новините?

— Годен съм за всякаква подлост.

— Задраскан си от предложенията за звание.

— Какво звание?

— Заслужил художник!

— Това ли е новината, която не съм годен да чуя?

— Подло е да те задраскат само защото някакъв негодник те е дал под съд.

— Ще се състои ли този процес?

— Да.

Вера паркира пред ателието, изскочи и заобиколи колата, готова да го подкрепя, ако е необходимо. Каров почувства нова сълзлива вълна. Подаде ръка театрално и разигра неловка сцена на парализиран старец. Когато влязоха във входа и срещнаха погледи и двамата с труд потискаха срама си.

— Държа се като шут...

Прегърна я, поведе я по стълбите.

— Случи се нещо особено — започна Каров, когато седнаха около масата. — Не мога да обясня състоянието, в което изпаднах. Без да се червя бих го нарекъл сън. Присъни ми се Асен, каза неща, които аз не съм в състояние да измисля. Разбираш ли, не мога да повярвам, че на сън съм по-умен, отколкото в действителност. Особено що се касае за отвлечени неща или за философски категории. Попитах го що е мозък, той отговори — макет на Космоса. Попитах го какво нарича инстинкт, отговорът беше — историческа памет на подсъзнанието. Това не са мои формули, разбираш ли?

— Слушам! — каза Вера.

— Липсва ми култура, за да тълкувам тези фрази, но чувствам, че имат стойност. Би ли се наела да разясниш смисъла им.

— Не!

— Срещала ли си ги в някоя книга?

— Не! — повтори Вера. — Щях да ги запомня.

— И това не е всичко! Попитах го кога ще се срещнем... не търси сантименталната страна, макар че имам и такива припадъци. Попитах кога умира човек. Отговори — когато изпълни предназначението си. Как ще ми обясниш тези думи?

— Това обяснение ми се вижда по-лесно.

— Например?

— Твоето предназначение е да създаваш красота, неговото да се бори за запазването ѝ!

— Глупости! Такова предназначение може да си припише всеки фризьор! Нещата са значително по-сложни!

Лицето на Вера се издължи, очите ѝ посърнаха, обидата се вмести в изражението ѝ. Отиде да прави кафе, а когато се върна и

седна срещу него, по напрегнатия поглед личеше желанието ѝ да го сложи на място.

— Щом си се срещал с Асен... — в гласа ѝ се преплитаха иронични и злобни интонации, не се владееше, не беше в състояние да обуздае изтънелите си нерви. — Попита ли го за катастрофата? Може би вече знаеш истината? Как умря Асен Москов? Нещастен случай или самоубийство?

— Сега отговорът би бил без значение.

— Кога сега?

— След като знам, че е изпълнил предназначението си.

Вера скочи.

— Не се отнасяй с мен като с малоумна!

— Предупредих те, че с мен се случиха странни неща.

— Сподели ги с психиатър! Ти си в алкохолен делириум!

— Вера!

— Когато изтрезнееш, обади се. Не искам да слушам пиянски брътвежи!

„Сега ще разбие вратата!“ — помисли Каров. За чест на Вера шумова демонстрация не последва.

Каров гледаше от прозореца, отпиваше глътки чай и чакаше Стив Дяков. Тази вечер, щеше да остави книгата си за Асен Москов. „Искам да чуя мнението ти!“ — беше казал по телефона.

Изтичаше май, предстоеше откриване на изложбата, а после щеше да замине за Созопол. Лодката или яхтата, не знаеше как се нарича това корито, го чакаше завършена. Ливанди пишеше, че е приключил с оборудването, и го викаше на тържествено кръщение. Каров се задъхваше в София, дразнеше го непрекъснатия дъжд, нахалните гълъби, които се криеха под капандурата и озвучаваха ателието със зловните си писъци, миризмата на терпентин. Кой знае защо, му напомняше болница. Трета нощ в ателието влизаше огромна черна пеперуда, закачаше се на тавана над трите лампи и следеше внимателно негово движение, разглеждаше картините и отлиташе така внезапно, както се появяваше. Ако трябваше да бъде откровен, Каров не знаеше кого чака, Стив Дяков или пеперудата. По различен начин и двете присъствия го плашеха. Събитията го затрупаха като лавина. Борис Попов го изправи пред съда за стари грехове. Обхванат от умиление, Каров все по-трудно удържаше сълзите си, потърси Борис по телефона, но чу само заплахи. Излязоха пред съда, но по зла ирония Асен и Акела бяха мъртви, архитект Манолов на работа в Австрия, а украсата пред бившата къща за мода и дизайн унищожена, сега там се помещаваше френска гимназия. По липса на свидетели и веществени доказателства делото беше прекратено. Борис го чакаше. Едва удържаше дълги години култивирания негодник в себе си. Готвеше се да налети с „пудовката“, удар с глава, който на времето му беше донесъл слава сред „старите артисти“ на София.

— Един въпрос — каза Борис. — Без увъртания? Трябва ми истината!

— Ще чуеш истината! — кимна Каров.

— Какво те накара да ми предложиш работа?

— Мисълта, че имаш нужда да се върнеш в занаята.

— Защо ми пречиш сега?

— Не си годен да правиш стенопис!

— От твоята преценка ли зависи?

— Когато зависи от мен, няма да правиш!

— Злобен си! — каза Попов.

— Искаше да чуеш истината.

— Така ще бъде. Защо съм негоден?

— Липса на фантазия. Твоите проекти са цитати и реминисценции.

— Какво значи фантазия? Как се придобива... Кой притежава фантазия?

— Художествен свят, свят с поданици, художник, който не принася цял живот себе си в жертва, е никому ненужен роб. Не помня чия е тази мисъл. Преча ти да се превърнеш в роб. Твоята живопис ще бъде никому ненужна робия!

Преглътнал яда си, Попов понечи да тръгне.

— Борисе! — Каров се пресегна и го задържа за ръката. — Не да се разделяме като врагове!

— Никой не враждува с теб — каза Попов.

Очите на Каров се наляха със сълзи. Попов добави:

— Ти си демон-шут!

* * *

Велин извади картините от килера, нареди ги по стените и започна да ги коментира. Каров се дразнеше, бореше се с мисълта да го изгони или не, но после се заслуша и изумен откри, че някои неясни, немотивирани и интуитивни страни на картините му намират систематизирано и логично разяснение. „Знаеш ли защо е сложна тази картина?“ — питаше Велин и отговаряше: „Сантименталността потиска темата. Искал си да изобразиш гибелен край, но страх от смъртта и любовното отношение към персонажа оставят впечатление за «пожаленост». Тогава започва действителността на платното. Какво е изпитвал художникът? — мислиш. — Желание да издаде присъда или стремеж да се противопостави на обречеността. В цикъла се чувства страдание. Това спасява картините от снобска ретроградност. Кому е нужна баналната истина — Животът е безсмислен, защото е

обречен на смърт — съпротивата срещу времето и смъртта създават изкуството. Ужасно жалко е да гледаш как възрастни хора с претенции са се заели да плашат света. Напомнят за онези майки, които възпитават децата си с небивалици за страшния вълк.“

„Този човек има два образа — мислеше Каров. — Единият, готов да се самоунижава, да търпи открито ощетяване, само и само да не загуби клисавия си хляб и другият, способен да мисли, да се изразява, а може би и да създава!“

— Рисуваш ли? — попита Каров.

Велин се стъписа. Нямахше нужда от думи, поруменяването разиграните плахи очи, смутът на ръцете произнесоха отговора.

— Ада мисли, че ми се отдава. Взимам уроци по анатомия уча перспектива с един архитект, мой приятел, имам няколко картини.

— Кога ще ги видя?

— Аз и Вера решихме да се оженим — каза многозначително и след дълга пауза Велин.

— Така ли?

— Да!

— Кога? — попита Каров, за да разбие тишината.

— Ние се оженихме — беше отговорът. — Ти беше в болницата. Искаме деца... годините вървят... остаряваме.

— Честито! — Каров го прекъсна по-рязко, отколкото би искал.

— Този брак... променя ли отношенията ни? Мога ли да разчитам на твоята помощ?

— Да.

— Честна дума?

— Кълна се.

Велин стана.

— Да предам нещо?

— Моите поздравления. Студията за Москов може да осъществи с теб... смятам те по-добър критик от себе си.

— Подиграваш ли се?

— Не!

* * *

Каров прибра картините, седна и остави горещите сълзи да текат по лицето му. Рева до пълно пресъхване, но отвътре му просветна и излезе на улицата с подновен интерес към живота.

Късно вечерта влезе пеперудата. В първия момент не ѝ обърна внимание. Пеперудата описа няколко кръга около лампата и кацна на статива. Опита да я смаже с четката. Излетя и се закачи на тавана, така че да не може да я стигне, а ако хвърли нещо, да разбие електрическите крушки, спускащи се в триъгълник от гипсовия орнамент на тавана. Опита да я забрави, но глупавото чувство, че пеперудата е мъжка, го разсейваше и така завладя вниманието му, че заряза работата и се обърна. Пеперудата го гледаше.

— Какво искаш, гад? Мъжка пеперуда ли си, дявол ли си, дявол те знае! Разкарай се! Пречиш ми! Хайде! Аз ще загася светлината, като запаля да си се махнал! — Каров загаси и светна, пеперудата си стоеше пак там и продължаваше да го гледа. — Не разбираш от дума, въплъщение на сатаната! — Каров се замисли. — Луцифер, ще ти викам, Луци! Хайде сега, дойде, видяхме се, време е да се махаш! Ако си дошъл за душата ми, губиш си времето. Нямам душа! Нито договор ще подписвам с тебе, нито роб ще ти ставам! Губиш си времето, Луци, хайде, изчезвай! — Каров взе плата, с който покриваше неизсъхналите картини и опита да я прогони. Луци направи плавен кръг из ателието. Каров се умори да размахва плата. — Досаден си, Луци! Ще затворя прозореца и ще те уморя от глад, ще те оставя да пукнеш куче!

Пеперудата се пусна, Каров остана с впечатление, че пада, но в един миг разпери криле и се сля с мрака. Изтича до прозореца и го затвори, но още дълго не беше в състояние да работи.

Натовари картините в колата и ги занесе в галерията. Шестдесет и три платна, разделени в четири цикъла, това щеше да бъде втората му самостоятелна изложба. „Мемория етерна“ беше първият проблем. Шест картини с лицето на Асен, обграден ту от познати, ту от лъвове и тигри, но непременно в комбинация с кораб. Каров ги закачи една до друга, подреди останалите. Огледа залата и започна да прережда. Яде в „Дълбок зимник“, върна се и продължи до шест и половина. Грохнал, гладен, залепнал от пот, но с чувството, че изложбата е придобила най-добрия си вид, реши да се преоблече и да отиде да вечеря. „Ще изпия първата си бутилка вино. Заслужих си я. Какво може да ми стане от една-единствена бутилка?“

Излезе от банята в хавлия и с мокра коса. Някакъв инстинкт или вътрешна светлина, както я наричаше, му внушиха, че пеперудата е в ателието. Озърна се страхливо. Луцифер седеше закрепен между лампите. Каров мина зад гърба му, Луци отпусна предните си крака, увисна перпендикулярно и извъртя очите си към него.

— Какво има, Луци? — попита Каров. — Всяка вечер ли ще ми досаждаш? От какъв зор се влачиш тук? Картините изнесох, приятели нямам, любовницата ме напусна. Едва ли ще намериш по-сучно място в София. Не ме принуждавай да те убивам с препарати!

Положи усилия да добие шик и се върна в ателието. Луци беше изчезнал. Отиде на прозореца, беше излишно да се взира в мрака. В тъмния пулп на въздуха не се различаваха зданията. Камо ли черна пеперуда! Имаше нещо противно в самия словоред, напомняше зла прокоба, от друга страна, нищо по-обикновено от нощни пеперуди в този сезон. Само вдетинено въображение би търсило нещо повече. Въпреки всички съображения на разума Каров търсеше „нещо повече“. Спохождаха го халюцинации. Какво ли беше истинското определение на „вътрешна светлина?“ Кое го заведе на онова място в градското течение на Струма, където беше катастрофирал Асен Москов? Как се наричаха онези мигове, когато виждаше с гърба си? Що за шега на въображението беше отделянето на духа от тялото в клиничната смърт, кой събуден център на мозъка проведе разговор с мъртвия Москов? Защо понякога интелектът изваждаше на бял свят познания, които не подозираше, че притежава? Къде, в какво ли се коренеше интелектът?

Отиде в Клуба на кинодейците. Свикна да ходи в това заведение. Имаше едновременно и простор, и уют. Сядаше или в бара, или в ресторанта, избираше масата така, че погледът му да не се блъска в стена, и се отпуснаше както никъде другаде. Тук си почиваше, чувстваше се добре. Но се замисли за самоубийство. Беше прекарал много тягостни часове, беше гнил в мрачни дупки, по ирония наречени стаи, беше сменил няколко бордея с претенции за ателиета и никъде тази мисъл не беше смущавала мозъка му. Тук, в блесналите от светлина салони, идеята за самоунищожението се появи сама. Опитващ вино, Каров си припомни опиянението, което изпитва освободения дух, радостната възбуда, с която изчаква изстиването на тялото. „Няма смисъл да изчаквам естествения край, животът не оправдава усилията, които изисква!“

Влезе Зоя, видя го, кимна прекоси бара и влезе в ресторанта. Няколко секунди по-късно се върна и застана пред масата му.

— Виждал ли си Антон?

— Не.

— И в ресторанта го няма — каза Зоя. — Ще ме поканиш ли да седна?

— Заповядай!

Каров й наля чаша вино, Зоя я прие мълчаливо.

— Чакаш ли някого?

— Не.

— Мога ли да остана? Не обичам да седя сама в заведение. Чух, че си бил болен, някакво отравяне, нали?

— Да.

— Нищо сериозно, надявам се?

— Не, разбира се! — каза Каров.

— Запознах се с една жена, която е писала за швейцарската ти изложба. Млада жена, позната на Антоновото семейство, Мария Димова, познаваш ли я?

— Не.

— Антон пусна пипалата, но удари на камък. Каза: „Няма да ти помагам да порастваш!“ — Зоя се усмихна. — Не си с Лилда, нали?

— Не.

— Ходи с бразилския аташе по печата. Хубав мъж, с матова кожа и зелени очи. Познаваш ли го?

— Не — каза Каров.

— Знаеше ли, че Лилда ходи с него?

— Научавам от тебе.

— Не ми се сърдиш, нали?

— Не.

— Вера... твоята любовница, се омъжила за Велин Велинов. Знаеш ли?

— Има ли нещо, което ти не знаеш?

— Хората говорят. — Зоя не се смути от апострофа, нито разбра настроението му. — Ще ми додадеш ли за уиски? Имам два лева.

Каров поръча уиски за нея и бутилка вино за себе си. Мълчаха. Зоя си играеше с леда, но погледът ѝ шареше неспокойно. Знаеше, че очаква Антон.

— Ще имаш неприятности.

— Антон... Ако дойде, няма да е сам. Има връзка с една студентка от ВИТИЗ.

Заведението беше полупразно. Ако имаше хора, щеше да намери начин да залъгва погледа си, сега трябваше да го съсредоточава върху Зоя. Виното му се услаждаше, повишаваше телесната температура, а това създаваше измамно чувство за тонус. Погледът ѝ лъщеше. Още едно уиски и щеше да изпадне в онази фаза на пиянството, която все още не се различава от нормалното състояние, но вече е освободила комплексите и развързала езика.

— Дай ми десет лева назаем — каза Зоя.

Каров ѝ даде.

— Хапни и иди да спиш.

— Искаш ли да дойда с теб? — попита Зоя.

— Не! — беше отговорът, но с увеличаване на виното, с повишаването на градуса, намеренията му се промениха и в края на краищата я заведе в ателието.

* * *

— Лилда каза на Антон, че се страхува от теб. — Зоя и Каров пиеха кафе, беше единадесет сутринта, четвъртък. В петък следобед журито щеше да приеме изложбата. В събота вечерта щеше да стане официалното откриване. Каров с нетърпение очакваше да остане сам. — Никога не знаела какво става в главата ти. Обичаш ли някого и нещо. Никога не била чувала нищо за родителите ти, не познавала твои роднини. Когато си се надвесвал над леглото на малкия, изпитвала такъв студ, все едно че леден вятър духал в стаята. Когато трябвало да каже нещо за тебе, употребявала или „страшният човек“ или „онзи дявол Каров“.

— Глупости!

— Думи на Лилда. Аз не те познавам. Това, което знам, е, че с нетърпение чакаш да си отида.

— Не е вярно.

— Не се мъчи да изглеждаш учтив! — Зоя свали пижамата и започна да се облича. — Когато Антон ми предаде думите на Лилда,

започнах да се замислям...

— И какво измисли?

— Нищо. Никой не е бил по-ларж, никога не бих посмяла да се обърна към друг за пари и въпреки това не бих могла да живея тук. Дори за да бъдеш любовница на някого е необходимо да ти внуши, че си човек. За теб аз не съм дори глупачка, аз съм месо, еди-колко си килограма месо, толкова кръв, толкова кости...

С гръб към него, вдигнала единия си крак на съседния стол, Зоя оправяше ходилата на чорапите. На половин метър от носа му лъщеше лявото и бедро, опънато и напрегнато като кожа на барабан. Изкушен и заслепен от досада, Каров изтърси пепелта от цигарата и я загаси в крака ѝ. Викът ѝ се смеси с миризмата на изгоряло месо.

— Измий го с вода и го намажи със сода бикарбонат. Помага срещу изгорено. В бокса ще намериш сода.

Прибра се в спалнята. Върна се в ателието едва след като чу трясъка на външната врата.

Излезе из пазара, купи пресен лук, кайма, бира и пригответи двадесет кюфтета. Изяде три, изпи две бири, доспа му се и легна. Събуди се три часа по-късно. Намокри главата, направи кафе. Изложбата му беше лишена от всякаква романтика, но Гъоте казваше: „Класическото е здраво, романтичното болно!“ Как тълкуваше тази мисъл? Романтично-сентименталният стил е профанизация, когато се приписва на едно общество в стабилитет.

Помпозният стил, приповдигнатата фраза имат за цел да предизвикат вяра на чувствата при пълното отсъствие на вяра на разума. Класическата линия е естествено примирена с онова общество, което е дало предпочитание на разума. Каров взе писалката и започна да нахвърля мисли. „Класическото е реалистично, а реалистичното обхваща страх от смъртта, болести, подлост, предателство. С една дума, страхът от смъртта, болката, предизвикана от изневяра, самоотвращението. Осъзнатото предателство, са класически състояния на човека, а оттам — и на изкуството... Тогава вярата в човека е изстъпление на романтичния инфантилизъм и според сентенцията на Гъоте някакъв вид заболяване...“

Телефонът прекъсна разсъжденията му. Беше Лилда. Александър беше болен, още нямал диагноза, навярно вирусно възпаление на

мозъка. Събрали консилиум... бил в безсъзнание... обаждала се от болницата...

Каров взе всичките пари, които имаше в къщи, и прескачайки стъпалата, се понесе по стълбите.

* * *

В пет часа вечерта беше отново в ателието. При детето не можеше да влезе, консилиумът още не беше се произнесъл. Да седи в болницата значеше да слуша хленча на Лилда. Немаше сили. Лилда беше предизвикала заболяването. Спрели парното за годишния ремонт, измила главата на детето със студена вода, а когато се готвела да пусне сешоара, иззвънял телефонът. „Най-много пет минути“ — казваше Лилда, но това значеше поне тридесет, Каров знаеше как протичат телефонните разговори на бившата му съпруга. Един час по-късно започнало главоболие, за да се превърна в менингит.

— Няма да крия — каза лекуващият лекар. — Професорите ще се произнесат, но за мен случаят е енцефалит. От решаващо значение е с каква бързина се развива процесът.

— Има ли опасност... за живота? — попита с пресъхнала уста Каров.

— Зависи върху каква площ от мозъка с е разпространило възпалението. След четиридесет и осем часа ще бъдем наясно.

Каров почувства, че му е невъзможно да остане в болницата. Детето беше в отделението. Да остане, значеше да седне до семейство Раеви и да мълчи виновно. „С всеки можеше да се случи!“ — мънкаше старият Раев. „Бог да ни е на помощ! — добавяше старата. — Сега всичко е в ръцете на бога!“ Каров отказваше да мисли за вина. Шофирайки по диагонала на София в пиковото движение, мисълта му се хвърляше от крайност в крайност. „Детето оздравява и го вземам чрез съда. Лилда не е в състояние да го опази. При нея ще израсне егоист и ексцентрик, един Ставрогин на балканска почва, наследил скандалната природа от майчиния си род!“ или „Смъртта на Александър ще ме освободи завинаги от връзката с тази жена!“ Каров не си признаваше, но от малък изпитваше любопитство към смъртта. Промените в живота, истинските промени, настъпват само при

невъзвратими процеси, а само смъртта беше такъв. Беше твърде млад, когато почина майка му, но мъката беше примесена и с някакво друго чувство. Тогава не се замисляше, не беше в състояние да анализира себе си, но сега наричаше това чувство любопитство. Когато животът пое нормалния си ход, когато Каров свикна с отсъствието ѝ, и скуката на ежедневието го връхлетя отново, бързо забрави възбудата, която го беше обзела в очакване на промените, но години по-късно изпита същото чувство и при смъртта на баща си. Сега възрастта, куражът, добит през годините, му позволяваха да надникне в себе си. Заедно с паниката, с ужасяващите картини, които въображението му рисуваше, в него се пораждаше ново любопитство, любопитство към пълната свобода, която би настъпила при смъртта на детето. Неговото семейство се беше състояло от трима души, сега последният от тях беше на смъртно легло. Провирайки се в гъстия моторен поток, Каров си представяше безгрижието, което щеше да го обземе, когато времето потуши болката.

Паркира автомобила, прекоси площада и хлътна в хотел „Хемус“.

Поръча „Плиска“, отпи, догади му се, плати и излезе. В пощенската кутия намери призовка за съд. Лилда го призоваваше на бракоразводно дело. Прозвуча кощунствено. Точно днес този документ не биваше да се появява. Обади се в болницата. Консилиумът беше потвърдил диагнозата на лекуващия лекар. Бяха започнали да правят пункции на мозъка, кризисния пик все още не беше преодолян.

Чакането го подлудяваше. Отиде в галерията, опита да огледа още веднъж картините, но погледът му блуждаеше, не беше в състояние да се съсредоточи. Седна в колата. Не му се пиеше, не можеше да работи, нямаше и на кого да се обади. В целия град нямаше нито един човек, когото би желал да види... може би, с изключение на Вера.

— Васил Каров на телефона, не затваряй! Твоя работа за кого се омъжваш. Синът ми е тежко болен, не ме свърта, помислих, че не би имала против да прекараш с мен няколко часа някъде... например в Кинодейците... ще бъда коректен. Кълна се! Велин обича клетвите. Искам го като лекарство. Не ти се подигравам, нито те имитирам. Ти можеш да се лекуваш с кой да е мъж, а аз имам нужда от теб!

Вера дойде точна до секундата. Имаше нещо делово и спортсменско в тази жена, но и нещо твърде мнително, нещо лудо, болезнено честолюбиво. Каров почувства размекване на вътрешностите, напирани сълзи, треперещ глас.

— Какво се е случило? — попита Вера.

Каров посочи стол, почака да се настани, повика келнера. Когато почувства, че е овладял гласа си каза:

— Малкият е в менингитна криза, можеш ли да си представиш, че не познавам нито един човек, с когото мога да бъда откровен, Велин знае ли, че си тук?

— Не.

— Ще имаш неприятности.

— В Плевен е, във връзка с мавзолея.

— Знам за този проект.

— Ти ли му го възложи?

— Не.

— Честна дума?

— Нямам нищо общо.

— Каквото и да кажеш, няма да повярвам. Може ли да направи нещо за малкия?

— Лекарите правят каквото могат. Викнах те, за да не съм сам.

— След час, час и половина трябва да тръгна за Пловдив.

— Задължително?

— Да.

Каров се усмихна криво, кисело, горчиво, отново почувства напор на сълзи, задави го нова вълна от умиление.

— Защо ме заряза? — попита той. — И то, когато бях в болницата?

Вера допуши цигарата, допи кафето. Каров виждаше, че знае отговора, че не го измисля в момента, знаеше, че нищо не ѝ пречи да хвърли всеки укор в очите му, но Вера беше чула сълзливата интонация, беше забелязала навлажнените очи и ако нещо я възпираше, в никой случай не беше съжаление. Възпираше я гнус. Каров познаваше това чувство, не един път го беше изпитвал към родителите си. Вътрешностите му се вледениха, погледът му подсъхна, очите му се превърнаха в кристали. Когато все пак Вера вдигна глава, за да го пожали с благородна лъжа, безстрастното му лице я вцепени.

— Какво ти е? — разколебана, сигурна, че е измислила напирашките му сълзи, Вера се превърна в лесна плячка.

— Чакам отговор!

— Знам отговора! — каза тя. — По-скоро вече го знам. В тебе има смърт! Имаше я в Асен, има я и у тебе! Не мога да понеса втора смърт! Ще заживея с чувството, че в мен има нещо фатално.

— Пази Велин! Ако повярваш, че е художник, и на неговите колене ще седне смъртта.

— Той не е художник.

— Това е твоето спасение.

— Разбираш ли ме, Василе? — Каров кимна. — Не се сърдиш, нали?

— Не.

— Ако остана още малко, няма да замина.

— Върви.

— Не се обиждай... — Каров кимна отново. — Велин се страхува, че ще го преследваш. Мисли, че ще му отрежеш пътищата към Съюза.

— Кажи му да не се страхува. За него ще направя каквото мога.

Вера стана, по-скоро скочи, тръгна към вратата. По някакво трепкане по тялото, разбра, че ще спре. Вера спря наистина.

— За бога, Василе, защо го лансираш? — извика, без да се съобразява с посетителите. — Заради Асен?

Каров кимна за трети път.

* * *

В ателието го чакаше пеперудата, закрепена за гипсовия орнамент на тавана. Призля му, грабна телефона, трескаво набра номера на болницата и зачака да го свържат с лекуващия лекар. Новините бяха добри. Кризата била преодоляна, детето спяло спокойно, опасността като че ли минавала. Всичко зависело от жизнените му сили. Каров затвори телефона и се обърна. Луци беше изчезнал. Тръгна из кооперацията да търси приспивателни. Намери луминал, глътна две дражета. Легна и спа до единадесет часа на следващия ден. Събути го Стив Дяков. Беше завършил първия вариант

на романа и искаше да чуе мнението му. Каров закуси студени кюфтета и отиде в болницата. Дежурната сестра потвърди думите на лекаря. Александър вървеше към подобрене, но не му позволи да го види. „Трябва му пълно спокойствие!“ Каров разбра, че няма да пробие професионалните съображения, и си отиде. В два часа посрещна Иван Манев и го остави да разгледа изложбата. Пиха коняк до шест. Когато се разделиха, прибра колата в гаража на Съюза и тръгна през парка. Минаваше седем часа. „Кой ще се появи пръв, Стив или Луци?“ Каров стопли кюфтетата, изяде едно на крак, не му се услади и ги прибра в хладилника. Стив Дяков се появи към осем и половина, Каров гледаше телевизионните новини, извини се, че бърза. „Ще се видим на откриването!“ Остави ръкописа и си отиде. Догледа новините, но след тях започна криминален филм и задържа вниманието му час и половина. В единадесет без десет взе ръкописа и легна. „Асен Москов не притежаваше фантазия — започваше първия ред на Дяков. — Фантазията се ражда като естествена реакция срещу скуката. Само народи, познали охолството и имали време да скучаят, са развили фантазия. Историческата съдба на българина не му е позволила да стигне до охолството, а това видимо се е отразило и върху художествените ценности.“ Тогава иззвъня телефонът. Беше старият Раев. Александър беше починал. Кризата се беше повторила, а жизнените му сили, не бяха стигнали да се справи с нея.

3

След погребението на Александър, Каров се прибра в ателието, решен да не излезе от там, докато не направи избора си между живота и самоубийството. Това, което преди два дена наричаше любопитство към смъртта, сега би могъл да назове смъртен ужас. Каров знаеше, че единственото му спасение е да не мисли за сина си, да потисне спомена за него под праха на ежедневието, да размие мъката в бездънната чаша с горчилка, която отпиваше от раждането си до днес... По-силно от мъката го дразнеше възпаления нерв на крака. Въпреки решението „Аз трябва да прекъсна това мъчително съществуване!“ в него се надигаше толкова мощен нагон за живот, че го принуди да се обади в Съюза и да пренасрочи за следващия понеделник отложената за неопределено време изложба.

Пощенската му кутия преливаше. Съболезнование изказваха познати и непознати, ведомства, посолства, творчески съюзи, правителството, дори Светия синод, Каров беше престанал да отваря писмата, но ги струпваше на нощната си масичка като единствена утеха.

Стив беше нарекъл книгата си „Признания от отвъдното“ и Каров се мъчеше да проникне в тъканта ѝ. Слаба книга! Вяла, малокръвна, далеч от истината за Москов. Ключарска като намерение, комплексна като мислене. Въпреки това продължаваше да чете. Очите му се движеха по редовете, но съзнанието оставаше неангажирано от невзрачната литературна провокация.

* * *

Остави ръкописа, облегна се на възглавницата, затвори очи. В леглото успяваше да се отпусне, да се почувства защитен, като че ли скатан на безопасно, недостъпно място. Децата и престарелите старци изпитваха този култ към леглото.

Каров скочи, отиде в кухнята, върна се с кафе в ръка и отново седна пред романа. Беше престанал да очаква разкриване на „истината за Москов“, достатъчно би било, ако тази книга го развличаше. Въпреки претенциозното мото, от Шопенхауер: „Животът сам по себе си е най-великото зрелище“, никаква зрелищност не се срещаше между редовете, дори клюките се размиваха в общата скука. „Животът е най-великото зрелище!“ — колкото повече време минаваше, колкото повече страници се натрупваха в лявата страна на ръкописа, толкова по-силно го занимаваше тази фраза. Да се самоубие или не, и животът схванат като зрелище, бяха в конфликт вече едно денонощие, Каров чувстваше, че няма да посегне на живота си, и това съзнание започваше да придобива сила. „Няма да напусна доброволно това зрелище!“ — беше зараждащия се мотив. Каров си припомняше жалките отломъци от личността си, положени на реанимационната маса, и потръпваше от отвращение. „Това трябва да се отложи колкото може повече!“ Или болката! Животът беше мъка, но смъртта непоносима болка, а излинелите му нерви изпитваха ужас и от най-слабото убождане, нито едно от популярните самоубийства не беше лишено от болка, а това обясняваше демографския бум и оправдаваше у най-жалкото съществуване. И все пак изкушението оставаше. Каров беше престанал да мисли за Александър, съблазънта от личната смърт изцяло владееше съзнанието му. „Единственият начин да се освободиш от едно изкушение е да му се поддадеш...“ Кой беше казал това или „вътрешните просветления“ отново му играеха старата си шега на „изострена интелигентност“. „Аз или имам чудовищна памет, или пълна липса на памет!“ — мислеше загледан в празните редове на Стив. Какво обяснение би дал на разни сентенции, зараждащи се в главата му в най-подходящия момент. Той ли ги измисляше, или приличаше на онзи, който беше преоткрил колелото. Убийството беше престъпление, най-вулгарното според наказателните кодекси. А самоубийството? Християнството го отричаше, отказваше причастие, изхвърляше го зад оградите на гробищата си и въпреки това не го наричаше престъпление. Какво тогава: бягство, акт на отрицание, лудост? Някога, някъде, преди много години, Каров беше прочел фразата: „Не съм чул за престъпление, което не се чувствам способен да извърша!“ Сега можеше и за себе си да потвърди тази мисъл, но изключваше самоубийството.

Каров дочете книгата и се опита да се подготви за разговор със Стив. Най-добре беше да напише писмо. Писането щеше да го отвлече от мисли. Каров си даде сметка, че пише студия за творчеството на Асен. Започна да го оглежда и да търси характера му в платната, припомняше си забравени черти, случки, търсеше ги в картините му и, общо взето ги намираще. Замислен за собственото си самоубийство по-лесно да се ориентира в последните дни на Асен. Бездънна бездна зееше под краката на Каров. Всяка крачка го мъкнеше към крах, но в катастрофата му нямаше срам. Именно срамът, този вирус на отчаянието, принуди Асен да направи онази крачка, от която сега Васил се отказваше. Асен беше работил в срам, срам го душеше дори когато показваше картините си. Каров не познаваше това чувство, не беше го изпитвал, не различаваше болката му и именно безсрамието му позволяваше да живее.

Остави студията в редакцията на „Литературен фронт“ и отиде в залата. Няколко минути по-късно влезе Иван Манев.

— Моите съболезнования! — каза той. — Искам лично да ти изкажа съчувствието си!

Запалиха цигари въпреки изричната забрана на пожарната.

— Какво мислиш да правиш? — попита Манев.

— Созопол. Утре вечер.

— Не би ли заминал за Берн? Или някъде другаде? Бил ли си в Париж?

— Не.

— Имаме ателиета! Ще ти подействат добре.

— Не знам езици.

— И други са заминавали, без да знаят.

— Заминавам за Созопол!

Каров не беше словоохотлив човек. Манев знаеше това от години, но сега с него беше непоносимо.

— Обади се, ако промениш решението.

— Ще се обадя след Созопол — каза Каров.

Манев тръгна, на излизане се сблъска с млада жена и двамата се върнаха при Васил.

— Да ти представя Мария Димова... в Прага сте завършили, нали?

— Да — каза Мария.

— Обещах да я представя — Манев се чувстваше неудобно и му личеше. — Би ли й отделил няколко минути?

Потупвайки канапето до себе си, Каров застави момичето да седне.

— Е? — каза Каров. — Питайте!

— Да питам, какво да питам?

— Не знам. От какво се интересувате?

— От живопис... Завърших...

— История на изкуствата в Прага. Чух! Интересува ви изложбата?

— Интересува ме, разбира се!

Васил знаеше, че го оглежда, и беше започнал да се дразни като я чу да казва:

— Лошо ли ви е?

— Не, нищо ми няма.

— Вълнувате ли се? Аз бих полудяла. След седем часа...

— Толкова много?

— Ще минат като един миг.

— За мен са страшно много. Не знам какво да правя дотогава.

— Идете някъде.

— Къде?

— Не знам... Например на Витоша.

Каров я погледна. „За първи път!“ — помисли Мария. Очите му изглеждаха съживени, дори сивото му лице доби някаква имитация на цвят.

— Ще дойдете ли с мен? Там ще поговорим. Елате, а? — каза Каров.

Мария не очакваше покана и не може да скрие изненадата.

— Не съм подготвена, нито съм облечена, нито пари имам! С какво ще идем?

— Колата ми е отвън. Ще обядваме на „Щастливеца“, ще ви върна, където кажете.

— Но... — Мария се съпротивляваше вътрешно с неясни мотиви, но някакъв глас й нашепваше: „Не отивай!“ — Надявах се да минем от картина на картина?

— След официалната част ще ви обясня всичко, техническата страна, и нещо по-важно, скрития сюжет на платната. Обещавам...

— Добре... — едва-едва измънка Мария. — Но трябва да се обадя по телефона. Моят приятел ще чака.

— Обадете се и излезте отпред — каза Каров. — Ще отида да взема колата.

Юнският ден беше ведър и слънчев дори в града, а горе планината от небето течеше злато. Седнаха на терасата на хотела. Наоколо нямаше никой. Беше рано, все още не сервираха обяд, но донесоха кафета и ги оставиха сами. Мария не знаеше как да общува с този мъж, знаеше, че е загубил сина си, беше чувала какви ли не легенди. Не всеки стигаше до смъртно отравяне с алкохол! Свита в стола, загледана в очертанятия на града, Мария не смееше да погледне това напрегнато лице, това чудовище с мътни очи, което беше забравило за нея.

— Кога се върнахте в България?

— Преди шест месеца, вече седем.

— Изглеждате ми уплашена. От мен ли се боите?

— От вас? Защо да се боя от вас?

— Като се напия, ставам свиня. Чувала сте, признайте си!

— Чувала съм! — кимна Мария.

— Няма да пия и ще изпълня обещанието си. Утре ще имате всичко, от което се нуждаете.

— Защо не сега?

Каров я погледна отново, лицето му се отпуснаше. Сега не изглеждаш страшен.

— Какво ви интересува?

— Как се чувствате в навечерието на изложба? Това е голям празник.

Каров мълча дълго.

— На официалните празници улиците се изпълват с възбудени хора, облекли най-хубавите си дрехи? Стоят им зле! Жените с фризури като кошници, походките неестествено бодри, гласовете излишно високи. Витае дух на нещо празнично. Празникът никога не започва. Минават час, два, пет, фризури се развалят, мъжките лица посивяват било от умора, било от набождащи бради, новите обувки са смазали краката, празникът още не е започнал. Тръгват да го търсят по заведенията. Влизат и откриват друг свят, светът на непрестанния празник. Мъже и жени с излети по телата дрехи, с меки гласове, с

толкова изящност, че „празнуващите“ се чудят къде да дянат ръце и крака. Празникът пак не идва. Денят свършва, разотиват се и всичко започва отначало. Моят празник много прилича на техния.

— Виждала съм такива празници — каза Мария. — Но каква връзка правите с изложбата?

— Никога вече няма да рисувам така.

— Не ви разбирам!

— Как се казвате?

— Мария Димова.

— На двадесет и пет години се почувствах художник. На четиридесет още не съм усвоил най-простите уроци. „Господи дай ми лек живот. Смъртта ще си избира сам!“ Каква глупост! „Дай ми лека смърт и ме разходи из живота!“ — такава би трябвало да бъде молитвата на художника. Това значи — „Прекарай ме през иглени уши, натовари ме с темперамент, всей слаб дух в мощно тяло, отвори ми очите за пороците, дай ми съвест“. Тогава художникът ще престане да се рови във вътрешния ад и ще обърне внимание на обикновените неща. На цветето, ей онова там, жълтото, на което дори името не знам. Ще се вгледаме в лицата си с намерение да се открием и може би да се обичаме, ще се задържаме по-дълго около децата си. — Каров мълча толкова дълго, че Мария започна да трепери от нерви. Предполагаше какво става в мозъка му. Реши, че го е връхлетяла мъката, че спомените за покойното дете отново, са го стиснали за гушата. Грешеше. Каров мислеше за баба София, чуваше гласа ѝ: „Несрета те мори, момче, вина те газии! Всичко грозно рисуващ, само мъртвото красиво. Не сърди Господа, момче!“ — Не сърдя Господа, не го разбирам! — Каров се стресна от гласа си. — Почина синът ми.

Мария кимна.

— Не намерих време да му направя една рисунка. Едно куче не съм му нарисувал, една приказка не е чул от устата ми! Дали харесвам картините. Откъде да знам? Искам сина си, искам неговите рисунки! Затова не разбирам Бога! Не разбирам природата на нещата, не знам да прилагам метода на съществуването. А като не знам това, като не разбирам основното, как да знам дали харесвам картините си. Разбирате ли ме?

Мария кимна отново, но не разбра нищо. Или почти нищо. Беше престанала да слуша думи. Гледаше. Единственото ѝ сетиво, което

действаше, беше зрението. До съзнанието ѝ се докосваха думи, складираха се в паметта ѝ и вечерта в леглото щяха да се подредят в мисли. Но сега, в този миг, запомняше чертите на този мъж, който я напускате и се връщаше. Който с мъка задържаше духа си в спокойно облакътено тяло. Страшно беше това, което чувстваше Мария, и беше готова на всичко, за да не го допусне. Като гледаше този художник, този мрачен тип със слава на пияч и скандалджия, с ужас откриваше, че никога, по никакъв повод не иска да види приятеля си и с нарастваща досада откриваше, че до отложената среща с него има само два часа.

* * *

Каров заведе Мария на някакъв адрес, вероятно у любовника ѝ. Прибра се и легна. Затвори очи, обзе го спокойствие, почувства отпускане на ръце и крака, лекота на мозъка... Спа безпаметно, без сънища. Събуди се с тежка глава и отвратително настроение. Накъса всички снимки с кораби и всички рисунки, които бяха легнали в основата на изложбата. Почисти рафтовете, изми палитрата, пригответи и опакова боите си, четките, бидона с терпентин. Подреди куфара, който наричаше „арсеналът“ и който му служеше повече от двадесет години взе душ, удари контра до синьо, облече се и излезе. В пет и десет беше в Съюза. Мария в официална рокля, с бележник в ръка пишеше, вдигнала коляното си до брадата.

— Какво правите тук? — Каров я стресна така, че изпусна бележника.

Наведоха се едновременно, Мария пламнала, с розова пелена на лицето, Каров едва сдържащ смеха си.

— Къде е любимият?

— Уплашихте ме. — Мария се насилваше да се усмихне. — Мислех да си отида, преди да дойдете.

— Тази вечер ще бъдете мои гости. Поканете приятеля си.

— Не-е...

— Защо не? Ще се съберем в „София“. Хора от бранша. Ще откаже ли?

— Кой?

— Вашият приятел.

— Но аз няма да се срещам с него...

Каров се усмихна.

— Никога?

„Никога!“ — искаше да извика Мария. Вместо това отговори тихо:

— Тази вечер...

— Добре, ще бъдете моя дама... Ето го и журито. Елате да ви запозная с няколко мастити художници.

Мария мълчеше, тиха, податлива, и Каров бързо я забрави.

Журирането беше минало в негово отсъствие. Каров знаеше, че техните очи неговата изложба е компромис. Чуваше да се говори за идеологически възражения. Смъртта на сина му ги постави в шах. Ако при друга спекула със смъртта на Александър би се чувствал отвратен, в борбата с догматиката тя беше изиграла благородна роля.

Иван Манев откри изложбата. Докато слушаше с половин ухо речта на председателя, Каров си припомняше плановете, които кроеше след развода с Лилда. Александър пораства, става голямо слънчево момче, Васил не го е виждал години, Лилда го крие, живеят или в Бразилия, или някъде другаде в чужбина. Един ден Александър почуква на вратата му. Каров не се бърка в живота на сина си, не поставя забрани, не му досажда със съвети.

Започна да различава лица. С периферното зрение беше отчел появяването на Адриана и Жак, на Вера и Велин, на Антон Гаев. Беше стискал ръцете на Стив, на Владо Матев, на Ивайло. Срещаше искрени и фалшиви усмивки. Вежливи кимвания, приятелски намигвания, различаваше дори укора от признанието, но това, което го смути, беше лицето на Мария. Докато от устата на Манев се сипеха хвалебствия, докато пътят му на художник се трасираше от верни, приблизително верни и абсолютно неверни детайли, лицето на това момиче издаваше възбуда стигнала до премаляване, страст и още нещо... Обожание! Мария почувства погледа му и очите им се срещнаха. Каров се готвеше да ѝ се усмихне, когато момичето отмести глава и обърна поруменелия си врат към него. „Тя се влюби в мен — помисли Каров с горчивото недоумение на човек, извършил неволно престъпление, — това трябва да прекъсне навреме!“

Каров се оттегли във фойето и запали цигара. От залата излезе Антон и се запъти към него.

— Искам да Ви кажа нещо... Ще ме изслушате ли?

— Да.

— Бихте ли приели съболезнованията ми?

— Разбира се. Благодаря.

— Не искам да скачам от тема на тема... въпреки това... вие сте художник! Точно аз се заемам да ви правя комплименти.

Каров постави ръка на рамото му.

— Нямам нищо против вас.

Антон извади цигари, запали, мълча миг-два.

— Бих искал да ви поканя в учебния театър... „Напразните усилия на любовта“, все пак Шекспир.

Каров прие машинално и в следващия миг вече съжаляваше. Това означаваше да отложи заминаването си за Созопол.

— Кога? — попита той.

— В събота. Ще ви изпратя билети.

Антон хвърли фаса и пъргаво се запуска по стълбите. От залата излязоха Велин и Вера. Готвеше се да се прикрие зад колоните, но женствения глас на Ивайло Денев го закова.

— Василе!

Към него вървяха семейство Велинови, Ивайло, Жак, Владо Матев.

— „Народна Култура“ дава сто и двадесет реда за изложбата ти. Близо два пъти повече от традиционната площ! — Ивайло стискаше ръката му, но вкоренения му страх от Каров го караше да бъде нащрек.

— Честито! — Матев залепи влажните си устни на бузата му.

— Считам се поканен на коктейла — каза Жак.

— Не видях Лилда — каза Адриана.

Каров се обърна към Велин.

— Кога ще видя мавзолея? Заминавам за Созопол.

— Когато искаш — каза Велин.

— Утре тръгваме — Каров се обърна към Вера. — Хареса ли ти стената?

— Важно е да хареса на теб! — Вера не очакваше такъв въпрос и отговорът ѝ беше прекалено троснат.

— Вярвам на вкуса ти! — каза Каров. — Ти имаш опит!

Мария излезе от залата и нерешително тръгна към него. Каров знаеше, че с радост би побягнала по стълбите.

— Не мога да се владея...

— Мисля, че знам причината.

Мария вдигна очи.

— Наистина ли?

— Да! — Каров стисна лакътя ѝ. — Аз съм стар, износен кон!

— Не — едва-едва каза Мария.

— Да! Утре ще се обадиш на приятеля си. Едно денонощия лудост е достатъчно.

— Не! — повтори Мария.

— Послушай ме — прошепна Каров. — Аз нося нещастие!

Късно през нощта в коктейл — залата на „София“ Вера се доближи до Васил.

— Поздравявам те — каза тя. — Малката прилича на Адриана, от преди десет години!

— Намираш ли — Каров положи усилия гласът му да звучи равно, дори апатично.

— Да! — горда, болезнено чувствителна Вера знаеше да гледа в очите. — Щастлив ли си?... Ако можеш да бъдеш щастлив човек с твоя характер!

— А ти? — попита той.

— О, аз! Моето щастие загина на Пиринския предел! — Вера се въртна на пети и се смеси с хората.

Васил Каров замина за Плевен. Получи телеграма от Велин, беше му запазил стая в хотел „Кайлъка“. Щяха да се срещнат пред стената. Излизаше, когато телефонира Мария.

— Заминаваш ли? — попита тя.

— Всеки момент.

— Размисли ли?

— Не! — каза Каров. — Няма да те взема.

— Багажът ми е готов.

— Не!

— Защо? — гласът и трепереше. Ако нещо го радваше, беше, че не вижда лицето ѝ.

— Страх ме е, Мария! Страх ме е от мен.

— Аз поемам риска!

— Не!

— Добре, ще взема влака, ще те намеря в мавзолея.

— Все едно, че те няма.

— За мен е по-важно друго...

— Какво?

— Ти знаеш!

— Не очаквай да те върна обратно!

— Ще се върна с влака... Свикнала съм. От София до Прага винаги пътувах с влак... Четиринадесет часа!

— Мария, моля те!

— Нямах право да ме молиш! Аз не те ли моля напразно?

Каров държа слушалката няколко секунди в колебание да я удари във вилката или не, после я поднесе към устата си.

— Чакай ме пред вас. След десет минути ще мина да те взема!

* * *

Прав, с ръце в джобовете, загледан в паркинга на хотела колебаещ се да кресне или не на децата, които се въртяха около колата му, Каров мислеше какво да прави. В съседната стая го чакаше Мария. Трябваше или да се махне веднага, или да прави любов с това момиче. От смъртта на Александър не беше спал с жена и въздържанието започваше да му къса нервите. Ако в съседната стая беше не Мария, а коя да е друга, не би се колебал и миг, но това прекосяване на коридора щеше да го ангажира повече, отколкото би понесъл. Мария се влюбваше в него, преследваше го с упоритостта на дете, но и с настървението на проститутка. Замислен за предстоящата си крачка, Каров все още не си даваше сметка привлича ли го това момиче, вълнува ли го секса ѝ. Беше далеч от мисълта да създава нови връзки, да увеличи жени в живота си, да ангажира съзнанието си с емоции, след като беше убеден в преходността им, граничеца с нетрайността на сапунения мехур.

Каров изсвири с пръсти и размаха юмрук към момчетата, катерещи се по торпедото на колата, но когато видя уплахата им и проследи бързия им бяг зад хотела, мисълта, че е бил жесток, наля очите му със сълзи. Застана пред огледалото, готов да надникне в истинския си образ, зад генетичното слъзно заболяване, започващо да се развива и у него. Отсреща го гледаше словоохотливата плачливост на баща му и дълбокото, граничецо с пълно отсъствие мълчание на майка му. Кой беше Васил Каров? Химическа смес от две нищожества. Самоубива ли се такъв човек? Та той е мъртво роден, продукт на хаоса. Какво има зад гърба си? Откъде да вземе сили за живот? — тези въпроси не заставаха за първи път пред него, но за първи път щеше да му се наложи да си отговори. Сега знаеше защо не посмя да посегне на живота си. Липсваше му величие на нравите, опора в миналото, перфидния, извратен и сложен ген на Асен Москов. Кръв, кръв му липсваше! Тогава откъде се появяваше тази памет? Откъде изравяше продукти на по-висша интелигентност, чужда както на него, така и на родителите му. Каров знаеше нещо за теорията на паметта. Покрай ушите му, без да прониква в съзнанието му, беше минавала някаква химическо-молекулярна хипотеза за историческата памет на човека, но човекът Каров беше артист, а артистът беше прекалено зает с амбалажа си и рядко намираще за нужно да прониква под него. Прав пред кривото хотелско огледало, загледан в слъзните си водопади, Каров се

мъчеше да разкъса изображението си, да прекара зрителния си нерв като рентгенов лъч през черепната кутия. Напразни усилия! Единственият ефект от взирането беше разширяването на слъзните канали и засилване на пороите, стичащи се по скулите.

Влезе в банята, подложи лице под студената вода и затвори очи. „Аз съм мъртъв!“ — с нарастването на това съзнание зареждаше се и неговото опровержение. Жизнените сокове се стичаха в слабините му, еректираха съществуването му, изостряха желанието му да се движи, да действа. Каров продължаваше да смесва движението с действието, но въпреки това не посмя да отиде в стаята на Мария.

В осем и половина прекрачиха прага на ресторанта. Велинови ги чакаха. Бяха избрали маса далеч от оркестъра. Велин скочи, настани Мария, изчака Васил да седне. На масата имаше бутилка „Къти Сарк“, английски цигари, кашу.

— С кола ли си? — попита Велин.

— Не.

— Няма да се откажете от един аперитив. Вие, Мария?

— Бих взела едно уиски.

— Василе?

Каров се облегна на стола, хвърли едно око на заведението погледна остро Вера, като че ли искаше да ѝ внуши настроението си, да ѝ отнеме жилото, но видя меката ѝ усмивка и се отпусна.

— И аз няма да откажа.

— Сутринта слязох в града — започна Мария. — Знаех от Васил, че в единадесет часа трябва да сте при инвеститора. Видях стената. Интересува ли ви мнение?

— Разбира се! — Велин беше взел най-важната благословия, Каровата, така че малко провокации можеха да повлияят на настроението му. Васил се готвеше да му прехвърли всичките си поръчки за монументална работа, Велин имаше и ръка, и вкус. Засега се проявяваше по-скоро като версификатор, но един ден, кой знае, може би щеше да демонстрира свой начин на рисуване.

— С какво се занимавате? — попита Вера.

Зад привидно учтивия тон и нехайно любопитство този въпрос беше атака.

— Мария е изкуствовед, завършила е в Прага.

— Да чуем мнението на Мария! — Велин се страхуваше от реакциите на Вера и побърза да я извади от разговора.

— Не съм доволна от стената! — Мария доби вид на оратор, събиращ с многозначително мълчание фокуса на аудиторията. — Работено е бързо, дълбането нервно, неравно, на места ръбовете са грапави, някъде пластът е наранен, долният слой се подава. В трактовката на цветовете и движенията се чувства силно влияние на Матис, а там, където е портретувано, на Васил.

— Кой Васил? — попита Каров.

— Имам предвид Васил Каров! — каза излишно сериозно, затова пък наивно Мария.

— Не дрънкай глупости, малката!

— Как смееш! — извика пламнала от възмущение Мария.

— Смея! — каза Каров. — Ако не млъкнеш, ще посмея да те набия, тук, пред всички!

— Ти ми отнемаш правото на мнение?

— Право на мнение има този, който има мислене. Почакай ме пред хотела, можеш да поръчаш такси!

Тишината затисна масата, обърна очите надолу, лиши ръцете от тяга. Мария стана и излезе.

— Стената не е по-лоша, от която да е друга! — Васил прибра цигарите си, допи чашата, остави я внимателно в средата, до бутилката. — Събирай кураж и работи. Ако срещнеш пречки, обади се!

Васил погледна Вера, Велин, бръкна в джобовете и напусна заведението. Мария беше изчезнала, и в хотела я нямаше. Беше събрала багажа си и заминала за София.

* * *

В ателието намери бележка от Климент Антонов или Дометиан, име, под което се беше подвизавал като игумен в манастира „Свети Илия Чудотворец“. Дометиан пишеше, че е отседнал в хотел „Люлин“ и че ще остане в София два дни. Каров намери номера на хотела и въпреки късния час помоли да го свържат с Климент Антонов.

— Вие ли сте, Каров? — чу гърлен бас. — Очаквах да се обадите. Бих искал да се видя с вас.

— Заповядайте при мен, ако не ви се вижда късно. Ресторантите са затворени, а аз, ако не друго, поне пиене имам.

— Мога ли да доведе жена си? — попита Антонов.

— Разбира се! Ще ви чакам.

Съдейки по портрета на Асен Москов, Каров очакваше дребно човече, изпито и съсухрено, с вид на отчаян дявол, но отвори вратата на пращяц от здраве атлет и една поразяваща жена. Трябваше да мине много време, да изпие много водка, за да си даде сметка, че това, което е определил като поразяващо, е пълната естественост, дори девственост на красотата ѝ.

— Как да ви наричам? — попита Каров. — Ваше преосвещенство ми се струва надуто.

Антонов побутна жена си напред и я последва в ателието.

— Не се налага да ме титулувате. Наричайте ме Антонов или Климент, както ви е удобно. Жена ми се казва Мюлвет.

— Как?

— Мюлвет. Тя е помакия.

— Вие, монахът, се оженихте за мохамеданка?

— Ние не сме религиозни — каза Мюлвет. — Познавахме вашия приятел Москов.

Каров ги покани около масата, наля водка в чашите, предложи храната, която се намираще в хладилника. Имаше нещо красиво и успокояващо в тези хора, някаква хармония, пораждаща се от расата, от добрата раса, от свободата на поведението, с която общуваха или мълчаха, напълно задоволени от присъствието си.

— Вие ни подарихте моя портрет. Моля, не отричайте!

— Аз се занимавах с имуществото на Асен. Такъв акт би му бил приятен.

— Вие бяхте много близки? — попита Мюлвет.

— ... Асен беше най-близкият ми приятел.

— Как загина? — На това мургаво лице нямаше следа от грим, сиво-зелените очи гледаха кротко, със сигурността на човек, свикнал да общува прямо, извън притворството, извън салонното лицемерие. Дълго време не знаеше какво да отговори, докато на помощ не му се притече бившият монах.

— Мюлвет пита самоуби ли се Москов?

Каров скочи и тръгна из ателието.

— Чувала ли сте да се говори за самоубийство?

— Не — отговори Мюлвет.

— Как ви хрумна тази мисъл?

Този път Антонови мълчаха дълго.

— На едно свиждане в затвора Мюлвет каза: „Художникът загина. Казват, че е нещастен случай, аз съм сигурна, че е посегнал на живота си!“ Питам я защо мисли така. Тогава не можа да ми отговори.

— Сега можете ли?

— Не! — каза Мюлвет.

— Трябва да има някакво обяснение. Никой не ви е говорил за самоубийство, най-малко Асен. Познавате ли Вера Манолова? Тя беше... близка с него в последните му дни.

— Не съм чувала това име.

— Тогава?

— Нищо не мога да ви кажа. Не, че не искам, не мога! Вие...

— Какво аз?

Мюлвет погледна мъжа си. Лицето ѝ изразяваше мъка, напрежение, умора.

— Отговори му! — кимна Дометиан.

Мюлвет наведе глава и каза тихо:

— И вие мислите за самоубийство!

Каров почувства пулс в гърлото си.

— Тази мисъл не ме напуска. И за Асен Москов имате право. Шофьор с неговата практика не би загинал на онзи завой... освен ако не е искал да загине. Разбрахте ли ме?

— Разбираш ли, Мюлвет? — попита Дометиан.

— Да! — отговори Мюлвет. — Разбирам!

— Имах прозрение, вътрешна светлина. Това, което сега осени вас. Какво почувствахте? Мои мисли ли стигнаха до вас, или собственото ви съзнание направи заключението?

— Не, не! — каза Мюлвет. — Нищо не съм чувала. Никой нищо не ми е казвал!

— Ще ви задам въпроса другояче. Знаете ли причините, поради които Асен свърши със себе си? Или тези, които карат мен да се боря със страха от смъртта?

— Вие я мъчите! — каза Дометиан.

— Моля ви, нека ми отговори... Бъдете така любезна, Мюлвет! Отговорете ми, моля ви!

Мюлвет вдигна светлите си очи.

— Картините ви са пълни със смърт — каза тя.

Дометиан промени разговора, отидоха си на разсъмване. Каров опита да разбере това, което Мюлвет премълча, но заспа в стола с лице, осветено от новия ден. Събуди го телефонът. Бившият му тъст се обаждаше да му каже, че Лилда емигрирала в Бразилия. „Аз нямам минало!“ — мислеше Каров, докато очакваше горещата вода да избие от тялото му снощния алкохол.

* * *

По реакциите на Мария съдеше, че все пак на сцената става нещо. Мария се забавляваше от сърце. Колкото напрегната и фалшива изглеждаше в професионалните си усилия, толкова неподправена и простодушна беше в личните си отношения. „Тя е добро момиче!“ — мислеше Каров, докато чакаше на сцената да се появи Антон. Гледаше представлението само когато малкия се включваше в мизансцена. Изпълняваше ролята на Жак, като че откъсната от общия смислов поток роля, на която беше определено да обяснява, иронизира, коментира и дори апострофира сценичното действие с правата на публиката.

— Харесва ли ти? — попита Мария.

— Да! — отговори Каров.

След представлението прекосиха улицата и влязоха в Унгарския ресторант. Антон се отнесе „умно“ към комплиментите на Мария и прие като достатъчно ръкостискането на Каров. Седнаха. Мъжете поръчаха вино. Мария отказа да пие, но листът с десертите я държеше в напрежение и опитваше ту някакъв крем, ту нещо друго с много дълго, непроизносимо унгарско име. Антон се направи, че не познава Мария, но му трябваше време да прикрие изненадата си и усилия да скрие лошото си настроение.

— Лилда е в Бразилия — каза Каров.

— Отзоваха Гузман, аташето по печата... Лилда замина с него.

— Говори се, че е невъзвращенка?

— Баща ми каза, че го е „вързала“. Той не говори глупости. Така е по-добре... По-добре за нея... Тук всичко би й припомняло Александър!

Нито Мария, нито Антон посмяха да добавят нещо. Разговорът тръгна в друга посока. Бащата на Антон Борис Гаев, беше купил картини от Васил... „Като че ли виждам резервацията му...“

— Старият ме попита какъв подарък искам — каза Антон. — Канара падна от гърба му, когато му показах дипломата...

— Можеше да се снабдиш с нещо полезно?

— Харесвам тази картина.

— Животът прекара покрай мене най-близките ми хора... Прекара ги като вода през пясъци... Родители, жена приятели, син, никой не остана! Досега рисувах вътрешностите си, на тъмно и загубих зрение... Сега ще се опитам да видя природата... Може би тогава ще имам око и за близките си... ако още имам такива!

— Отказвате се от този стил на рисуване? — попита Антон.

— Точно така. Отсега нататък ще рисувам цветя, деца, кучета... От вътрешната ми помия никой няма нужда! Най-малко аз!

Отново млъкнаха. Каров си даваше сметка, че ги потиска, че ту името му ги респектира, ту мисълта за болките му ги кара да онемяват, че сприхавият му характер ги плаши, че мекият добродушен тон ги подтиква към угодничество. Антон мразеше угодничеството. Съзнаваше, че е лице в лице с човек, който доминира, но си го обясняваше не с мощта на характера, а с разликата в годините. Това беше грешка...

— В кой театър ще работите? — попита Каров.

— Ако Ви кажа, ще ме презирате!

— Защо?

— В Националния...

— И защо трябва да те презирам?

— Използвах „втория начин“, за да остана в София, имам причини да го направя!

— Какви?

— Провинцията ще превърне в рутина всичко, на което съм способен! Имам сили да се справя с всяка роля!

— Дано! — каза неопределено Каров. — Виждал ли си Зоя?

— Обажда се от време на време...

— Работи ли?

— Манекен в модна къща „Диана“.

— Знам тази къща! — каза Каров.

— Друго не знаете... — Антон се усмихна хитро. — Не знаете, че ходи с вашия приятел Стив Дяков!

Каров се смя от сърце. Тази клюка го развесели така, че сълзите рукнаха отново. От смъртта на детето не беше изпивал опиата на веселието. Почувства вътрешно оздравяване изтичане на отрови, химическо разтоварване на буци мъка. Съзнателно задържа това състояние до пълното му изчерпване. Остави Антон и отиде да изпрати Мария. Пред входа я чакаше приятелят ѝ. Видя ги и хлътна в сградата.

— Очакваш ли неприятности? — попита той.

— Не — каза Мария.

— Заминавам за Созопол.

— Кога?

— Трябва ми толкова време, колкото да стегна багажа.

— Не можеш ли да го отложиш?

— Не!

— Искаш ли да дойда?

— Не.

Каров отвори вратата.

— Това момче може да те нагруби, да те удари?

— Това е моя работа! — Мария слезе и тръшна вратата. — За последен път те питам! Искаш ли да дойда в Созопол?

— Не! — Каров запали мотора.

Легнал на фалшборда, провесил крака от палубата, подпрял глава на кранците, Каров пиеше швепс, пушеше и гледаше града. Морето беше спокойно, все още не беше духнал сутрешния вятър, наречен „морският“, наоколо се въртяха сърфисти, риболовните врабчета влизаха и излизаха от пристанището, мауните теглеха чепарета. В дъното на залива водолази извършваха учебни спускания. Заливът на Созопол кипеше от дейност и въпреки това спокойствието беше всеобхватно. Тежко спокойствие затискаше Каров. Втора седмица излизаше с яхтата при изгрев, закотвяше я в средата на залива прекарваше до залез в леност и съзерцание. Никой не му говореше, никой нищо не искаше от него. Местните рибари се задоволяваха да му махнат с ръка, военните не го безпокояха, макар че катерите им често клатеха яхтата. След залез Каров палеше мотора, връщаше се на кея, вечеряше в пристанищното казино и отново се прибираше в лодката. Слушаше радио, четеше „Кво Вадис“ на Хенрих Сенкевич, пиеше кафета, кока-кола, спеше. В четири часа сутринта наливаше прясна вода, палеше мотора и тръгваше. Нямаше капитански права, затова не му позволяваха да напуска залива, но той и не желаше да го напуска. Бръснеше се на борда, от време на време скачаше във водата за разхлада, морето му служеше и за тоалетна, през другото време лежеше на слънце. Хапваше по нещо, предимно сандвичи и консерви, алкохол не пиеше. В една кофа долу в трюма държеше швепс и кока-кола, бидон с вода, няколко картона БТ, това беше всичко. От местната книжарница купи десетина романа, имаше листа, въглен и понякога рисуваше. Наблюдаваше птиците, летящи между него и слънцето. Притворил очи, виждаше пламтежа на крилете им, златистите движения. Птиците губеха плът, превръщаха се в светлина, плуваха в седеф... когато напускаха слънчевия диск, връщаха плътта си, движенията, възстановяваха плавността си... Така можеше да доживее края на дните си.

Една сутрин слънцето закъсня. На обед духна мелтем и морето побесня. Каров остана на кея, но не напусна яхтата. В пристанището

беше спокойно, вълноломите и естествената островна преграда спираха вълните, но вятъра клатеше лодката, дървенията скърцаше, заболя го глава и на втория ден се принуди да вземе квартира. Пропи. По цял ден висеше в кафенето, срещаше се с художници, вечер изкачваше залитащ наклон на улицата към квартирата си. Мелтемът се задържа девет дни. Една вечер вятърът утихна, заваля дъжд, вълната намалю, сутринта слънцето плъпна в четири часа и изглеждаше, че депресията е отминала. Не беше отминала. След мелтема остана „мъртвак“. Целия ден го клади бордова вълна. Каров повърна и закуската, и обяда, върза яхтата на кея, обяви я за продан, качи се в колата и тръгна за София.

Ръцете му трепереха, чувстваше се несигурен зад волана, завладя го неясен страх и го държа до Пловдив. Не посмя да продължи, нае стая в новотела и легна да спи. На сутринта настроението му беше съвсем друго. Чувстваше се свободен.

Яхтата беше започнала да му къса нервите. Изпи два чая с луканка, кафе с някаква торта, почувства прилив на сили и нежелание да се върне в София. Тръгна за Смолян. Денят беше пълен със слънце, планината изглеждаше сива от светлина, асфалтовия път се превръщаше в сребърна река, обливаща с кротките си води торпедото на автомобила. Сега ръцете му не трепереха, страхът беше потънал в тялото, воланът се подчиняваше. Отмина града и пое към Пампорово. В десет часа беше наел стая в хотел „Мургавец“ и се излежаваше във ваната. На обяд обу джинси, къса фланела, хапна и тръгна по баирите. Целия следобед проскита с палци под токата на колана, краката му изтръпнаха, почувства болки в гръбнака и пое обратния път. Към пет часа се добра до хотела, грохнал от умора, взе душ, падна в леглото и заспа. Спа четиринадесет часа, до шест на другата сутрин, но се събуди с чувството, че тялото му се възражда. Подобно усещане го преследваше в първите дни на борда на яхтата. Излезе на терасата и отвори скицника. Пред очите му, като стадо биволи, се редяха ниски, обли и еднообразни хълмове, зеленото късаше очите с наглата си фотосинтеза. Небето над Созопол имаше цвят на море, небето тук не беше нищо повече от въздух. Дори в слънцето можеше да се гледа. Каров хвърли скицника на масата и излезе.

В Смолян купи топъл бюрек и тръгна да разглежда града. Къщи със спретнати дворчета, наклонени калдъръми, мостове и чешми,

всичко беше така, както го показаха туристическите реклами, но нищо не възбуди ретината му и разходката взе да го отегчава. Половин час по-късно отегчението се изроди в досада, нервния реотан в десния крак се обади отново, заболя го главата. Каров тръгна към колата с намерение да се върне в София, но по пътя се сети, че в Смолян живеят Дометиан и жена му, не помнеше ужасното ѝ име. Беше лято, училищата бяха разпуснати, но все някой трябваше да знае, къде живее семейство Антонови. От милицията го препратиха в отдел „Просвета“, но и тук не знаеха адреса на Дометиан, посочиха му единствено адреса на училището. Каров тръгна да го търси с пълна увереност, че там няма никой. Завари няколко жени да маджунират прозорците. В двора на училището бяха наредени за съхнене прясно боядисани катедри, черни дъски, столове...

— Извинете! — извика Каров. — Къде мога да намеря някой от семейството на Климент Антонов?

Тогава една от жените вдигна глава и той позна Мюлвет.

— Вие?

— Минавах — Каров направи опит да се усмихне. — Къде е мъжът ви?

— В Пловдив. Отидоха с директора да купуват чиновове.

— Жалко — наистина съжеляваше. — Бях в Пампорово, умрях от скука. Утре заминавам за София. Мислех да ви поканя на обяд.

Мюлвет го гледаше със светлите си очи.

— Климент отсъства — разсеяно повтори тя.

— Вие не бихте ли ми направили компания?

— Смолян е малък град — каза Мюлвет.

Нямаше нужда от повече обяснения, тази жена знаеше да говори с малко думи.

— Разбирам! Поздравете Климент! — Каров понечи да тръгне, но нещо в изражението ѝ го накара да спре. — Желаете ли да ми кажете нещо?

Мюлвет поклати глава.

— Сигурна ли сте? Може би, нещо свързано с Асен?

— Не.

— Болна ли сте? Не изглеждате добре.

Мюлвет подпря на оградата боядисаните си ръце.

— Искях да питам нещо за Асен Москов.

— Кажете, Мюлвет! — в този миг името ѝ се върна в главата му.

— Женен ли беше?

— Когато сте се запознали с него, не. Жена му го напусна.

— Обичаше ли я?

— Да. Асен дерайлира, когато остана сам.

— Какво значи дерайлира?

Каров се замисли над обяснението на думата, но вместо точния смисъл в главата му се зародиха картини. Видя Асен в съвършения ред, създаден от Адриана, но лишен от онова привидно безредие, което прави една къща обитаема.

— Да дерайлираш значи да излезеш от релсите, да загубиш всичко, включително куража да живееш.

— Можеше да му се помогне!

— Как?

— Скъсахте пъпната му връв. Москов живя три месеца в манастира. Никой не го потърси, никой не попита жив ли е. Когато се връщаше в София, той беше решен да обича с цената на смъртта си!

Каров едва преглътна шока.

— Бяхте ли близки с Асен?

— Мъжът ми беше негов приятел.

— А вие.

— Не.

Мюлвет понечи да се върне при учителките. Едва сега Каров видя колко интерес е събудила личността му. От прозорците го гледаха мъжки лица, жените бяха оставили работата си и без всякакъв свян втренчили погледи в тях.

— Една секунда! — Каров сниши гласа си. — Вие обичахте Асен? Не ме лъжете, Мюлвет!

— Моля, идете си!

— Довиждане, Мюлвет! Предайте поздрави на Климент! Не забравяйте, аз търсех Климент Антонов!

* * *

Каров пиеше кафе в ателието и мислеше върху думите на Мюлвет. Как ли се чувства човек изоставен от близките си. Каров беше

живял четиридесет години с мисълта, че е самотник и такива смущения не бяха негови. А Асен? Мюлвет криеше нещо. Единственият човек, който познаваше Асен на фона на манастирската обстановка, беше Мария, жената на Борис Попов.

Васил набра номера и отдъхна, когато в мембраната прозвуча женски глас.

— Вие ли сте, Мария? На телефона е Каров. При мене дойде семейство Климент Антонов, бившият игумен Дометиан и неговата жена Мюлвет, помните ли ги?

— Живях с тези хора — отговори Мария.

— Мюлвет говори за Асен като за стар познат... повече, като за много близък, разбирате ли ме?

— Да.

— До такава степен близък, че загатва за смъртта му като за нещо, което е трябвало да се случи... може би сте чувала, има слух, че Асен Москов се самоуби?

— Да! — повтори Мария.

— Мюлвет е сигурна, че Асен е посегнал на живота си. Изуми ме и нещо друго, тази жена разгада мислите ми, за мен тя знае повече от който и да било.

— Тя е магьосница! — каза Мария.

— Чак магьосница... Моят въпрос е друг. Близка ли е Мюлвет с Асен, любовница ли му беше, извинете за директния въпрос?

— Мюлвет е магьосница! — повтори Мария. — В Родопите я наричат „Черната пеперуда“.

— Как! — погледът му отскочи от гипсовия орнамент на тавана, там, където обикновено висеше Луци.

— Черната пеперуда!

Каров затвори телефона.

На обяд счетоводителят на Съюза му предаде банковата сводка от изложбата. Сумата беше доста по-висока от очакванията, но Каров понасяше спокойно и липсата на пари, и изобилието им.

В кафенето срещна Велин. Разплащаше се с групата си. Когато работниците си отидоха, Велин го покани на обяд.

— Вера е бременна, лежи за задържане — каза той.

Отидоха в Руския клуб, но едва се бяха разположили на масата, когато от входа се зададе Жак Биджерано.

— Здравейте момчета! — „Умореният тигър“ седна на един от свободните столове. — Днес имам голям празник! Най-щастливия ден в живота ми! — Жак се усмихна тъжно и добави: — Какво ще пиете? Навърших петдесет години!

И двамата бяха с автомобили, отказаха. Жак си поръча бира, отпи и се облегна в стола.

— Знаете ли на какво прилича нашата маса, момчета? Пир на лешояди! И знаете ли какво има в блюдата ни? Късове от Асен Москов, в моето е жена му, парите, които ѝ остави, работата, която ми намери, във Велиновото — любовницата му, дори колата, с която загина, в твоето... — Жак срещна тежкия поглед на Каров и не довърши. — Ти си знаеш! — Жак направи пауза и добави: — Ада ще дойде всеки момент.

Каров не дочака Адриана, дойде мусаката си и излезе. Извади скицника и нареди рисунките из ателието; птици, слънце, море, корабчета, сърфисти, разплути движения в ослепителна светлина, юг, горещина, леност, това беше донесъл със себе си от Созопол. Сега трябваше да отсее тези, които го задоволяват като мислене и движение. Не усети как мина времето. Работеше бързо, с чувството, че работи мощно и с прозрение. Избра двадесет и две рисунки, налепи ги със скок по стената и обмисли новия цикъл. За първи път щеше да работи с жизнерадостна цветна гама от натура и с възторг към натурата. Знаеше пред какви рискове ще го изправи новата тема. Ръката, му сама щеше да посяга към деформацията, окото му само щеше да търси и натрапва грозното, мисълта му щеше да го обвинява в инфантилност, в прехласване по кавалентното. Каров знаеше, че е изправен пред най-тежкия миг в професионалното си развитие. Предстоеше да разшири погледа си, да отвори око за красивото, да утвърди живота в период, когато смъртта коси близките му. И въпреки това трябваше да го направи. Иначе живописиста му щеше да се превърне в урод, недостоен за човешкото око.

Гладът го подгони на улицата. Прекоси площада и влезе в ресторанта на хотел „Хемус“. Заведението беше до такава степен претъпкано, че се принуди да запали колата и да потегли към центъра. Преди да отиде в Клуба на кинодейците, опита да намери маса в Унгарския ресторант, в Руския клуб, никъде нямаше места, като че ли целият град беше решил да се забавлява именно тази вечер. Не искаше

да влиза в „Кинодейците“, знаеше, че ще срещне някой, че ще започне пиене, че ще се прибере късно. Искаше да се опази от отрови, но влезе и първите хора, които попаднаха в зрителното му поле, бяха Стив Дяков и Зоя.

— Ще седнеш ли? — попита Стив. Резориусите му бяха изтеглени в хитра гримаса, очите му обаче се усмихваха обидено и имаха твърд блясък. Каров знаеше причината. Стив не беше „гълтнал“ писмото му по повод романа на Асен Москов.

— Ще вечерям. Ако сте тук, ще дойда после.

Седна сам, поръча домашна наденица с фасул, шопска салата, вино „Евксиноград тип 212“, мисълта, че ще трябва да се насилва в неискрен разговор с риторик като Дяков, го караше да се чувства натоварен и Каров усети началните сигнали на реотана в десния си крак. Спаси го Стив. Симулирал отиване до тоалетната, той дойде на масата и поиска пари. Каров му даде петдесет лева и дояде наденицата си с върховно удоволствие. Унижен със заем, Стив нямаше да посмее да го пресича.

— Ще се женим! — каза Стив. — Зоя може да мъкне моя кръст още няколко години. Как мислиш, ще издържи ли на напрежението?

— Защо не?

— Пиша мъчително, нервен съм, често оставам без пари...

— Всички сме живели зле! — подхвърли Каров.

— Ти беше име. Случаят Дяков е друг. Мен не ме харесват дори тези, на които държа.

— Имаш предвид мен?

— Никой не обича истината! Истината е атомна бомба.

— Може би — Каров не разбра какво иска Стив и защо води такъв разговор, — може би... — повтори той.

Стив знаеше да разбива мълчание и не се боеше от самоунижения.

— Истината е безсилие! — гласът му беше дрезгав, очите — злобни. — Как оценяваш втората си изложба?

Каров разбра провокацията.

— Зле! — каза той.

— И се готвиш да ми внушиш, че това е истинската ти оценка?

— Да.

— Чуваш ли, Зоя? Каров е усъмнен. Това трябва да се запомни. Може би ще ни кажеш защо?

— Бих ти казал, но се съмнявам, че имаш желание да ме слушаш.

— Прав си! Нямам желание да слушам лъжи! Изложба, която се разпродаде за два дни, която ти донесе... не смея да предполагам сумата, но знам, че е непостижима за мен...

— Все още непостижима! — опита се да го прекъсне и за миг успя. — Ще дойде ден, когато ще разрешиш финансовите си проблеми.

— Такъв ден никога няма да дойде! Такъв ден идва за културни спекуланти, за търговци и за пирати, но никога за тези, които пишат истината!

Каров стана.

— Нямам нерви за лошото ти настроение!

* * *

Намери бележка от Мария. „Знам, че си в София, обади ми се. М.“ Каров не се обади, прибра се, направи чай и седна да слуша музика. Очите му вървяха от рисунка на рисунка, докато не се спряха на една: Крила на гларус, подпалени от лъчите на изгряващото слънце. Разпъна статива и седна. Когато започна да нанася основния тон и да го размазва с ножа, телефонът го стресна. Беше Мария.

— Спеше ли?

— Не — Каров все още не знаеше с кого говори.

— Мария е на телефона.

— Познах те! — излъга неловко, но по мълчанието ѝ установи, че това не ѝ е убягнало.

— Как прекара в Созопол?

— Добре.

— Кога се върна?

— Вчера, всъщност днес.

— Мога ли да дойда при теб?

— Много съм уморен, готвех се да лягам.

— Разбирам! — Мария мълча по-дълго, отколкото допуска телефонна пауза. — Върнах се при моя приятел, искам да знаеш това... от мен!

— Така е по-добре.

— Може би... работиш ли?

— Да! — Каров побърза да поправи впечатлението за лъжа. —
Работех. Сега лягам.

— Лека нощ, Василе!

— Лека нощ.

Каров остави слушалката и се върна пред статива. Работи леко и с вдъхновение. Когато легна, беше осем без десет сутринта, но първата картина от новия цикъл беше завършена.

„Тясно ми е това ателие!“ — мислеше Каров. Лятото се случи сухо и горещо. През юли температурата стигна четиридесет градуса. В югоизточното ателие термометърът изнемогваше. В началото на август падна дъжд, но вместо да разхлади града, увеличи задуха. Изпаренията започнаха веднага след разсейването на облаците. Каров се отби при бившия си тъст. Завари го болен. Иван Раев беше прекарал два инфаркта и не мърдаше от леглото. Посрещан го с тъжна ирония.

— Ела, сине! Сега нямам нищо, освен тебе!

Каров седна до леглото. Обичаше този човек, единственият, който го прие радушно в налудничавия си дом, единственият, който не се опитваше да се налага.

— Всичките ни нещастия се дължат на тази вещица — говореше за старата, но ако друг път в отношението му можеше да открие незачитане, сега в очите му гореше омраза, само омраза. — Не я изгоних само от мисълта, че Лилда ще порасне като дива круша. Сгреших! Когато преследвахме „битовото разложение“, трябваше да я засиля в Белене и забравя за нея. Аз съм за убиване. Ако бях провел твърда линия сега и Сашко да е жив и Лилда нямаше да е изменила на бащините си идеи!

— Казах ти да не й даваш пари! — подхвърли старата. — Нищо не трови младия живот повече от парите!

Иван Раев уморено затвори очи. Не му се говореше. Каров си представи живота на тези старци и почувства слъзни напъни.

— Знаеш ли защо те безпокоя? — каза той, когато реши, че Раев е годен да слуша. — Задушavam се в това ателие. Имаш ли нещо против да довърша вилата? В града не се живее...

— Довърши я — кимна Раев. — Нямам нужда от нищо, а на старата мръсница й е много и това, което има!

— Може би трябва да уредим някакви документи... Да се задължа срещу къщата да ви изплащам някакъв дял? Ще говоря с адвокат...

— Не ни дължиш нищо! — каза старият. — Къщата е на твое име... все още.

Каров изпусна сълзите си.

— Какво има, моето момче?

— Нищо — Каров стана. — И аз останах без нерви!

— Пиши на Лилда... Да се върне!

— Мислиш ли, че има смисъл?

— Не! — каза старецът. — Няма смисъл!

* * *

Каров се зае с вилата. Беше покрита, но нямаше нито дограма, нито подове. Събра майстори и форсира строежа. За един месец къщата беше боядисана, остъклена и завършена откъм строителната част. Оставаше да се почисти и ограда двора, да се мебелират стаите. Дърветата правеха естествена ограда, вилата не се виждаше зад плътния тополов пръстен, но с мебелировката проблемите едва започваха. Вилата беше извънредно голяма за нуждите на един човек, особено с неговия нрав и с пълното му незачитане към вещите. Строежът, започнат от Лилда по фантастичните планове на Станислав Манолов, предвиждаше два етажа за живеене и трети — ателие. Долу имаше два хола, свързани с летяща врата, кухня и сервизни помещения, горе четири спални с бани, ателието също имаше сервизни помещения и тераса на половината площ на къщата. Когато работата приключи, Каров купи мокет, постла всеки квадратен сантиметър, накова вътрешните стълби с пътеки и започна да се пренася. Обяви ателието за продан. Когато остана сам в къщата, без телефон, без никаква връзка с града, изведнъж го обзе онова спокойствие, което изпита върху борда на яхтата. Започна да открива прелестите на двора, зася перуники и лалета, с помощта на местния дърводелец скова чамова беседка и се зае с оградата. Реши да опаше двора с телена ограда, имаше опасност да заприлича на концлагер. Отново извика зидарите. Заедно с оградата щеше да се сдобие и с гараж. Докато го отделяха от външния свят, Каров слезе в София и се раздели с ателието. Сега нямаше нищо общо с града. Купи канапета, фотьойли, маси, столове. Стараеше се между тях да има цветова търпимост. Не се

интересуваше нито от стил, нито от форма, стига предметите да изглеждат удобни и да запълнят празните помещения. Първият сняг го завари почти завършил обзавеждането. Местните ателиета ушиха жълти пердета, жълти кувертюри за двете легла, с които разполагаше. В първия обилен снеговалеж пристигна камиона с кухненските принадлежности, а същия следобед, в навечерието на Бъдни вечер, заработи и парното отопление. Вечерта Каров заключи колата в гаража, въртна ключа на дворната врата, прибра се в къщата, седна и включи телевизора. Нямахше нищо за ядене. В хладилника се мъдреше една-единствена бутилка сливова ракия, купена за зидарите. Изпи първата чаша с чувството, че празнува, нова къща, бягство от града, пълна свобода. До края на телевизионната програма беше изпил близо литър, но поводът за празника все още не беше се избистрил в главата му.

* * *

За пет месеца зима само два пъти слезе в града. Първият път го подгони остра нужда за жена. Каров обиколи заведенията, преседя до затваряне в Клуба на архитектите, но тръгна за Бояна уморен, изнервен от кафета и сам. Следващият път слезе за премиерата на Антон в Националния театър. Не запомни нито заглавието на пиесата, нито името на автора, но Антон му хареса и остана да му го каже. Остана и на банкета в бара на театъра. Не пи. Директорът го покани на официалната маса, запозна го с някакви шефове, шефовете го познаваха и Каров се поддаде на сладката отрова — популярност. Вечеря записан в разговори ту за живопис, ту за театър, виждаше веселието на младите артисти, барът се тресеше от танците им. Когато управителят обяви края и изключи магнетофона Антон се приближи и клекна до него.

— Би ли ни поканил в Бояна? — попита той.

Каров се сбогува с директора, купи няколко бутилки водка и слезе пред вратата. Чакаха го двајсетина души...

Когато проветри спалните и се качи в ателието, през стъклената врата на верандата видя някакъв силует да крачи из двора. Излезе и се надвеси над парапета. На долния етаж кънтеше музика, сенките на

танцуващите играеха в светлите карета, оставени от прозорците. Силуетът се отдалечи към вратата, после тръгна из двора с равни, бавни крачки. Беше жена, сигурно пияна и положително от гостите. Каров се върна в ателието, прибра картини, рисунки, заключи ги в шкафове и слезе долу. Антон го посрещна.

— Къде беше? — попита той.

— Направих къщата обитаема! — несвързано отговори Каров.

Отпи първата глътка тази вечер, огледа се. Без да се притеснява или да се чувства не на място сред тези хора, Каров си даде сметка, че би предпочел гостите му да бъдат поне два пъти по-малко. Подпрян на перваза на прозореца, загледан в танцуващия Антон, той изпи два екса един след друг. Трябваше да настигне гостите си. С чаша в ръце, Каров излезе на въздух. Под единственото дърво в градината видя онзи силует, който тръгна към изходната врата. Беше млада жена, вдигнала яката на къс кожух, с тънки обувки и найлонови чорапи, с цигара в уста и ръце, потънали дълбоко в джобовете.

— Защо не влезете вътре?

— Ще вляза — каза жената.

— Не сте облечена за дълги разходки.

— Много ми е студено!

— Ще настинете!

— Нека поседя още малко.

Момичето излезе в светлината и Каров разпозна една от актрисите, появила се тази вечер в някакъв комичен епизод.

— Ваша ли е тази къща?

— Да. Елате да ви я покажа отвътре.

— Обичам заградени дворове. Това е двор за деца. Когато бях малка, бях сигурна, че ще отгледам децата си в двор като вашия. Няма значение каква е къщата! И на много по-малка бих се радвала.

— Имате ли деца? — попита Каров.

— Не.

— Ако имахте, щях да ви дам къщата...

Каров се върна в хола. Гостите или танцуваха, или говореха на групи. Антон, единственият човек, когото познаваше, държеше някакво момиче за лицето и подпираше челото си в нейното. Каров се повъртя миг-два, никой не му обърна внимание, взе бутилката и се качи в ателието. Седна на тъмно, от коридора проникваше светлина и

музика, чуваха се гласове, танци, смях... Някаква двойка се изкачи до втория етаж, влезе в една от спалните и превъртя ключа. Каров беше започнал да се дразни и се готвеше да слезе долу, когато отново чу стъпки. Стъпките се изкачиха на втория етаж, отвориха една след друга незаключените врати, запалиха лампите, не намериха никого, поколебаха се на площадката и продължиха към ателието. Беше сигурен, че Антон е тръгнал да го търси, когато от светлината изплува силуета на актрисата. Влезе все така с кожух, с ръце в джобовете.

— Защо се скрихте чак тук?

— Не обичам да участвам трезвен в пияна компания.

— Аз не съм пила нищо.

— Искате ли?

Момичето кимна свали кожуха си, пусна го на пода и се свлече на колене върху него. Каров ѝ подаде бутилката, стана, донесе чаша.

— Вие сте важна птица, нали? Ако се съди по къщата и пари не ви липсват. На мене тези неща ми правят впечатление. Наздраве!

— Наздраве! — Каров седна в грубия си буков стол.

— Никога не съм била на изложба. Нямам представа какъв художник сте. Това обижда ли ви?

— Не.

— И да ви обижда нищо не може да се направи. Дори да ви излъжа не мога. Васил Каров? Не, никога не съм чувал името Ви. Антон разказваше, че сте имал голям успех в Швеция?

— Швейцария.

— Все едно. Вярно ли е?

— Не отидох да видя как върви изложбата.

Момичето втренчи очите си в него.

— Вие май не сте маниак? Знаехте ли, че ще ви потърся?

— Не.

— Лъжете! Защо не заключихте вратата?

— Мислех да сляза долу.

— В една от стаите правят любов!

— Чух ги като се качвах.

— Нейният мъж е между гостите.

— Не искам да знам кой е.

— Защо?

— Не бих се чувствал добре. Искате ли да слезем?

— Не искам да сляза, не искам да гледам картините ви, нито да разглеждам вилата. Няма да легна с вас... никога!

— Не си спомням да съм ви го предложил — Каров се усмихна и това не убегна от погледа ѝ.

— Не сте... още! Но може да решите да го направите. Сам ли живеете?

— Да.

— Скучно ли ви е?

— Липсват жени, но свиквам... хората живеят с години в затвори и болници.

— Онанират!

— Може би...

— Сега имате ли нужда от жена? Долу има достатъчно... Искате ли?

— Ако закъсам, ще ви се обадя.

— Не се стеснявайте. Нищо не ми струва.

Каров се усмихна за втори път.

— Защо се смеете?

— Отдавна не бях срещал услужлива жена.

— Нали? — сега и момичето се усмихна. — Гавра за гавра. Преди половин час се готвехте да ми отстъпите къщата. Вашата гавра беше доста по-груба, още повече...

— Още повече? — попита Каров, след като се увери, че няма да продължи сама.

— Още повече като не знаете как живея!

— Как живеете?

— Кофти! Не съм първа младост, от Търново съм, тъпча се под наем при една луда баба... влага и мухъл, а вие се ширите сам в този дворец... жена, а? Не са малко жените, които ще легнат с вас само от ужас пред този разкош!

— Говорите глупости! Как се казвате?

— Елена Павлова.

— Ако нямате жилище, останете. Ще имате достъп до цялата къща, с изключение на това ателие. Ако имате мъж, деца...

— Да доведе и тях, така ли?

— Да... Сега елате да слезем долу?

— Искате да кажете, че мога да доведа детето си тук и да живеем в тези безбройни стаи?

— Щом ви казвам, значи можете!

— За колко време?

— Докато е необходимо.

— Това може ли да се проточи година, две?

— Без значение.

— А какъв наем ще поискате?

— Вие сте невъзпитана жена!

— Като че ли наистина нямате нужда от наем... като изтрезнеете, няма ли да ми посочите вратата?

— Не.

— Разведена съм. Отдавна. Мъжът ми има друго семейство, друго дете... не се интересува от нас, но...

— Но? — повтори Каров.

— Имам любовник... колега. Човекът, който ме покани в театъра...

— Защо ми казвате това?

— Да знаете истината!

— Значи, решихте да дойдете... Колко годишно дете имате?

— Шестгодишен син...

Елена се пресегна, взе от цигарите и почака да ѝ поднесе огън. Каров отпи, стана и запали лампата над леглото. Ателието възстанови площта си и откри страничните помещения.

— Това там баня ли е?

Каров кимна.

— Къде си готвите?

— Не готвя. Ям навън.

— Аз мога да готвя.

— Предпочитам ресторантите! Ям, когато искам и каквото искам.

Елена стана, взе кожуха си, чашата.

— Ще доведа Валентин... Той е при мама... във Велико Търново.

Два дни по-късно пред входната врата спря такси. Каров видя някакъв мъж да мъкне куфари и слезе да му отвори вратата.

— Каров, нали? Казвам се Ангел Илиев. Елена ви е говорила за мен.

— Вие сте нейният приятел?

— И така може да се каже... Имате ли десетина минути? Да освободя ли таксито?

— Освободете го — каза Каров. — И без това слизам в града. Ще ви закарам.

Ангел Илиев внесе куфарите, освободи таксито и се върна.

— Елена отиде да доведе сина си. Ще пристигне късно... Точно в полунощ ще слезе на Централна гара. Моли ви да я посрещнете.

— Аз?

— Сама няма да се оправи.

— Вие защо не я посрещнете? Кой от двамата е нейният... приятел?

— Аз съм човек със семейство. Как ще обясня на жена ми такова закъснение? Разбирате, нали?

Каров почувства крака си и побърза да прекъсне този разговор.

— Това променя нещата... Ще я посрещна. Дано да я позная...

— Елена ще ви познае! — лицето на Илиев издаваше облекчение. — Знае всичко за вас... от Антон? Знае и за детето ви, Бог да го прости! Какви ли нещастия идват до главата на човека... От раждане до гроб мъка, мъка, мъка...

Васил Каров се сети, че във вилата няма нищо за ядене. Излизаше от кино. Беше се вмъкнал в първия салон да убие два часа, но оставаха за убиване още три и половина. Купи храни, но месо не намери, беше късно. От Клуба на кинодейците, взе сурови пържоли. Беше десет и петнадесет. В синия бар на Новотел „Европа“ поръча уиски, кафе и заубива времето. Изпи кафето, слуша пианиста, издържа до единадесет и десет, паркира на гарата, излезе на перона и зачака влака. Елена го позна. Сега изглеждаше съвсем друга или тогава в къщата, алкохолът беше деформирал образа ѝ. Водеше за ръка малко момче с остро носле и големи, тъжни сини очи. Каров взе куфарите и ги поведе. Мълчаха. В огледалото разглеждаше детето. Сега, без шапка, разпилял гъстата си тъмно руса коса по раменете, Валентин приличаше на красиво момиче, едно от тези, което по филмите наричаха „енджъл фейс“.

— Илиев ви каза защо не може да ни посрещне, нали?

— Да.

— Презирате ли ме?

— Странни идеи имате!

Детето мълча през целия път. Когато влязоха в къщата, приближаваше един. Валентин едва държеше очите отворени! Елена го изкъпа и го сложи да спи, беше го нахранила във влака. Каров преседя в хола до два часа. Елена слезе, опече пържоли, отвориха вино. Мълчаливо изядоха месото, допиха бутилката.

— Това са ключовете от външната и от дворната врата. На стаите има ключове. Добре дошла, Елена! Нека си говорим без официалности!

— Разбира се! — каза Елена.

— Лека нощ.

— Лека нощ, Василе!

Каров тръгна по стълбите.

— Ако Валентин реши да се... сближи с мен, не би имала нищо против, нали?

— Не, разбира се!

— Тогава всичко е наред! Лека нощ!

Каров се прибра в ателието, затвори вратата и се отпусна на стола. Беше уморен, виеше му се свят, виното го беше хванало. Странни вълнения го владееха от три дни насам и силите му не стигаха да се справи с мисълта за принудителните промени, нахлуващи в живота му. Под един покрив с една жена и едно дете... от утре... утре, вдругиден, имаше време за мислене. Каров стана и излезе на верандата. Студено. Долу някъде, през мъглата, проникваха мъждукащите светлини на София. Там долу беше неговият град. Тук, в тази вила живееше духовния скелет на Васил Каров.

— Василе! — Елена излезе на верандата. — Почуках...

— Хвана ме виното.

Елена мушна ръката си под неговата.

— Зная за сина ти. Искам да знаеш, че зная всичко!

— Илиев ми каза.

— Къде е нашият прозорец?

— Точно под верандата.

— Обичаш ли тази вила?

— Не знам. Отскоро живея тук.

— Лилда... твоята жена, пише ли?

— Не.

— Студено е. — Елена влезе в ателието, Каров я последва, затвори вратата, дръпна завесите.

— Отивам да спя! — каза Елена. — Лека нощ! Благодаря!

— Никога не ми благодари!

— Утре ще направя кафе и ще те събудя. Искаш ли?

— Ще съм станал вече.

— Ще почукам.

— Добре.

— Лека нощ, Василе!

— Лека нощ.

Когато стъпките ѝ заглъхнаха, Каров се съблече и легна. Топлината на леглото го погълна. Събудиха го гласове, седна в леглото. Беше девет часа на другия ден. Единият глас беше на Елена, но трябваше повече от минута, за да разпознае острия тенор на Ангел Илиев.

— Павлов е дошъл да живее в София — каза Елена една сутрин.
— По-страшна вест от тази не мога да си представя!

— Кой е Павлов?

— Бившият ми мъж, бащата на Валентин.

Елена отиде на репетиция, Каров остана сам с момчето. Когато направиха закуска и седнаха да пият мляко, дойдоха телефонните техници. Въртя се около тях повече от два часа. Завари Валентин да рисува. Каров седна зад статива. Работеха мълчаливо до един и половина. Елена не се върна.

— Не си ли гладен? — попита Васил.

— Гладен съм.

— Искаш ли да си направим обяд?

— Знаеш ли да готвиш? — попита Валентин.

— Някои манджи да. Какво ти се яде?

— Кебапчета.

— Кебапчета не мога, но знам едно място, където правят страшни кебапчета.

— А пари?

— Какво пари?

— Аз нямам пари. — Валентин беше сериозно дете, рядко се смееше, никога не досаждаше, не капризничеше, за шест месеца съжителство Каров не го беше чул нито да повиши глас, нито да поиска нещо.

— Не се безпокой! Иди си смени ризата, излизаме.

Валентин се изми, облече единствената си бяла ризка, дори беше опитал да вчеше много гъстата си, излишно дълга коса. Докато Каров проверяваше маслото на колата, той се навърташе наоколо.

— Василе!

— Кажу.

— На Витоша ли ще идем?

— Не искаш ли?

— Защо не вземем мама? И тя обича кебапчета.

Завариха Елена в Клуба на театъра. Изглеждаше пила, но се владееше. Масата беше пълна с артисти, но направиха място и за тях.

— Отиваме да ядем кебапчета — каза Каров.

— Идвам! — Елена плати сметката си. „Две големи!“ — помисли Каров, загледан в лицето на малкия. Валентин изглеждаше непроницаем, трудно се различаваха чувства по лицето на този малък мъж.

Наближаваше три часа. Заваля проливен дъжд. Никъде не сервираха вече, във всеки случай в града беше късно за кебапчета. Заведе ги в „Кошарите“. Беше претъпкано, едва намериха места. Две момчета караха велосипеди понита и Валентин се заигра с тях. Елена поиска нова водка. Отиде до тоалетната със сутиен в чантата.

— Не мога да дишам! — каза тя. — Камъни ваят върху главата ми! Павлов иска да се срещне с Валентин, свалиха ме от роля... имам едно предложение в киното, но...

— Но? — попита Каров.

— Искат да ме съблекат гола!

— Това отдавна не прави впечатление.

— Съветваш ме да приема?

— Поискай съвет от професионалистите. Илиев на какво мнение е?

— Илиев няма мнение. Жена му е научила всичко, очаквам страшен скандал. Заплашила е да дойде в Бояна.

— Това не бива да стане. Трябва да пазиш Валентин от сцени.

— Какво да направя?

— Не знам. — Каров гледеше играта на децата. Мисълта му тръгна в друга посока. — Имаш ли нещо против да му купя едно пони? Виж колко добре кара!

— Остави това сега! Кажу какво да правим с госпожа Илиева?

— Няма да допусна Валентин да стане свидетел на истерични сцени! — каза Каров.

— Донесоха ли кебапчетата? — извика момчето.

— Не още! — извика Каров по същия начин, без да се съобразява с посетителите. — Аз ще те викна!

— А аз? — попита Елена.

— Какво ти?

— Как да се оправя с мадам Илиева?

Каров не очакваше такъв въпрос.

— Защо питаш мен?

— Би могъл да ме защитиш, ако си мой приятел.

— Как?

— Не се ли сещаш?

— Не.

Елена отпи едра глътка и подпря войнствено лактите си на масата.

— Веднъж можеш да направиш нещо и за мен, нали? За майката на твоя Валентин. Дори неискрено!

— И какво да направя? Престани със загадките!

— Можеш да кажеш на Илиева, че живееш с мене и че нейните подозрения те обиждат!

— Да! — кимна Каров. — Ще го направя, разбира се!

Донесоха обяда. Възбуден, с пламнало лице, Валентин дотича на масата и се зае с кебапчетата, но му направи впечатление, че Елена не яде.

— Не си ли гладна?

— Мълчи и яж! — кресна Елена. — Много си малък да ми държиш сметка!

Валентин дояде мълчаливо обяда. Възбудена от алкохола Елена едва въздържаше нервите си.

— Върви да играеш!

Останаха сами. Дъждът спря, децата напуснаха навеса и излязоха в двора.

— Трябва да се върна в театъра.

— Най-добре е да поспиш — каза Каров.

— Мислиш, че съм пияна?

— Пила си.

— Нищо ми няма! Изнервена съм, не ми върви, отвсякъде се сипят удари, това е всичко. Кога ще говориш с Илиева?

— Когато искаш.

— Сега!

Каров едва потисна яда си. Тази жена започваше да го командва.

— По телефона ли?

— Да! — Елена отвори чантата си. — Ето номера! Кажи й, че до ушите ти е стигнал този слух, който те измъчва... — Елена се изсмя

дрезгаво. — И те обижда! Не забравяй да кажеш, че те обижда!

Когато разбра кой е на телефона и по какъв повод се обажда Илиева побесня. Нарече го мухльо, посъветва го да изпъди „тази разюздана курва с очи на Богородица“, Каров се опита да я прекъсне, но бързо разбра, че докато не я остави да грохне от злоба, няма да вземе думата. Илиева се измори и заговори за него. Мъж като Каров, известен художник. Човек със средства и възможности, не бива да се свързва с първата мръсница, която попадне в леглото му, „Тя ви слага рога, Каров! Тя ще бъде вашата гибел!“ Тогава дойде неговият ред.

— Грешите! — каза Каров. — Аз съм близък с вашия мъж, знам отношенията им. Те са само колегиални, уверявам ви! Елена има дете, което аз ще осиновя!

— Вие сте луд!

— Не, не съм! И Елена и детето заслужават по-добра съдба, вие сте жестока с нея! Сигурен съм, че един ден ще се срамувате от днешната си ярост.

Илиева мълча дълго.

— Каров! — каза тя в края на краищата. — Искам да ми се закълнете, че вярвате в това, което чух от вас!

— Имате честната ми дума! — излъга с пълното съзнание, че е лъжец, и с нарастващ гняв към Елена.

Върнаха се във вилата. Елена видя телефона, заповяда на Валентин да ляга и се зае с оповестяването му. Каров я чуваше да говори с гърления си алт ту с Велико Търново, ту с приятели и приятелки от София.

Качи се в колата и отново слезе в града. От „Кореком“ купи пони, но когато тръгна да обикаля щандовете, купи и други вещи. Джинси и яке на малкия, червен английски пуловер. Сети се, че ще бъде грозно, ако не вземе нищо и за Елена. Избра някакъв парфюм, марката не му говореше нищо.

Елена спеше, но Валентин го чакаше в ателието. Кръвта изтече от главата му и лицето му изрази ужас. Каров го взе за ръка и слязоха на двора. Валентин мълчеше, обвини сърчно ръкохватките. Кракът му пресира педала и русата му коса се вейна в градината. Направи пълен кръг по протежение на оградата и спря до него.

— Когато порасна, ще ти направя голям подарък! — каза Валентин. — Още не знам какъв, ще помисля. Колелото може ли да

влиза в колата?

— Може! Защо?

— Няма с кого да карам. Децата са долу в София.

— Ще взимаме Елена на обяд. Обърнал ли си внимание колко деца има пред Народния театър? — кимна Каров.

— Това би било чудесно! — каза Валентин с присъщия си старчески маниер.

Каров се качи в ателието. Имаше поща, покани за изложби, визитни картички, но сред каталози и дипляни намери едно отворено писмо от Швейцария с български превод, прикачен с телбод. Кантон Берн го канеше да покаже новата си изложба в галерията на Хелвеция — плац. След превода Иван Манев беше написал на ръка: „Приеми! Ще те командировам с преводач!“ Като евентуална дата за излагане беше посочен петнадесети септември. „Шест месеца! — помисли Каров. — Има време!“

Елена се събуди с главоболие и зла като кучка. От прозореца наруга Валентин, че я е събудил с противния си велосипед, след това извика: „Къде е Васил?“

— Работи в ателието! — отговори малкият.

Елена се качи боса, в късия си пенъоар, който едва криеше подробностите на тялото ѝ. Тежкия ѝ бюст свободно плуваше в деколтето. Косата ѝ хвърчеше на всички страни, гримът, размазан в съня, създаваше илюзията за дълго плакане.

— Напих се! — Елена седна срещу него. — Все пак купи колелото!

— Ела да видиш нещо! — Каров измъкна джинсите от пакета, но Елена съзря парфюма и побърза да го отвори.

— Страх ме е от тебе! — каза тя. — Не мога да се отърва от мисълта, че всеки миг ще ни изгониш. Мирише хубаво! Благодаря! Ще ни изгониш ли?

— Не.

— Най-странното е, че знам. Направи по едно кафе. Чакай, аз ще сложа машината. Заради Валентин няма да ни изгониш. Ако бях сама... обичаш Валентин, нали?

— Да.

— А майка му? Извинявай, шест месеца живеем заедно, а още не знам какво отношение имаш към мен. Ще излизаш ли тази вечер?

— Не.

— Тогава да прием по нещо. Как беше: Клин, клин избива.

— Пий! — Каров свали бутилка коняк от рафта с боите. — Искам да премерим панталоните на Валентин.

— Преди да легне. Утре ще го заведе на баща му, облечен като кукла. Ще пукне! Идиотът му с идиот, мисли, че умираме от глад!

— Нали знае, че работиш.

— Ти си слепец Каров! Получавам сто и петдесет лева. Ако плащам наем, ТЕЦ, електричество, телефон... затова се страхувам, че ще ме изгониш. Един ден не можеш да не си дадеш сметка, че лежим на гърба ти. Разбира се, Павлов не знае това.

— Що за птица е Павлов?

— Грубиян и простак, покерджия, мошеник, всичко може да се каже за него, но и единственият мъж, когото бих нарекла мъж в леглото.

— Валентин обича ли го?

— Не го познава. Напусна ни, когато беше на три години. Още тогава трепереше като кученце, когато пияният му баща се появяваше на вратата.

— Какво иска? Извинявай, че ти задавам такива въпроси, знае ли за връзката ти с Илиев?

— Надценяваш връзката ми с Илиев. Аз съм жена...

— Остави това! — Каров повиши тон. — Какво иска от детето?

— Нищо. — Елена остави кафе пред него. Взе коняка и опита да прикрие тялото си с оскъдния плат на пенъоара. — Ласкае се от мисълта, че е направил дете на актриса от Народния театър. Ако знаеше, че всеки момент очаквам да ме изхвърлят.

— Не бива да среща Валентин! Започна да се отпуска, заигра се, рисува. Ще направиш грешка!

— Павлов ми дължи хиляда и осемстотин лева, алименти за три години.

— Поиска ли ги?

— Разбира се! Не можем цял живот да висим на врата ти.

Влезе Валентин. Беше паднал с колелото, дрехите му бяха мръсни, но лицето му така щастливо, че Елена се въздържа от укори.

— Васил ти е купил джинси. Измий се и ела да ги пробваш!

„Никой не ме е обичал повече от това момче!“ — помисли си Каров. Валентин се съблече и влезе в банята. Чуваха го да пуска крановете, да разплисква вода.

— Откажи се от тези пари! — каза Каров. — Аз ще ти ги дам.

— Изключено!

— И така и така живеем заедно, на мен пари не ми трябват, а ще спестим един шок на детето.

— Ще видим! — каза Елена. — Не знам как ще се държи. От Павел Павлов може да се очаква всичко. Може би е по-добре да не водя Валентин на срещата.

Докато Елена прибираше Валентин, Каров остана сам. Беше разпънал ново платно и се готвеше да положи основния тон с аерозола, когато Елена се бърна с поднос сандвичи.

— Преча ли ти?

— Не.

— Ще пиеш ли коняк?

— Да. След десетина минути ще привърша. Отвори вратата, аерозолът е отровен.

Елена излезе на терасата и се наведе над двора. Каров работеше, но въпреки това нещо дразнеше периферното му зрение. Надвесена над парапета, Елена беше вдигнала пенъора си така, че излагаше на показ пълната голота на тялото си.

— Иди се облечи — каза, когато застанаха един срещу друг. — Не ме дразни голотата ти...

— Отвращава ли те?

— Чувствам се виновен.

— Виновен? Пред кого? Пред Илиев?

— Пред Валентин.

Елена се облече и се върна. Беше в същия пенъор, но беше сложила блуза и чорапи. Започна да захладнява, луната изгря, пълнолуние, вятърът утихна. Долу София кипеше от светлина, заградена от тъмни хълмове като стражници. Тук никакъв шум не достигаше, дори природата беше онемяла.

— Много приказки чух за тебе — каза Елена. — Запознах се с Иван Манев. „Пазете Васил! — вика. — Не познавам човек с по-деликатна психика!“

— Не каза ли слаба?

— Деликатна! В театъра идват писатели, художници, целуват ми ръка, отнасят се с мене като с дама, изпращат ти поздрави...

— Не си спомням да си ми предала нечий поздрав.

— Не съм, вярно.

— Забравяш ли?

— Аз не забравям никога, нищо.

— Тогава?

— Не искам да мислиш, че се натрапвам, не искам да останеш с впечатление, че симулирам твоя любовница.

— Днес аз бях този, който се обяви за твой любовник — Каров се усмихна. — От утре ще ти се наложи да се бориш с този слух.

— А ти?

— Какво аз?

— Не те ли дразни мисълта, че ще минавам за твоя любовница? Моят директор казал в съвета: „Ако не живееше с Каров, отдавна щях да я изхвърля! Не искам да обидя единствения художник на този и без това беден народ!“

— Кой ти каза това?

— Илиев. Когато документите за жителство стигнали до СГНС, кметът попитал: „Това ли беше приятелката на Каров?“ — и резорирал: — „Да ѝ се оформи жителството!“

— Не може да бъде! Що за клюкарница е този град? Какво казва Илиев, мога да си представя как се дразни!

— Надценяваш ролята на Илиев, за втори път ти го казвам.

— Всъщност той е твоят...

— Любовник! Кажи го смело! Илиев ме покани в София, аз лягах с него, това е всичко. След този скандал с жена му не искам да имам нищо общо с него, нито с който и да било друг, освен...

— Освен? — попит Каров, сигурен в отговора ѝ.

— Освен с теб! — Елена отново наруши мълчанието. — Ивайло Денев ми е разказвал с часове. Знам всичко. И за прякорите на жените, разни там „Санитарни милиции“, „Оптически измами“, „Райски газ“ и други знаех... Знам и за Лилда, и за Асен, и за по-новите ти връзки.

— Ивайло е нередовен мъж.

— Знаеш, че е бил влюбен в теб, нали?

— Винаги съм мислил, че предпочита Асен.

— Предупреди ме да внимавам по адрес на Асен Москов. „Ако някога е съществувало приятелство, то беше между тях!“ Това са негови думи. Другото, което запомних, беше: „Васил е много сексуален мъж!“ Започвам да мисля, че се атрофираш или...

— Или?

— Или преживяваш някакъв шок. Аз съм тук седми месец, за това време ти не си довел нито една жена. Това е подозрително, съгласи се?

— Ако довлека някоя курва, Валентин би се чувствал... не знам. Омърсен! Тази дума идва в главата ми.

— Къщата е твоя, не на Валентин.

— Какво от това? — отново повиши тон. — Той трябва да расте на здрав въздух.

— Не можеш да живееш подчинен на едно дете! Аз, дете съм го раждала, не чувствам такова задължение!

— Точно затова момчето живее като в сън. Чакам един ден да влезе тук и да каже: „Искам!“ Седели сме сами с часове, огладнява като вълк, но докато аз не се сетя да му дам нещо, дума не обелва! Такава деликатност в толкова малко момче говори за страх!

— Прав си! — Елена мина през всичките фази на настроението си. Каров усети, че думите му я жегнаха, видя кръв да залива лицето ѝ, видя я и да се овладява. — Майка ми е противен човек!

Пиха. Елена загаси централното осветление, включи аплика над леглото му, но светлината ѝ се видя силна и зави лампата с кадастрон.

— Това дете е страдало много. Като малко гледаше побоища, скандали, пиянства. След развода остана при майка ми. По свой адрес не е чуло нищо друго, освен „синът на онзи негодник“. Какво мога да направя? Валентин трябва да свиква с грубостта на живота, затова се дразня, като го глезиш!

— Не го глезя!

— Глезиш го! Щеш не щеш, внушаваш му, че животът е сигурност, хубава къща, колело, джинси. Това е временно! Сън! Утре, когато остане на улицата, как ще му обясня, че всичко това трябва да се забрави?

— Колко пъти ще ти казвам, че нямам намерение да ви гоня!

— Докога? Утре ще се появи някоя госпожичка, мислиш, че ще ни търпи ли? Дори да ти обещае, в деня, когато стъпи тук, и с

Валентиновото спокойствие е свършено. Кълна ти се! Така ще стане, освен...

— Довършвай изреченията, моля те!

— Освен ако не го осиновиш! — изкрещя Елена.

Каров стана. „Мислил ли съм по този въпрос!“ Излезе на терасата, но усети, че Елена се готви да побегне и се върна в ателието.

— Чакай! — хвана я за ръка, върна я в стола. — Това не е толкова просто! Валентин има жив баща, който се готви да прояви интерес към него. Как ще реагира, ако му предложи да ми отстъпи бащинските права? Мислила ли си? Лично аз бих хвърлил през прозореца всеки, който би дръзнал да посегне на сина ми!

— Ти да!

— Искаш да кажеш, че Павлов не? Сигурна ли си?

— Сигурна съм, че няма никакво отношение към Валентин...

Кой знае, всичко може да се очаква от него.

— Срещаш се с него и му казваш, че някой си Каров иска да осинови Валентин. Глупаво е! Кой съм аз! Абсолютно чужд човек. Трябва да съм поне твой съпруг, за да имам претенции за осиновяване.

— Това е вярно!

— Да речем, че се оженим. Няма да е единствения фиктивен брак, знам и други. А Валентин?

— Аз няма да се омъжа фиктивно!

— А как?

— Бих станала твоя жена само при положение, че ме искаш като жена... Аз бих могла...

— Глупости! Не можеш да искаш от мене да се вживея в такъв брак!

— Тогава няма смисъл да говорим! — каза Елена.

— Защо да няма? Ако Валентин може да живее с мен като с баща, аз ще си скъсам жилите, но между нас ще се развие обич.

— А между нас? Или ме смяташ за статистка? Свикнала съм, но в тази пиеса или ще играя главната роля, или спектакълът няма да се състои.

— Аз ти предлагам брак, не виждам причини да се обиждаш.

— Моят мъж живее при мене, в моето легло. Мога да понеса бой от един мъж, но не и безразличие.

Каров изля чашата в гърлото си. Мълчаха. Опитваше се да погледне на Елена с други очи, с очите на мъж. Харесваше ли тази жена. От къде да знаеше, дявол да го вземе! Загледан натрапчивия, нагъл диск на луната, той си даваше сметка, че не помни цвета на очите ѝ. Никога не беше мислил за нея като за жена. Сега си даваше сметка, че подсъзнанието му е отчитало такава възможност, някъде в него беше складирана увереност във възможна лека победа. Победа! Глупости! Желанието му да не загуби това момче щеше да го превърне в жертва на дребни сметки. Като негова любовница, без да е такава, Елена беше запазила мястото си в театъра, беше получила жителство, уважението, куртоазно, но все пак уважение на колегите му, на онази артистична прослойка, в която искаше да проникне и която допускаше в средата си само елита на съсловието и клюкарстващи съпруги.

— Измъчвам ли те? — попита Елена.

— Опитвам се да си представя как ще живеем.

— Красиво!

— Вярваш ли?

— Искам да вярвам!

— Прекъсни връзката си с Илиев!

— Отдавна съм я прекъснала!

— Ти като че ли знаеше, че един ден ще стигнем дотук...

— Да! — Каза Елена.

— Аз също!

— Загубихме седем месеца.

— Загубихме! — кимна Каров.

През юни почина Иван Раев. Каров научи за смъртта му от сутрешните радио новини. Погребението му стана повод за първия скандал с Елена.

— Ще ходиш на гробищата? Ще погребваш бащата на бившата си жена?

Каров не отговори. Отиде на погребението и повече от седмица не проговори на жена си. Елена излизаше сутрин за репетиция, връщаше се късно и лягаше да спи. Един цял месец не беше минал от брака им, когато Каров се върна в ателието. В неделя следобед в последната седмица на юни, преди да тръгне за представление, Елена се качи горе.

— Излез! — каза на Валентин. — Искам да говоря с баща ти.

Детето обичаше да чува тази дума, макар че продължаваше да го нарича Васил. Подчини се веднага и няколко мига по-късно го чува да върти педалите на велосипеда.

— Утре в десет часа Павлов ще те чака в кафе „Прага“. Ще отидеш ли?

— Да.

Елена се вдигна на пръсти и го целуна.

— Ела да ме вземеш след представлението. Ще идем да вечеряме. Ще ме вземеш ли?

— Да.

— Ще те чакам в девет и половина.

Когато чу токчетата ѝ по настилката, Каров излезе на терасата.

— Сдобрихте ли се? — попита Валентин.

— Да.

Детето мълча миг-два, после каза:

— Ще ти викам татко!

Каров кимна, но слъзната плазма го връхлетя с такава сила, че му се наложи дълго да държи главата си под чешмата.

— Значи, ти си Васил Каров? — каза Павлов.

— Аз съм.

— Върза те Елена, а? Тарикат жена... Знаеш ли как ѝ викаха в Търново?

— Не ме интересува! — Каров изпита неприязън към този мъж в мига, когато го видя. Павлов беше красив по свой просташки начин, имаше едра глава, забита в мощен врат месести, чувствени, дори перверзни устни, нещо упорито и нагло в челната конфигурация, но най-неприятно впечатление правеха очите. Павлов имаше огромни кафяви, почти черни очи изхвъркнали в напрегнати орбити, пълни с жестокост, бързи като невестулки. Въпреки явната си жестокост, Павлов имаше женски очи.

— Твоя работа! Искал си да осиновиш Вальо. Няма да стане!

— Защо не?

— Не се урежда! Аз съм правил това дете. Син, ей! Ти не можеш ли? — Павлов се ухили ехидно. — Стерилен ли си, един вид?

— Нека не се занимаваме със странични неща. Ще пиеш ли нещо?

— Това е мъжка приказка! Една плиска с кола и кафе. Нес кафе.

Каров повика сервитьорката, изпълни претенцията на Павлов и поръча еспreso за себе си.

— Не пиеш ли?

— С кола съм.

— Каква кола имаш?

— Беемве.

— Знаех, че падаш баровец, но чак толкова... За колко взе фиакъра?

— Нека минем на въпроса. Елена е моя жена, ти нямаш нито желание, нито възможност да гледаш Валентин. Ако го осиновя, ще си спестиш алиментите. Сигурен съм, че не са ти излишни.

— Нямаш представа колко си прав! — каза Павлов. — И въпреки това губиш си времето. Валентин е мой син. Казах ти направи си свой, гледай си го!

— Късно е. Аз съм на четиридесет, Елена на тридесет и една, за кога да ражда? Ти имаш семейство, дете...

— Имах семейство, развеждам се. Дори имах намерение да се събера с Елена. Виждаш ли какъв нож ми удари!

— Не се превземай, Павлов!

— Не ми давай тон в живота! С мене кротко, иначе — под масата! Пука ми баровец ли си, не си ли! Павката Павлов за една чест живее!

Каров преглътна. Едно сбиване би свършило зле и за двамата, но в интонацията на Павлов нямаше кръв и Каров започна да се досеща.

— Колко? — попита той.

— Виждаш ли как налучка тона? — Павлов надигна коняка. — Колко предлагаш?

— Нямам представа. За първи път търгувам с деца.

— Да не съм чул тази дума! Чуваш ли!

— Чувам. Колко?

— Например втори номер, а?

— Не те разбирам.

— Ще се изразявам по-ясно. Например два бона. Пардон, две хиляди лева и опрощение на алиментите. Как си?

— Няма да се пазарим.

— В брой и веднага. Удръжки от заплатата не са работа за мен. Плащаш ли в брой?

— Плащам! — кимна Каров. — Но имам условия. Допиваш коняка, тегля парите от банката и отиваме при нотариуса. Ти подписваш документ, че се отказваш от правата над детето, подписваш ми разписка за парите, аз прибирам документите, ти — пачките и се разделяме завинаги. Как си?

— Умирам да въртя бизнес с делови хора! — каза Павлов.

Около обяд документите бяха подписани и парите смениха джобовете. Каров побърза да се махне. Чувстваше се и щастлив, и нещастен. Най-мръсната страница от живота на Валентин беше обърната. Дано завинаги! „Дай ми живот, Господи! — мислеше Каров. — И аз ще направя мъж от това момче!“

— Баровец! — Павлов го настигна на изхода. — Трябва да ида до квартал „Барите“. Ще ме закараш ли?

— Не! — Каров поклати глава. — Върви в Търново и не се мяркай тук!

— Накара ме да шитна сина си за някакви си два бона, а сега съвети аванта! — Павлов замахна, юмрукът му падна в скулата на

Каров и го отхвърли назад. Почувства втори удар, главата му беше отскочила от касата на вратата.

— Прилоша ли ви? — попита женски глас. Каров отвори очи.

— Нищо ми няма. Благодаря, мина ми!

Павлов беше изчезнал.

— Искам да ти кажа нещо, Валентине! — Каров излизаше от банята с мокра глава и лице, смъдящо от прясно бръснене.

— Да, татко!

— Иди се облечи и слез в хола. Ще поговорим, докато закусваме. Днес имаме голям празник. Мама, ти и аз.

— Какъв празник?

— Ще ти кажа на масата. Докато се обличаш, можеш да мислиш какъв подарък искаш.

— Ще се облека бързо — каза Валентин. — Нали няма да се бавите?

— Веднага слизаме! — Елена отхвърли чаршафа и седна на леглото, без да крие голотата си от детето. — Облечи джинсите! След закуска заминаваме за Търново.

— Не искам! — лицето на Валентин изрази ужас. За трети път го виждаше да се плаши по такъв начин.

— Не бой се, утре вечер се връщаме. Бягай да се обличаш! Щом ти казвам, че ще те върна тук, значи ще те върна! Не ми ли вярваш?

— Вярвам ти, татко! — Валентин се завъртя на босите си пети и излезе.

— Нарича те татко, колкото пъти има възможност. Забелязваш ли?

Каров кимна.

— Слез и сложи кафето, аз ще се изкъпя.

— Да му кажа ли?

— Кажу ми! — Елена влезе в банята.

— Измисли ли подаръка?

— Какъв празник имаме?

Каров се пресегна и разроши косите му.

— Кажу ми цялото си име!

— Валентин Павлов Павлов — спокойно изговори детето.

— Моето име знаеш ли?

— Васил Каров.

— Точно така! Понеже ти си мой син и аз твой баща, от вчера ти се казваш Валентин Василев Каров. Трябва да го запомниш. Като пораснеш ще ти разкажа всичко. Доволен ли си?

Валентин едва преглътна залька си, но го преглътна и стоически потисна сълзите.

— А той?

— Помниш ли го?

— Помня го.

— Никога не си ми говорил за него.

— Той е много голям, вика високо, бие...

— Бил ли те е?

— Биеше мама.

— Искаш ли да се върнеш при него?

— При него ли отиваме?

— Не! Отиваме да се запозная с баба ти.

— А после те се върнем тук, нали?

— Разбира се!

Буцата, противната слъзна буца отново разклати гласа му.

— Не ми отговори, искаш ли да носиш моето име?

— И да съм твой син ли?

— Да!

— Не искам да виждам Павката! Искам да съм твой син!

— Ти си мой син! Сега ми кажи, как се казваш?

— Валентин Василев Каров!

— Няма да забравиш името си, нали?

— Няма, обещавам! — Валентин наведе глава. Каров знаеше, че детето мисли, стана и отиде за кафето. Гласът на момчето го настигна.
— Аз тебе те обичам най-много! А Павката и баба въобще не ги обичам!

Каров грабна кафеварката и се върна в хола.

— Ако мама те чуе, ще и стане много мъчно! Най-много обичаш мама, а после мен! Запомни това, моето момче!

— Добре, но баба и Павката не ги обичам!

Каров седна срещу него.

— С баба си ще се виждаш много рядко, а Павката можеш да забравиш, с него няма да се видиш никога вече. Ще го забравиш, нали?

— Да, татко! Още утре ще го забравя...

Елена слезе облечена за път.

— Хайде, момчета! — каза тя. — Пия едно кафе на крак и тръгваме. Искам до обяд да стигнем в Търново.

Събитията така затрупаха Каров, че почти напълно заряза работа. Имаше четири готови картини и много време. Мислеше да направи третата си изложба след петнадесет месеца, тоест следващия юни. Созополските скици престанаха да му харесват. Остави единствено ослепителната светлина жестоката, студената, опожаряваща светлина, на болка и освобождаване, която Алберт Камю беше приписал на зрението на Морсьо в романа си „Чужденецът“. Онази светлина, от която предметите губят формата си, сенките си и която не съществува в природата. Вътрешната светлина на човека, личният му пожар, лавата на сърцето му, белият ужас на познанието истината на сетивата, идваща от дълбокия атавизъм на живота, проблясъците на паметта, тълкувани като историческа памет на човечеството. Каров нарече новите си търсения „Вътрешна светлина“. Започна да рисува портрет на Валентин, но след като постигна прилика, разбра, че е изпуснал най-важното. Повече от седмица му трябваше, за да разбере, че е пропуснал именно вътрешната светлина. Тогава за няколко часа придаде на лицето това изражение, с което посрещна появата на велосипеда и картината засия. Елена не хареса портрета.

— Валентин е много по-красив! — каза тя.

* * *

Каров пушеше на верандата и гледаше играта на Валентин с местните момчета. Когато едно такси изтърси Стив Дяков пред вилата. Стив изглеждаше добре, носеше бледосиньо сако от копринен плат, бели памучни панталони, американски обувки с блясъка на паста за

зъби. На ръката му тежеше позлатен часовник, под мишницата му прясно отпечатан екземпляр на романа за Асен Москов.

— Приемаш ли гости? — извика Стив. — Цяло приключение е да те намери човек!

Каров слезе да му отвори и го поведе към ателието. Разположиха се на верандата, отвориха бутилка „Балантайн“, извадиха лед, седнаха и мълчанието ги затисна. Уиски с цвят на презрял пъпеш се лееше в гърлата им, косите им сребрееха от пушека на цигарите, въздухът изглеждаше толкова неподвижен и плътен, че човек имаше чувството, че може да се подпре на него.

— Кое е твоето момче? — попита Стив.

— Русото... най-хубавото!

— Разбирате ли се?

— Обичаме се!

Стив се ровеше в изражението на Каров с намерение да открие симптомите на лъжата.

— Донесох ти романа. Искам да притежаваш тази книга. „На Васил Каров, авике и раурава!“ — Стив.

— Какво значи „авике и раурава“?

— Агония и стенание, санскритски. Москов беше агонията на изтляващия огън. Ти си много плебей, за да прекъснеш агонията си и продължаваш да живееш в стенания... Наздраве!

Каров отпи къкреща глътка.

— Ожени ли се? — попита той.

— Отдавна.

— Добре изглеждаш, понася ти брака.

— Престанах да се зъбя — каза Стив. — Влях се в потока. Пиша лошо, но не дразня. Станах „наше момче“. Личи ми, нали?

— Да.

— Ще ми проличава все повече! Разчистих дълговете, станах отговорен секретар на списанието... Кой знае, утре може да стана нещо друго!

— Например главен редактор!

— Например! — ухили се Стив. — А може главен секретар на Съюза. Времето работи за нас.

— Факт! — Каров настръхна, едно от момчетата удари Валентин и му отне понито. Валентин не реагира, обърна се бавно с поглед,

търсещ помощ от него. Миг-два се гледаха в очите, после Каров извърна глава, разигра обида, недоволство, баща, погнусен от слабохарактерността на сина си. Когато все пак върна погледа си на децата, Валентин лежеше върху местното момче и с коляно притискаше главата му в пръстта. Понито се търкаляше до тях, запазило механичния шум на свободно движение.

— Как е Зоя?

— Преструва се на съпруга. Твърди, че е изпила до дъно полагаемата ѝ се чаша авантюра.

— Значи, ти предстоят спокойни дни?

— Така казва Зоя! — Стив се ухили и стана.

— Бързаш ли?

— Чешкият съюз ни гостува. Трябва да взема Зоя за официалната вечеря.

Сега беше ред на Каров да се усмихне.

— Понася ли светския живот?

— И още как! — Стив все още не беше загубил напълно самоиронията си. — Кара я да се чувства значима.

Каров отиде да вземе жена си от представление в бара на театъра завари Антон.

— Елена е на сцената. Ще пиеш ли чаша вино?

Каров кимна. Една чаша повече или по-малко нито би увеличила, нито намалила основанията на КАТ да отнеме шофьорската му книжка.

— Как я карате? — попита Антон.

— Приспах малкия, хвана ме саклет и дойдох да взема майка му. Ти как си?

— Няма да остана в блатото. Или ще стана артист, или ще скъсам с театъра!

— Стани артист! — Каров се усмихна добродушно, приятно му беше с това момче.

— Ще се опитам! — Антон вдигна глава. — Ако съдя по настроението на Елена, у вас върви добре.

— Да.

— Елена се отпуска, започна да работи с удоволствие. Ако кара така, пред нея има бъдеще.

— Забелязвам промени — Каров сложи ръката си на рамото му.
— При мен дойде Стив. Не бях го виждал цяла година. Напреднал, елегантен. Знаеш ли, че е женен за Зоя?

— Да.

— Живеят светски!

Антон се усмихна. Когато мислеше после, Каров беше склонен да нарече усмивката му горчива.

— Каза ли ти, че Зоя е любовница на главния му редактор?

— Глупости!

— Твоят Стив е сводник на жена си!

* * *

На петнадесети юни Вера Манолова роди син. Нарече го Асен. Велин не проговори на жена си повече от шест месеца, но накрая все пак клекна.

— И Велин започна да остарява! — каза Вера.

— На живота трябва да се гледа с ирония — каза Велин.

Преди да тръгнат за морето, Каров заведе Валентин в Зоологическата градина. Хранеха маймуните с фъстъци, набързо обиколиха птиците, Валентин не изпитваше симпатия към пернатите, но когато застанаха пред клетката на лъва, Васил разпозна Борис Попов. Мъжът, който носеше малкото момиченце на раменете си, не можеше да бъде друг. Не искаше да среща човека, с който го свързваха толкова неприятни спомени.

— Василе! — гласът на Попов го препъна. Борис свали детето и го взе за ръка. — Бързаш ли?

— Не.

— Ела да почерпим хлапетата.

Влязоха във Виенската сладкарница. На Валентин му беше скучно с двегодишното момиченце, но се насили и прояви внимание. Когато откри, че е приятно на Каров, усилията започнаха да го радват.

— Къде е Мария? — попита Васил.

— Чакаме бебе. Дългите разходки я уморяват.

— Ела ми на гости! — Каров се изненада с каква лекота отправи поканата си към човека, който го изправи пред съда. — Децата ще

играят, ще те запозная с жена ми.

— Нека роди. Разхождам малката, само и само да ѝ дам възможност да се наспи.

— Рисуваш ли? — попита Каров.

Борис не отговори веднага. Отговорът му дойде в мига, когато Каров започна да мисли, че не е чул въпроса.

— Няма да рисувам! След толкова време спокойно мога да ти кажа. От онзи проект лъха бездарие, пошлост, безвкусица. Можеш ли да забравиш процеса?

— Отдавна съм го забравил.

— Тогава всичко е наред! — Попов извади портфейла си. — Виждал ли си някой от старите приятели?

— Не.

— Животът ни запрати във всички посоки. Поздрави жена си. Като влезем във форма, с удоволствие ще ви гостуваме.

— Кой беше този човек? — попита Валентин, когато Борис и дъщеря му слизаха по стълбите.

— Мой приятел! — беше отговорът.

— Тогава защо не е идва вкъщи?

Васил Каров се направи, че не е чул въпроса.

Заминаха за Созопол. Каров записа семейството си в стола на Съюза, нае квартира и курортът започна. След няколко дни се обособи компания от художници, артисти, няколко архитекти, заети с консервацията на града. Ширна се горещо сухо лято. Каров не носеше скицник, нито молив дори „Цялото време ще прекарам с тях!“ Когато аклиматизацията свърши и кожата на Валентин доби цвета на махагон, зае се да го учи да плува. Купиха плавници, шнорхел, маска. Отначало Елена идваше с тях, но скоро ѝ омръзнаха плувните им занимания и започна да ходи на евиния плаж. След обяд Васил и Валентин отново се връщаха на брега, излежаваха се под чадърите, играеха на клечки, плуваха, изтягаха се под горещите реотани на слънчевите лъчи. Към пет часа се прибираха в квартирата Елена обикновено пиеше кафе при колегите си от другата страна на малкото тревно площадче. Васил къпеше малкия, правеше му сандвичи с чаша мляко и го оставяше да търси велосипедната си компания, а той лягаше в квартирата, четеше и

чакаше да стане време за вечеря. В седем часа Елена прибираще Валентин и отиваха в стола. После малкият лягаше да спи, а те организираха дълги маси в някой от ресторантите. Така минаваше времето трета седмица.

Една сутрин Валентин поиска сладолед. Беше рано, още нямаше девет часа, Елена току-що беше отишла при евите, слънцето беше слабо, водата хладна. Сладолед се продаваше или в града, или от другата страна на шосето след евиния плаж, до пътеката, по която се слизаше на „Курнята“, местност, известна и като „Райския залив“. Прибраха багажа в чантата, излязоха на шосето и тръгнаха към „Курнята“. Изчакаха безкрайната опашка, купиха сладолед и когато тръгнаха да се връщат, Валентин го хвана за ръката.

— Мама!

Каров вдигна очи и видя Елена да излиза между лозята, естествена преграда на плажа, да притичва през шосето и да влиза в синьо жигули, спряло като сакато на половината в банката. Шофьорът форсира колата, тръгна срещу тях. Когато се разминаваха, Елена го видя. Валентин продължаваше да стиска ръката му и да върви, извърнал глава назад.

— Къде отиде мама?

— На Каваците. Ще се върне за обяд.

— Кой беше в колата?

— Не го ли позна? — каза Каров. — Това е онзи чичко, който поправи веригата на велосипеда ти.

— Дето свири на китара ли... чичо Владо?

— Да.

— Ще се върне ли за обяд? — повтори детето с нарастваща тревога.

— Разбира се, че ще се върне!

Денят прекараха както обикновено, но Елена се върна много по-рано. Нямаше десет часа, когато я видяха да се задава по мократа ивица на плажа.

— Сигурно искаш някакви обяснения? — попита Елена с нагли нотки в гласа и очи, готови да лъжат.

— Не пред детето!

Следобед както винаги, Васил и Валентин отидоха на брега, но този път Елена остана в квартирата. В пет часа я завариха да пие кафе

под дворната лозница. Когато Валентин подкара колелото и гласът му се смеси с гласовете на другите момчета, Елена влезе в стаята и седна на леглото.

— По очите ти виждам, че си въобразяваш кой знае какво! — започна Елена, но усмивката му я накара да се откаже от дълго подготвяната реч.

— Ти не ми вярваш!

— Аз съм на четиридесет години!

— Не искаш ли някакви обяснения?

— Не, разбира се!

Нищо не се четеше на лицето ѝ, най-малко срам. Каров знаеше, че като всеки заловен престъпник в този момент Елена изпитва само омраза.

— Как ще живеем сега?

— Както обикновено.

— Искаш да кажеш, че нищо няма да се промени?

— Аз няма да променям нищо.

— Ще живееш с жена, на която не вярваш?

— Да.

— Защо, ако смея да попитам?

— Отговори си сама — каза Каров.

„Омраза, това е истинският лик на омразата!“ — мислеше Васил, загледан в лицето ѝ.

— Да! — каза Елена след мъчителна пауза. — Валентин! Трябваше да се сетя.

Обърна се и излезе, но както на вечерята, така и през останалите дни на морето, успя да се владее. „Все пак аз трябва да ѝ бъда благодарен!“ — мислеше Каров, пазеше мургавото тяло на Валентин, който се гмуркаше като видра в плажните плитчини.

Каров се готвеше за Швейцария. Щеше да вземе самолета за Цюрих. Паспортът беше в джоба му, преводач щеше да бъде един от легационните чиновници, който щеше да го посрещне на летището. Картините бяха заминали с „Мармара-експрес“. От Берн се получи телекс, че са пристигнали невредими. Вечерта на пети септември Каров допи чая си, пожела лека нощ Валентин и се качи в ателието.

Подготвяше се за пътуването четеше пътеписи за Швейцария, гледаше каталози на швейцарски фирми. Тогава, в миг на прозрение, залян от вътрешна светлина, Каров скочи и се обърна. На тавана, в тъмния кръг, оставен от абажура, той видя черната пеперуда, увиснала, закачена за гипса със задните си крака. Грабна първата вещ, която му попадна и я запрати по пеперудата. Беше мек вълнен пуловер. Луци, ако това беше той, се пусна, направи пълен кръг и отлетя.

На другата сутрин Каров купи „Циритокс“ и започна да дебне. „Няма да мръдна от Бояна, докато не убия това знамение! Дори с риск да изпадна в суеверен транс!“ Всеки ден на свечеряване той седеше в буковото кресло, взимаше циритокса и започваше да чака. Чака дълго. Луци се появи на двадесет и първи септември. В мига, когато се закачи на тавана, Каров скочи и заключи вратата. Луци усети отровната струя и се опита да се измъкне. Полуотровен, кашлящ, Каров уби пеперудата, изгори я в пепелника и издуха прахът ѝ в тъмния пулп на нощта. След това проветри ателието, изми ръцете си и запали цигара, загледан в бялото петно на незапочнатата картина. Сега вече можеше да направи следващата си крачка без страх от смъртта. Чуждата смърт! За собствената си смърт Каров отдавна мислеше спокойно.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.